

הנה שאלונו בענין אחד שתוהים בו בני אדם, "האם ישנו מי שידע מחשבות לב האדם, מלבד ה' יתברך?" כי ראו ושמעו במשך השנים, מכמה שלכאורה ידעו מחשבות לב האדם. ובמאמר זה נעסוק בהשקפת התורה, בקבלת הנביאים והכתובים, ובדעת המשנה, התלמוד הירושלמי והבבלי שאנו הולכים בדרכיהם. ומאלה ילמוד האדם ויקיש לסיפורים שסופרו, האם הם אמת או שקר דברו, על מנת לייפות ולהדר את דבריהם, כי ליסודות התורה אין תחליף, ולשם אנו חותרים. בשם ה' אל עולם.

הנסתרות לה' אלהינו

א) נאמר בתורה (דברים פרק כט פסוק כח פרשת נצבים): "הַנְּסֻתֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגֻלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". ויש לשאול בראיה עיונית על מאמר זה, מפני מה הודיע משה רבינו זה הדבר? וכי אין זה דבר פשוט ש-לה' יתברך שמו, לו כל הנסתרות? ועוד יש לשאול, וכי רק הנסתרות לה' יתברך? כלומר רק אליהם הוא מתייחס? כי כאשר אמר, "הנגלות", לא אמר שהם שייכות לה' יתברך, אלא אמר, "לנו ולבנינו"! והרי נאמר (זכריה פרק ד פסוק י): "כִּי מִי בֹז לַיּוֹם קִטְנוֹת וְשִׂמְחוֹ וְרָאוּ אֶת־הָאֶבֶן הַפְּדִיל בְּיַד וְרַבְּכָל שִׁבְעָה־אֵלֶּה עֵינַי יְהוָה הִמָּה מְשׁוּטְטִים בְּכָל־הָאָרֶץ".

והרי כתובים מפורשים שה' יתברך עיניו משוטטות בכל הארץ, בין על הנגלה ובין על הנסתר, וכמו שנאמר מפורש (דברי הימים ב פרק טז פסוק ט): "כִּי יְהוָה עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ לְהִתְחַזֵּק עִם לְבָבָם שְׁלֹם אֱלֹהֵי נִסְפְּלֹת עַל זֹאת כִּי מַעֲתָה יֵשׁ עִמָּךְ מִלְחָמוֹת". ופשוט הוא. וראתה עינינו, כמה שכתב התרגום ירושלמי [ואינו תרגום יונתן כמו שרבים נוטים לחשוב. שכן מכאור בתלמוד בבלי (מגילה ג.) שיונתן כתב תרגום רק על נביאים בלבד. אמנם תרגום ירושלמי נכתב כמה מאות שנים אחר חתימת התלמוד.], "הנסתרות גלויות לפני יי אלהינו והוא יפרע מהם, והגלויות תמסרנה לנו ולבנינו עד עולם, לעשות להם משפט בשביל לקיים את כל דברי התורה הזאת". והנה התרגום ירושלמי מסדר הדברים ומפרק את כל הקושיות כמו שנבאר עתה.

התרגום ירושלמי בעצם מסביר, שאין כוונת משה רבינו להודיע שה' יתברך מתבונן ויודע בכל מעשי בני האדם בסתר בלבד. כי זה דבר ידוע הוא, לכל מכיר ריבונו. אלא כוונת משה רבינו במאמר זה, להודיע לדיינים ולרבנים, שכל מה שעם ישראל עושים בסתר, לא עליהם הדבר ולא עליהם הדין. ומדוע? מפני שאין מהם ולא ימצא בהם, מי שיכול לדעת מה בני אדם עושים בסתר, כי מידה זו שייכת רק לבורא יתברך ולא לבני אדם. ולכן התביעה לא עליהם, כאשר בני אדם חוטאים בסתר חלילה. וזה לא רק במחשבה בסתר ליבם, שזה כל שכן. אלא אפילו במעשה ממש, כלומר שעשו עבירה מעשית בסתר, כל זמן שהוא נעשה בסתר, אין הדיינים יודעים ממנו מאומה, ולכן לא עליהם התביעה.

אולם כאשר חוטאים עם ישראל בענינים הגלויים והנראים, ציוה עליהם ה' יתברך במאמר זה, לקחת מהחוטאים את הדין, ולעשות בהם משפט התורה. וכתב רש"י, "הנסתרת לה' אלהינו - [מפני מה הודיע משה רבינו דבר זה?] ואם תאמרו מה בידינו לעשות, [הרי] אתה [הודעת

בתורתך שאתה] מעניש את הרבים על הרהורי היחיד, שנאמר (דברים פרק כט פסוק יז פרשת נצבים): "פֶּן־יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹיֵשׁה אוֹ מִשְׁפַּחַה אוֹ־שֹׁבֵט אֲשֶׁר לְכַבּוֹ פְּנֵה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לְעַבְדֹת אֱת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הַהֵם, פֶּן־יֵשׁ בְּכֶם שֵׁרֵשׁ פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה". [והרי שאמרת בתורתך, "אשר לכבו". ומשמע מכאן שעם ישראל נתפס על מחשבות ליבו של חבירו], ואחר כך [נאמר] (שם שם פסוק כא): "וְאָמַר הַדּוֹר הַאֲחֵרֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יִקְוּמוּ מֵאֲחֵרֵיכֶם וְהִנְכִּירֵי אֲשֶׁר יָבֵא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִצְוֹת הָאֶרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאֵיהָ אֲשֶׁר־תַּחֲלָהּ יְהוָה בָּהּ". והלא [קשה לנו על זה, הרי] אין אדם יודע טמונתו של חבירו! [לכן הודיע ואמר לעם ישראל, "הנסתרות לה' יתברך, בבדי להורות ש] אין אני מעניש אתכם על הנסתרות [של בני אדם], שהן [גלויות רק] לה' אלהינו [בלבד] והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות [מסורים בידינו], לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם, יענשו את הרבים.

נקוד, "על לנו ולבנינו", לדרוש, שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל, ונעשו ערבים זה לזה". עכת"ל. והרי לך קורא נעים, שדבר פשוט הוא שאין שום אדם אשר יודע מעשי חבירו, ואפילו גדול ככל שיהיה. ולכן פשוט לרש"י, שאין אדם הקרוין מחומר שיוודע נסתרות של איש אחר, שזו המידה שייכת לה' יתברך בלבד, אשר מלא כל הארץ כבודו, ומתוך סיבה זו אין הקב"ה מעניש את בני האדם על עבירות שעשו חכריהם בסתר, וכל שכן על מחשבות ליבם. ואף אם תקשה ותאמר, שמא פסוק זה מדבר על בני אדם הפשוטים שבעם, ולא על אדם אשר הגיע לדרגת נבואה? נענה ונאמר, שגם נביאי ישראל שהיו, ומשה רבינו ככללם, לא יכלו לדעת את הנסתר אשר יש בלב האדם ומחשבות ליבו אשר חושב, וכמו שנבאר כל זה בהמשך באופן ברור.

והנה יש לשאול כבר בשלב זה ולעמוד על כמה ענינים לפני שנמשיך הלאה, ומהם, שכאשר עשוי הבין שיעקב אחיו לקח ממנו הברכות, העלה על ליבו מחשבה זו ואמר (בראשית פרק כז פסוק מא - מב): "וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרָכוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמַי אֲכַל אָבִי וְאֶהְרַגֵּה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי: וַיִּגְדַּל לְרַבְּקָה אֶת־דְּבָרֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגְּדָל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהַרְגֶךָ".¹

(1) הנה יש לנו להתבונן בערמתו של עשוי הרשע ולהבין מדוע חיכה דווקא לפטירת אביו, שיש לשאול מדוע לא נהג כמו קין? שהרי קין הרג את אחיו הבל בחיי חיותו של אביו אדם הראשון. ומה ראה עשוי לחכות? אלא כתב התרגום ירושלמי, "וישמר עשו שנאה בלבו ליעקב אחיו על ענין הברכה אשר ברכו אביו, ויאמר עשו בלבו, אין אני עושה כמו שעשה קין שהרג את הבל בחיי אביו, וחזר אביו והוליד את שת. אך מחכה אני עד זמן שיגיע ימי אבל של מיתת אבא, ובכך אני אהרגו את יעקב אחי, ואני נמצא הורג ויורש". ע"כ. ומיד עולה השאלה? אם יעקב יודע שעשוי לא יהרג אותו כל זמן שאביו חי, מפני מה היה ירא כאשר חזר מלבן הארמי? ויש לומר בזה כמה תירוצים. (א) רבקה לא אמרה לו שעשוי אחיו מתכנן להורגו רק לאחר פטירת אביו, אלא רק אמרה לו שאחיו מתנחם להורגו. (ב) אף אם נאמר שאמרה לו כמו שהוגדר לה אם כך הוגדר לה, הנה לא ידע אם אביו חי או מת, ולכן היה ירא. (ג) אפשר שעשוי היה פוצע אותו ולא הורגו, והיה ירא יעקב מכך. (ד) ואף אם נאמר שהיה הורגו וידע שאביו היה חי. וכמו שפירש רש"י, "ויירא ויצר - ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרגו הוא את אחרים". שמא חזר בו עשוי, ותכנן להרוג אותו מוקדם יותר מרוב שנאתו.

והנה אנו רואים לכאורה מפסוק זה, שרבקה יודעת מחשבות ליבה של עשיו בנה, שהרי הוגד לה מחשבת לבו של עשיו, ובזכות כך הזהירה היא את יעקב. וזו ראייה לכאורה שנוביא כן יכול לדעת מחשבות ליבו של אדם, שהרי אמותינו נביאות היו. אלא שודאי זה אינו. ולכן נאמר דווקא, "ויגד", שלא תחשוב אתה הקורא שידעה רבקה כן מעצמה חלילה. ואיך נייחס מידת הבורא יתברך למידת בשר ודם, ואפילו לנביא! ואין ראוי לנו לעולם להשוות מידת ריבון הכל לברואיו חלילה.

ולכן תמצא כיצד תרגם התרגום ירושלמי מאמר זה בזהירות מרובה, וז"ל: "והתגלה לרבקה ברוח הקודש את דברי עשו בנה הגדול שחשב בלבו להרוג את יעקב ותשלה ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר לו הנה עשו אחיך אורב לך מארב ונעוץ עליך להרגך". ומה ראה התרגום לדרוש הדברים כך, שכתב, "והתגלה", ולא כתב, "וראתה", או לא כתב, "וידעה"? אלא ללמדך, שגם אמותינו הנביאות לא ידעו מחשבות ליבו של אדם מצד עצמן. אלא ה' יתברך הגיד לה מה עשיו חשב בליבו לצורך השעה בלבד. אבל מצד עצמה אין לה הכח לכך לעולם. ולכן לא פירש, "חזיא", אלא פירש, "וְאֶתְחַוָּה לְרַבְקָה בְּרוּחַ קוֹדֶשׁ", דווקא, "והתגלה", כלומר התגלה רק על ידי ה' יתברך בלבד, שהודיע לה הוא יתברך, בנבואה.

ועוד חובה עלינו לומר כבר כעת ולחזק ענין זה, שכל מה שהוגד לרבקה בנבואה, כל זה היה דווקא גילוי של עניין מסויים מתוך הרהורי עשו שחשב בליבו! וזאת אומרת כשהבורא יתברך גילה לרבקה זה העניין והמחשבה של עשיו, ברוח הקודש, היה מפני חשיבותו הרבה, על מנת שתדע רבקה את המחשבה הרעה הזו, ותוכל לעשות השתדלות טבעית להציל ולשמור את בנה יעקב. ואם היתה רבקה קוראת או יודעת מחשבות הלב מדעת עצמה, היה הכתוב צריך לומר "ותרא" רבקה את מחשבת עשיו בנה הגדול. ויתרה מזאת, הרי הפסוק מעיד, שרק ענין זה בלבד הוגד לרבקה, ולא שאר מחשבות ליבו, ואם היה ביכולתה לדעת מחשבות לב בני אדם, לא היה הכתוב מודיע ואומר, "ויגד", אלא היה לו להפליג בשבחה ולומה, "וידעה".

ולכן עליך ללמוד מכאן, שהקב"ה בעצמו כאשר מגלה מחשבת לב אחת מתוך אין ספור מחשבות של בני אדם לנביא או לנביאה במקרים חריגים מאוד, גם שם תראה כמה הפליגה בזה התורה, והודיע ענין זה לרוב דקותו ומיעוטו, וקל וחומר וכן בנו של קל וחומר, שלעולם ועד, אין אדם יכול לדעת מעצמו ומדעתו מחשבות ליבו של האחר.

וכמה מחזק זה הענין לראות את רבותינו השלמים, שהרחיקו אותנו ממחשבות רעות כאלו, לייחס כוחותיו יתברך לבשר ודם חלילה. וגם רש"י הרגיש בזה ודייק בלשונו, "ויגד לרבקה - ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו". ולא כתב, "ראתה", אלא "הוגד", שהוגד לה על ידי הקב"ה. וכתב הרד"ק, "ויגד לרבקה - והיאך הוגד לה? והוא לא אמר אלא בליבו? אפשר כי בנבואה נאמר לה, כי נביאה היתה, כדברי הקבלה, או אפשר כי כמו שחשב בליבו, כן אמר בלא מתכוין [לאחרים], והוגד לרבקה". ע"כ. ורק מן התמיהה של

הרד"ק, הינדך מבין כמה שכלם היה ישר וזך להבין ולדעת, שאין מציאות בעולם ואפילו לנביא, לדעת מה האחר חושב בליבו.

ועל אותו הענין מה שנאמר (מלכים א פרק יב פסוק כו): "וַיֹּאמֶר יְרָבְעָם בְּלִבּוֹ עֲתָה תִּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד". וכן אמר (אסתר פרק ו פסוק ו): "וַיִּבְוֹא הַמֶּן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מִה־לַעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וַיֹּאמֶר הַמֶּן בְּלִבּוֹ לְמִי יִחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי". וכתב האבן עזרא, "ויאמר המן בלבו - יש בדברי יחיד כי מזה הכתוב נלמוד כי בנבואה נכתבה זאת המגילה, כי מי יודע תעלומות לב? כי אם ה' שיגלה סודו אל עבדיו הנביאים. ואחרים אמרו כי היה דרך סברא, או המן גילה סודו אחר כן [לאחרים], או כיום עצמו. וכמוהו ויאמר עשו בלבו. והאמת כי זאת המגלה ברוח הקדש [בנבואה על ידי ה'] נכתבה". עכ"ל.

והרי לך קורא נעים, הקושי שעלה לרבותינו, והוצרכו לחזק את יסודי התורה ולהעמיד בכל מצב עמודיה, שאף אסתר עם כל צדקותה לא ידעה מחשבות ליבו של המן. אלא גם לה הוגד בנבואה דבר זה, ולא שהיא ידעה מחשבות ליבו של המן חלילה. כי זו מידה ראויה רק לבורא יתברך שמו. ואחר דברים אלו הקצרים, מי הוא זה ואיזה הוא שיפצה פיו ולשונו לומר, "הרב שלי יודע מחשבות הלב"? פשוט הדבר שזו איווולת גמורה לחשוב כן וכל שכן לומר בפה דבר זה!

ה' יראה ללבב

ב) והנה כמו שידוע, שמואל הנביא הגדול, שכבר אמרו והעידו עליו חז"ל בתלמוד, שהוא נמנה משלושה גדולי עולם שהיו בכל הדורות (בבלי מסכת ראש השנה דף כה עמוד א): וז"ל: "שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם, לומר לך: ירובעל בדורו - כמשה בדורו, בן בדורו - כאהרן בדורו, יפתח בדורו - כשמואל בדורו". ע"כ. ועיין עוד בשבט שמואל במה שאמרו עליו בתלמוד. (בבלי מסכת תענית דף ה עמוד ב). והנה, כאשר בא שמואל הנביא הנזכר, למשוח את בן ישי, חשב שמדובר באליאב, אולם שמואל לא ראה אלא לעיניו, ולא ידע את מעשיו של אליאב בסתר. וכמו שנאמר (שמואל א פרק טז פסוק ו-ז): "וַיְהִי בְּבוֹאֹם וַיִּרְא אֶת־אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אֵךְ נִגַּד יְהוָה מְשִׁיחוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל אֶל־תִּבֶט אֶל־מַרְאֵהוּ וְאֶל־גִּבַּה קוֹמָתוֹ כִּי מֵאִסְתֵּיהוּ כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם, כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וַיְהִי וַיִּרְאֶה לְלִבָּב".

והנה מבואר מכאן, כי ה' יתברך הביט אל לבבו של שמואל הנביא, וראהו חושב ואומר בליבו על אליאב, שהוא המלך שצוהו האל למשוח, כי אע"פ שאמר לו ה' יתברך למשוח מלך, עדיין לא ידע מי יהיה המלך המשוח. ומדוע חשב כן? לפי שהיה בכור בבני ישי. ועוד, כי ראהו יפה צורה וקומה כשאוּל, וחשב כי הקב"ה בוחר באנשים יפי קומה וצורה, למלכות, בכדי שיהא על ידי צורה זו מורא ממנו על העם. וכן אמר בשאוּל (שמואל א פרק י פסוק כד): "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־הָעָם הֲרֵאִיתֶם אֲשֶׁר בְּחָרְבּוֹ יְהוָה כִּי אֵין כְּמֹהוּ בְּכָל־הָעָם וַיִּרְעוּ כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְיָ הַמֶּלֶךְ". וכן הוא כאן בענין אליאב, כמו שחשב שמואל, כי בעל קומה

וצורה יפה בוחר בו האל למלוכה כדי שייראו ממנו העם, ובלבד שיהיה לבו טוב וישראל אבל אמר לו ה' יתברך, "אל תבט אל מראהו", כלומר בוחן לבות וכליות בני אדם, יודע לבב אליאב כי איננו ישר הוא, לפיכך אמר לשמואל, אל תבט אל מראהו, כי אעפ"י שהוא יפה מראה בעיניך, והגון למלכות לפי מראהו, אני יודע לבבו, ומאסתיהו למלכות, כי איננו הגון לפי לבבו". (ע"פ הרד"ק). והנה יש לשאול, אם נביא גדול כשמואל הנביא, לא ידע מחשבות הלב ומעשיו הרעים של אליאב אשר עושה בסתר, מי הוא זה, ואיזה הוא, שיוכל לומר כן על רבו? ובפרט שהעידו עליו חז"ל, שנחשב ונמנה בין שלושה חמורי עולם כנוצר.

וכתב המלבי"ם, "והטעם לזה, כי האדם יראה לעינים, ר"ל האדם שופט על הנאה ויפה מצד ראות החושים, שהם לא יחושו רק חיצוניות הדבר הנראה, לא פנימיותו, ולכן יגדירו היופי לפי המראה החיצונית אם יהיה הגוף גבוה הקומה, יפה התואר והמראה וכדומה, הגם שתהיה צורתו הפנימית הנפשית מלאה מומים ותכונות רעות. לא כן ה', כי הוא יראה ללבב, כלומר שהוא לא יביט רק ללבב, על צורתו הפנימית, אם היא יפה בתכונותיה ונאה במדותיה, זה האיש היפה אצלו, הגם שחיצונית האיש שפל הקומה ומכוער המראה". עכ"ל. ומבואר שלעולם נטו המפרשים אחר השכל הישר והברור, שאין מי שיודע מחשבות לב האדם אלא רק ה' יתברך בלבד. והדבר החשוב ביותר בשביל ה' יתברך זו הצורה הפנימית ולא החיצונית דווקא.

וכן תראה מה שנאמר (מלכים ב פרק כג פסוק כו - כט): "וַיֹּאמֶר יְהוָה גַּם אֶת־יְהוּדָה אֲסִיר מֵעַל פְּנֵי כַּאֲשֶׁר הִסְרֵתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל וּמֵאֶסְתִּי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר־בְּחַרְתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־הַבַּיִת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי יְהִי שְׁמִי שָׁם: וַיִּתֵּר דָּבָרִי יֵאֱשִׁיחוּ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים בְּתוֹכָם עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: בְּיָמָיו עָלָה פְרַעְיָה נֶכַח מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל־נְהַר־פָּרָת וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ יֵאֱשִׁיחוּ לְקִרְאָתוֹ וַיִּמְתְּחֻהוּ בְּמַגְדוֹ כִּרְאָתוֹ אֹתוֹ".

וכתב הרד"ק, "וילך המלך יאשיהו לקראתו - להלחם אתו. לפי שהיה עובר פרעה בגבולו בכרכמיש על פרת, והוא היה הולך להלחם על מלך אשור שכבש כרכמיש ממלך ארם. ושלח לו פרעה, מה לי ולך מלך ישראל? לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי, כמו שכתוב בדברי הימים. ולא שמע אל דברי פרעה נכה. ואמרו רבותינו ז"ל מאי דרש יאשיהו? כלומה מפני מה יצא להלחם במלחמה שאינה שלו? דרש ואמה מכיון שנאמר בתורה, "וחרב לא תעבור בארצכם", אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצכם. וסבר שהוא ינצח את פרעה ויכניעהו, מכיון שהיו עושין רצונו של מקום.

אמנם הוא לא היה יודע שכל דורו עובדי גילולים היו. ואם תשאל כיצד לא ידע מכך? אלא שהיו עושין מעשיהם בסתר! שהרי בימי יאשיהו היה ירמיהו מוכיח ואומר (ירמיהו פרק יא פסוק יג): "בִּי מִסְפָּר עֲרִיד הָיָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה וּמִסְפָּר חֲצוֹת יְרוּשָׁלַם שְׁמָתָם מִזְבְּחוֹת לְבִשְׁת מִזְבְּחוֹת לְקָטֵר לְבַעַל". ובוודאי שאם יאשיהו היה יודע על כך, כמו שנודע מאת ה' יתברך לירמיהו, היה יאשיהו מוכיחם.

והרי למדים אנו מכאן כ' דברים: א) שמכיון שחטאו באתר היה דבר זה נסתר מיאשיהו עם כל גדולתו. ולא רק שחשבו באתר מחשבה בליבם, אלא היה כאן מעשה ממש באתר. והוא חשב שהיו צדיקים, אמנם לא ידע מעשיהם הרעים שעשו. ב) הדבר השני שלמדים אנו מכאן, הוא, שאם העם חוטא כולו באתר, אע"פ שהמלך פטור מתוכחה, מכיון שאינו יודע על מעשיהם. מכל מקום בעבור כך, כלומר בעבור מעשיהם, תוסר ההשגחה האלהית ממי שנלחם בשביל העם. וכמו שהיה אצל יהושע בן נון, בענין עכן שמעל בחרם. ולמדים אנו מדברים אלו עוד דוגמה נפלאה ליסוד זה שאנו מבארים במאמר זה.

האבות הקדושים לא ידעו מחשבות הלב

והנה אחר מחשבה ניתן להביא ראיה חזקה לכך, שאפילו האבות הקדושים לא ידעו מחשבות הלב. שכן נאמר (בראשית פרק כה פסוק כו - כח פרשת תולדות): "וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צֵיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשָׁב אֲהֲלִים: וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת־עֲשׂוֹ כִּי־צֵיד בְּפִיו וַרְבֵּקָה אֲהָבָת אֶת־יַעֲקֹב". וכתב התרגום ירושלמי, "ויאהב יצחק את עשיו כי מלא רמאות בפיו ורבקה אוהבת את יעקב". ע"כ. ופרש"י, "בפיו - כתרגומו - בפיו של יצחק, ומדרשו - בפיו של עשיו, שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו". ומבואר מדבריו שעשיו היה גונב דעתו של אביו, ומראה עצמו כצדיק לפניו. ולכן נאמר עליו, "יודע ציד", כלומר, יודע לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, "אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן", כסבור אביו שהוא מדקדק במצות". ולא היו פיו וליבו שוין.

ואם יצחק לרוב גדולתו היה יודע מחשבות הלב של עשיו, כיצד לא הבין כן? אלא ודאי כי מחשבות הלב נתונות לבורא יתברך בלבד. וכן נאמר ביעקב אבינו (בראשית פרק לו פסוק לא - לה): "וַיִּקְחוּ אֶת־כַּתְנֵת יוֹסֵף וַיִּשְׁחַטּוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכַּתְנֵת בַּדָּם: וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כַּתְנֵת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצְאָנוּ הַכְּרִזָּא הַכַּתְנֵת בְּנֶדֶה הוּא אִם־לֹא: וַיִּבְרָה וַיֹּאמֶר כַּתְנֵת בְּנֵי חַיָּה רְעָה אֶכְלָתְהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף: וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמַלְתּוֹ וַיִּשֶׂם שָׁק בְּמַתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנֵי יָמִים רַבִּים". ולמדים אנו מן הפסוקים הללו, שבניו של יעקב גנבו דעתו, וגרמו לו לחשוב שיוסף מת, והרי אם ידע מחשבות ליבם, היה יודע כי מרמה בפיהם.

וכתב התרגום ירושלמי, "ויבירה ויאמר כתונת של בני היא לא חיית שדה אכלתו, ולא על ידי בני אדם נהרג, אלא רואה אנוכי ברוח הקודש שאשה רעה עומדת לנגדו". ולכן אין זו קושיה כלל, מפני שיעקב אבינו גם מה שהיה יודע, לא היה יודע כי אם בנבואה, כמו אמו רבקה שגילה לה הקב"ה את רצון עשיו.

ונאמר באברהם אבינו (בראשית פרק יח פסוק יב - יד פרשת וירא): "וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּה לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתִּי הִיתְהִלִּי עֲדָנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לְמָה זֶה צִחְקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאֵף אֲמַנָּם אֲלֵךְ וְאֲנִי זָקֵנָתִי: הֲיִפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כַּעַת חַיָּה וְלִשְׂרָה בֵּן". ואמרו במדרש רבה (שם פרשה מח סימן יח): "ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר

- בר קפרא אמר, גדול השלום, שאף הכתובים דברו "כדאית" בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה, ותצחק שרה בקרבה לאמר, אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן. לאברהם אינו אומר כן, אלא, "למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנת", לא דיבר הכתוב כמו שאמרה שרה, "ואדוני זקן", אלא, "ואני זקנת".

ואמרו בתלמוד (בבלי מסכת בבא מציעא דף פז עמוד א): "תנא דבי רבי ישמעאל: גדול שלום, שאפילו הקדוש ברוך הוא שינה בו, שנאמר, "ותצחק שרה בקרבה וגו' ואדני זקן", וכתוב "ויאמר ה' אל אברהם וגו' ואני זקנת".

ותאמר, מי מלל לאברהם הניקה בניו שרה - כמה בניו הניקה שרה? - אמר רבי לוי: אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו, עשה סעודה גדולה, היו כל אומות העולם מרגנים ואומרים: ראינו זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק, ואומרים: בנינו הוא, ולא עוד אלא שעושין משתה גדול להעמיד דבריהם!

מה עשה אברהם אבינו - הלך וימן כל גדולי הדור, ושרה אמנו זימנה את נשותיהם, וכל אחת ואחת הביאה בנה עמה ומניקתה לא הביאה, ונעשה נס בשרה אמנו, ונפתחו דדיה כשני מעיינות, והניקה את כולן. ועדיין היו מרגנים ואומרים: אם שרה הבת תשעים שנה תלה, אברהם בן מאה שנה יוליד? מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק ונדרמה לאברהם. פתחו כולם ואמרו אברהם הוליד את יצחק".

והנה הראת לדעת, כי הקב"ה שידע מחשבות ליבה של שרה, אשר חשבה בליבה, אם יעשו הניסים הללו והמעיים יטענו ולד, והשדים הללו ימשכו חלב, אמרה, ככל זאת אברהם לא יוכל, מפני שזקן הוא, שנאמר, "ואדוני זקן". והוצרך הקב"ה לשנות דיבורה על מנת שלא ישנא חלילה אברהם את שרה אם ידע דיבורה זה שאמרה. ולכן, למדים אנו ממאמר זה, שאפילו אברהם אבינו, לא ידע כלל את מחשבת ליבה של שרה אשתו, אלא רק הקב"ה בלבד הוא זה אשר יודע.

עוד ראינו שכתב האבן עזרא, "וטעם, "בקרבה בנפשה", רוצה לומר, שה' גילה סודה למלאך". ומתבאר יותר מכך, שלא רק בני אדם לא יודעים מחשבות בני אדם, אלא אף המלאכים, עושי רצונו, נטולי כל בחירה, אינם יודעים מחשבות לב האדם. ולכן הוצרך האבן עזרא לפרש שהקב"ה גילה למלאך מחשבת שרה. שכל ישר! נמצאת למד מכל האמור לעיל, שגם האבות הקדושים אשר היו במדרגה כה גבוהה, והיו קרובים לה' יתברך מאוד, ורוח הקודש היתה בקרבם, והיה הוא יתברך מגלה להם דברים הנסתרים משאר בני אדם, דברים שקרו ובני אדם אחרים לא ידעו מה היה בגורלם, ודברים שעתידיים להיות שזוהי הנבואה וכן על זו הדרך. אך לידע מחשבות בני אדם מה נסתר בליבם, זה אין אדם ואין נביא ואין אחד מהאבות אשר ידע! וקל וחומר לדורות הבאים.

וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה

ואם נקשה ונאמר, קיבלנו הדברים וכאמת הוכח שהנביאים והאבות הקדושים לא ידעו מה בליבות בני אדם, אך היה לנו נביא אשר היה למעלה מכולם, והגיע למדרגה הגבוהה ביותר, והוא משה רבנו עליו השלום, ואולי משה רבנו כן הגיע למדרגה זו, ויתכן שיכול היה לידע גם מחשבות בני אדם. אלא שלפני שנבאר את הענין כלפי משה. עלינו להוכיח שאין אדם בישראל, ולא היה, ולא יהיה, גדול כמוהו במדרגת הנבואה והקרבה להקב"ה.

והנה אמר ה' בתורתו על מעלתו ודרגתו של משה רבנו, וכך נאמר (במדבר פרק יב פסוק ו - ח פרשת בהעלותך): "וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְבָרֵי אִם־יְהִיָּה נְבִיאָכֶם יִהְיֶה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹי אֲתוֹדַע בְּחֻלּוֹם אֲדַבְּרֶיכוּ: לֹא־יֵכֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבְּרֶיכוּ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידָת וּתְמוֹנַת יְהוָה יֵבִיט וּמְדוּעַ לֹא יֵרָאֶתם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי בְּמִשָּׁה". וכתב התרגום ירושלמי, "ויאמר שמעו נא דברי עד שאדבר, אם יהיו כל הנביאים שקמו מן ימות העולם מדבר עמהם כמו שמדבר עם משה, שמאמר של יי במראה אליהם מתגלה, בחלום מדבר עמהם, לא כך דרכו של משה עבדי, בכל בית ישראל עמי נאמן הוא, דיבור עם דיבור דברתי עמו שיפרוש מתשמיש של מטה, ומראה, ולא בהחבא מתגלה לו בסנה, ודמות שאחרי שכינת ראה, ומה זה לא יראתם לספר כאלה מלים בעבדי במשה". ולמדים אנו שדיבורו של משה עם ה' הוא לא בחזיון, אלא פה אל פה דיבר בו. כלומר במראה הנבואה שהיה כל כך גבוה משאר הנביאים.

וּכְתַב הַרְמַב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ז הלכה ד - ו): "כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה, לפיכך בני הנביאים, לפניהם נבל, ותוף, וחליל, וכנור, והם מבקשים הנבואה. וזהו שנאמר, "והמה מתנבאים", כלומר מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו. כמו שאתה אומר, "פלוני מתגדל". אלו שהם מבקשין להתנבא הם הנקראים בני הנביאים, ואף על פי שמכוונים דעתם, אפשר שתשרה שכינה עליהן, ואפשר שלא תשרה. כל הדברים שאמרנו, הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים. חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים.

ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים בחלום או במראה! ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר, "ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול", כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר, "פה אל פה אדבר בו", ונאמר, "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים". ונאמר, "ותמונת ה' יביט". כלומר, שאין שם משל! אלא רואה הדבר על בוריו, בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות, שאינו מתנבא בחידה, אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין. ומשה רבינו אינו כן, הוא שהכתוב אומר, "כאשר ידבר איש אל רעהו", כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו, כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו. משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ, רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו, ואינו

צריך לבוין דעתו ולהזדמן לה. שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת. שנאמר, "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". ובוה הבטיחו האל, שנאמר, "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי".

הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף, כולם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו. ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם, וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים. ע"כ. וכן מעידה התורה שוב על משה רבנו לאחר פטירתו, שנאמר (בדברים לד, י) "וְלֹא־קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פְּנִים אֶל־פְּנִים". ומה פירוש, "לא קם"? העידה התורה שנביא כמו משה לא יקום ולא יהיה.

וכן כתב הרלב"ג: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. ידוע כי מדברי התורה שלא קם נביא תורה ולא יקום זולת משה, כי שום נביא לא יאמן לחדש בה או לגרוע באופן שישימהו תורה נוהגת לדורות. כ"ש שלא יאמן לשנותה, ולהמירה באחרת. וזה כולו מבואר ממה שקדם. ולזה לא זכר כאן זה ההבדל נפלא שיש בין נבוא' משה ובין נבואת זולתו, אבל זכר מה שהובדל בו משה מכל נביא שיקום להתנבא בישראל". ע"כ.

וכבר כתב רבי יעקב אנטולי בספר מלמד התלמידים (פרשת ואתחנן): "והכלל הגדול שידיעת כל המצות תלויה בתורה שבעל פה, ועליה סמך משה רבינו ע"ה בקצורו בתורה שבכתב, הלא תראה שהוא היה מאריך מאד בספורי התורה להחזיק באמתתם, ולהראות החכוב ככל דרכי השם. אבל במצות היה מקצר בתכלית הקצור, מדעתו מעלת הדבר הנאמר פה אל פה על הדבר שנכתב בספר, לפי שדבר הנכתב תפול המחלוקת כפי דעות הקוראים, כמו שאמרו שבעים פנים לתורה, כפי מספר הלשונות. וכבר תעו רבים והתעו אחרים בדברי משה רבינו ובדברי שאר הנביאים. ואל זה הענין היתה הכונה בקצור דברים במצות, עד שבאו קצת מצות בדרך הרמוז, כדי שיקבלו האמת איש מפי איש, ולא נספק בדברי הקבלה שהם העיקר במצות.

ועל דרך זה באו ג"כ סודות התורה [האמיתיים, כגון המדרשים שבתלמוד שרוב דבריהם הם משל ומליצה. ולא מה שחושבים בני אדם בענינים אחרים שהם סודות התורה, ולא יבינו כי הם הכל וריק], לקבל באורם מפי היחידים יודעיהם, לא שנסמך כמה שנראה מן הכתוב בלבד, כי יש שם דברים נמנעים לפי משמעותם הפשוטה, ולא מסרן הכתוב, אלא לחכמים יהושע ושאר הזקנים והזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה כמו שבאה המשנה משה קבל תורה וכו". ע"כ. ולפי דבריו הטהורים, משה רבינו קיבל כבר את הענינים כולם, ולא רק שקיבל אותם, אלא העבירם ליהושע תלמידו, וכן על זו הדרך. ולכן כל אותם הדברים האמיתיים נמצאים כולם בתנ"ך, במשניות, ובשני התלמודים. וחלילה לומר שמישהו במהלך הדורות קיבל דברים חדשים, באיזה שהוא מקום, ומשה רבינו לא ידעם, או בעלי התלמוד לא ידעום, שזו כפירה בכל יסודות הדת והאמונה. וכתב רבינו הטהור בגודל מעלתו של משה רבינו (פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י משנה א): "והיסוד השביעי נבואת

משה רבינו. והוא, שנאמין שהוא אביהן של כל הנביאים שקדמו לפניו והבאים אחריו, הכל הם למטה ממנו במעלה, והוא בחיר ה' מכל המין האנושי, אשר השיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג וישיג כל אדם שנמצא ושימצא. ושהוא עליו השלום הגיע לתכלית הרוממות מעל האנושיות עד שהשיג המעלה המלאכית ונעשה במעלת המלאכים, לא נשאר לפניו שום מסך שלא קרעו, ולא עצר בעדו שום מעצור גופני, ולא נשאר בו שום דבר מן החסרון לא מעט ולא הרבה, והושבתו בו הכוחות הדמיוניים והחושים בכל השגותיו, ונתבהל כוחו המתעורה ונשאר שכל בלבה, ועל ענין זה אמרו עליו שהוא מדבר עם ה' בלי אמצעות המלאכים". ע"כ.

ולאחר שהוכחנו מעל כל ספק, שלא היה ולא יהיה אדם כמו משה רבינו. כעת נוכיח שאף משה רבינו גדול הנביאים, לא ידע מחשבות הלב של בני אדם. שכבר ביארו בתלמוד (בבלי מסכת סוטה דף לד עמוד ב): "שלח לך אנשים - אמר ריש לקיש: שלח לך - מדעתך, וכי אדם זה בורר חלק רע לעצמו? והיינו דכתיב: "וייטב בעיני הדבר", אמר ריש לקיש: "בעיני" - ולא בעיניו של מקום". והנה למדים אנו מכאן, כי אמר הקב"ה, אני יודע מה באמת כוונתם מאחורי מילותם, מה הם חושבים ומה כוונת ליבם, כי אני אשר יודע באמת מה במחשך ובנסתר ובמעשים הגלויים, מה היא באמת הכוונה! אלא שאם אתה מבקש, כי אינך יודע מה בליבם ובמחשבתם, שלח לך אנשים, לך לעצמך, כלומר לך, מפני שאני איני צריך, אני יודע בדיוק למה הם רוצים ללכת, מה שאינך יודע, כי לא ביכולתך לדעת מחשבתם וכוונתם האמיתית בליבם!

אין אדם יודע מה בלבו של חבירו

ג) והנה עוד אחת מן המחשבות המפורסמות שבקרב אנשי העם של היום, הוא שבוודאי יש רבנים, שידעו או יודעים מחשבות הלב של בני אדם. וכמובן שזו אחת מן המחשבות הקשות שנולדו בעם ישראל לצערינו הרב. ומדוע? מכיון שבמחשבה זו, לא די שהפכו את מידת בשר ודם למידת הבורא יתברך, אשר רק בידו מחשבות הלב כפי שהוכחנו עד עתה. אלא נתנו פתח להסית ולהטעות את הבאים אחריהם! שמכיון שכך, לא ניתן לחלוק על דברי "הרב" שיודע מחשבות הלב. שהרי אם הגיע לידיעה כזו והשגה כה גדולה במחשבות לב בני אדם, בוודאי שהוא גם יודע מה הולך "בעולמות העליונים". וזו מחשבה קשה, אשר הלכו והולכו בה שולל "גדולים" ועצומים. ובני אדם מתקשים להבין שדברים מאין אלו, לא היו ולא נבראו.

אבל היום זה מובן יותר מתמיד, שאנו עדים לעזיבת המסורה והמסורת של חז"ל בעלי המשנה והתלמוד, וכאשר נוטשים את זו המסורה, כאשר נוטשים את דרכי אבותינו הטהורים, אפשר להגיע לכל המחשבות הקשות שבני אדם ברו מליבם בדורות הללו. ודעו נאמנה כי יש כאן נטישה גמורה של רבותינו בעלי התלמוד. שכבר כתבו שחור על גבי לבן בדברים ברורים, שלעולם אין אדם וגם לא נביא, שיודע מה בליבו של חבירו. והיחיד שיודע מחשבות הלב, הוא הבורא יתברך בלבד. וכך מבואר בתלמוד (בבלי פסחים נד): "תנו רבנן רבנן:

שבעה דברים מכוסים מבני אדם, אלו הן: יום המיתה, ויום הנחמה, ועמק הדין, ואין אדם יודע מה בלבו של חברו, ואין אדם יודע כמה משתפר, ומלכות בית דוד מתי תחזור, ומלכות חייבת מתי תקלה. והרי לך, שלעולם ועד, אין אדם יודע מה בליבו של חברו. והמהרש"א הסביר בחידושי אגרות, שפשוט הדבר, כי אם היה יודע האדם מחשבות ליבו של חברו, היה יורד לחיי חברו ומבטל מחשבתו, ונמצא אין העולם יכול להתקיים כלל.

וכך מבואר במדרש. (בראשית רבה ס"ה:י"ב - קהלת רבה י"א:ה): " ... תני שבעה דברים מכוסים מבני אדם, ואלו הן: יום המיתה, ויום הנחמה, ועמק הדין, ואין אדם יודע כמה הוא משתפר, ואין אדם יודע מה בלבו של חברו, ואין אדם יודע מה בעבורה של אשה, ומלכות הרשעה אימתי נופלת. יום המיתה מנין, דכתיב (קהלת ט, יב): כי גם לא ידע האדם את עתו. יום הנחמה מנין, דכתיב (ישעיה ס, כב): אני ה' בעתה אחישנה. ואין אדם יודע מה בעומקו של דין, שנאמר (דברים א, י): כי המשפט לאלהים הוא. ואין אדם יודע כמה הוא משתפר, דכתיב (קהלת ג, י): מתת אלהים היא. ואין אדם יודע מה בלבו של חברו, דכתיב (ירמיה י, י): אני ה' חקר לב. ואין אדם יודע מה בעבורה של אשה, דכתיב (קהלת יא, ה): כי אשר אינך יודע מה דרך הרוח בעצמים בכטן המלאכה כה לא תדע אתימעשה ה' אלהים אשר יעשה אתי הכל. ומלכות הרשעה אימתי נופלת, דכתיב (ישעיה סג, ד): כי יום נקם בלבי. ע"כ. והנה מה שאמר, שאין אדם יודע בעיבורה של אשה, עיקר כוונת הדברים, שאין אדם יודע האם יהיה קיום לולד הנמצא בכטן האשה. כי זה רק ה' יתברך יודע.

עוד עלה בדעתנו להביא ראיה, ממה שנאמר בתלמוד (שבת נה): "אמר ליה רבי זירא לרבי סימון: לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא. [אמר רבי זירא לרבי סימון. צריך אתה להוכיח את ראש הישיבה]. אמר ליה: לא מקבלי מינאי. [אמר לו, צודק אתה. אבל יודע אני שבגלל מעמדו לא יקבל תוכחתי]. אמר ליה: אף על גב דלא מקבלי לוכחינהו מר. [אמר לו, אף על גב שלא יקבל ממך, לשיטתך, חייב אתה להוכיחו]. דאמר רבי אחא ברבי חנינא: מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה, דכתיב: "ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו'".

אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל: לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דין שלא ישלטו בהם מל אכי חבלה ועל מצחם של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהן מל אכי חבלה. [מלאכי חבלה, יתכן ומדובר במלאכים ממש, כלומר, לא שיש מלאכים קבועים הנמצאים במצב של "מחבלים", אלא פעמים מלאך של השם יתברך יכול להיקרא מלאך חבלה או אפילו שד וכו', כי שליחותו באותו ענין באה לחבל או להזיק בני אדם, והכל בשליחות השם יתברך, ולא שחלילה הוא מלאך רע אשר עושה פעולות רעים מרעת עצמו, אלא הכל בשליחות השם יתברך, וכינו אותו כך חז"ל מפני שליחותו שנשלח לפגוע, לחבל, להזיק וכו' לפי הוראת הבורא, כדוגמת המלאכים שהקב"ה שלח לסדום ועמורה]. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא [אין הכוונה שקיימת ישות שנקראת "מדת הדין". אלא הכל הוא לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע]: רבוננו של עולם! מה נשתנו אלו מאלו? אמר לה: הללו צדיקים נמורים והללו רשעים נמורים. אמרה לפניו: רבוננו של עולם! [אתם אלו הצדיקים] היה בידם למחות ולא מחו! אמר לה: [זו לא טענה, מכיון ש]- גלוי וידוע לפני שאם מחו בהם לא יקבלו מהם. אמרה לפניו: רבוננו של עולם! אם לפניך

גְלוֹי, לָהֶם מִי גְלוֹי? וְהֵינּוּ דְכַתִּיב: "זָקֵן בַּחֹר וּבְתוּלָה טָף וְנָשִׁים תִּהְרָגוּ לְמִשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלְיוֹ הָתוּ אֵל תִּגְשׁוּ וּמִמְקַדְשֵׁי תִחַלּוּ". וּבְכַתִּיב: "וַיַּחֲלוּ בְּאֲנָשִׁים הַזִּקְנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת". תַּנִּי רַב יוֹסֵף: אֵל תִּקְרִי "מְקַדְשֵׁי" אֶלָּא "מְקוּדְשֵׁי" – אֵלּוּ בְנֵי אָדָם שֶׁקִּיְמוּ אֶת הַתּוֹרָה כְּלָה מֵאֲלָף וְעַד תַּיִו". ע"כ.

ובראשית הדברים יש לציין, שכל מה שנאמר כאן, הוא על דרך המליצה והמשל. כלומר, לא קיימת ישות בפני עצמה שנקראת, "מדת הדין". אין הקב"ה צריך יועצים. ואין הקב"ה צריך משכנעים. אלא הכל הוא על דרך המשל והמליצה על מנת לשבר את האוזן ולהביאה אל המטרה של זה המאמר והבנת המוסר מן הדברים. והמטרה של זה המאמר הוא, להסביר ולהבהיר לאדם ב' דברים: א) עליך לעשות את שלך, וה' יתברך יעשה את שלו. ב) לעולם אין אדם יודע מחשבות ליבו של חברו. ואפילו כאשר מדובר באנשים צדיקים ביותר ומובחרים ביותר. לעולם ועד אין אדם יודע מחשבות ליבו של האחר. וכל מי שיטען אחרת, הרי אנו יודעים שכל דבריו שקר וכזב הם!

ולפיכך ממעשה זה אשר אירע בזמן הנביא יחזקאל, למדים אנו מתוך ביאורם על הפסוקים של חכמינו וזכרונם לברכה בתלמוד ובמדרש, שאפילו צדיקים גמורים שקיימו את כל התורה כולה, מתוך שלא מיחו ברשעים, נענשו. וכאשר הקב"ה מעיד, הרי זה ודאי אמת שהיו צדיקים גמורים, הן כלפני חוץ והן כלפי פנים הלב, דהיינו שהיו עושים מעשיהם מתוך צדקות אמיתית, ולא עושים עצמם צדיקים כלפי חוץ ורשעים מבפנים.

ובכל זאת הטענה הזו שנאמרה, "היה בידם למחות, ולא מיחו", עמדה לפני הבורא יתברך ולפני חשבונו הנסתה, עד כדי כך שכאשר חיפש עליהם זכות, אמר, "גְלוֹי וַיְדוּעַ לְפָנַי, שְׂאֵם מִיחוּ בָהֶם לֹא הָיוּ מְקַבְּלִים מֵהֶם", ומשמע שגם אם היו מוכיחים ומוחים בידי הרשעים לא היה עוזר ומועיל להם דבר זה המעשה להחזירם בתשובה. אבל מכיון שאין יודעים הם מחשבות הלב, הודיעו לנו חז"ל בענין זה, שבסופו של דבר ה' יתברך לא מחל להם. ונהפכה הגזרה הטובה שהיו צריכים תחילה להנצל ולא להינזק כלל וכלל! ונגזר עליהם לרעה, שימותו כאותם הרשעים הגמורים.

ולא זו בלבד, אלא שמתו אלו ראשונים, לפני הרשעים בעלי העבירות. שנאמר (יחזקאל ט, ו): "וּמִמְקַדְשֵׁי תִחַלּוּ וַיַּחֲלוּ בְּאֲנָשִׁים הַזִּקְנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת". ואמרו חז"ל, "תַּנִּי רַב יוֹסֵף: אֵל תִּקְרִי "מְקַדְשֵׁי" אֶלָּא "מְקוּדְשֵׁי". וכל זה היה, מפני שאין אדם יודע מה בליבו של חברו, אלא רק הקב"ה יכול לידע ולהעיד שלא יקבלו התוכחה או מחאה, ומפני שעשו חשבונות שמים, וסברו שלא יקבלו מהם, אף על פי שצדקו במחשבתם, בכל זאת נענשו, מפני שאין לאדם יכולת וכח לדעת מה בליבו של חברו. וכמו שאמרה תורה (דברים פרק כט פסוק כח פרשת נצבים): "הַנְּסִתֶּרֶת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגַלֶּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד-עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". ובזה הפסוק נצטוונו לבער הרע הגלוי מקרבנו, בדברים המגולים לעינינו, אך הנסתרות הם לה' אלוקינו בלבד, ואין אנו רשאים להמנע מתוכחה או מחאה בטענה או בסברה, שלא יקבלו הדברים, כי רק הקב"ה לבדו יודע מחשבות בני

אדם. ועכשיו עלה בדעתנו לומר, שהמילה נסתרות, אין בה אפילו וא"ו אחת. להורות על ההסתרה שבתוך ההסתרה. כלומר, להורות על גודל הנסתרות שיש לבורא עולם עלינו, שרק הוא יתברך יודע מה בליבות בני אדם. ואין אנו יודעים לעולם מחשבות ה' יתברך עלינו. ולהיפך מן האחרים, הטוענים שיודעים כל מהלכי שמים.

דעת רבינו בחיי בן פקודה

וכתב רבינו בחיי בן פקודה בספרו חובות הלבבות (שער ד - שער הביטחון פרק ג): "וההקדמה השנית, שידע ויתברר אצלו [=אצל האדם], כי הבורא יתברך משקיף עליו [=תמיד], ואין נעלם ממנו נגלהו ונסתרו, וצפנו ונראהו, [וכן גם אין נעלם ממנו] אם בטחונו באלהיו בלב שלם אם לא, כאשר [=כמו ש]אמר הכתוב (תהלים פרק צד פסוק יא): "יְהוָה יִדַע מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי־מָה הִבִּיל". ואמר: (משלי פרק כד פסוק יב): "כִּי־תֹאמַר הֵן לֹא־יִדְעֵנוּ זֶה הֲלֹא־תִכֵּן לְבוֹתָ הוּא־יִבִין וְנִצֵּר נַפְשֶׁךָ הוּא יִדַע וְהַשִּׁיב לְאָדָם כְּפַעֲלוֹ". ואמר (מלכים א פרק ח פסוק לט): "וְאַתָּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׂבִתְךָ וְסִלַּחַת וְעֲשִׂית וְנָתַתְּ לְאִישׁ כְּכֹל־דַּרְכֵי וְאֲשֶׁר תִּדַע אֶת־לִבּוֹ כִּי־אַתָּה יֹדַעַת לְבַדְּךָ אֶת־לִבְּךָ כֹּל־בְּנֵי הָאָדָם". וכשיתברר זה לבוטח [=שהבורא יתברך משקיף תמיד על כל פעולה ופעולה של האדם בכל ענין שיהיה]. אין ראוי לו לטעון, שהוא בוטח באלהים יתעלה כדיבורו, מבלי שיבטח עליו בלבו ובמצפנו, [ואם יתנהג כך חלילה, הרי ש]יהיה במעלת [=הפחותים, כמין] מי שנאמר עליהם (ישעיהו פרק כט פסוק יג): "וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְעֹזֵר כִּי נִגְשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כְּבָדוֹנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וְתָהִי יַרְאֵת אֶתִּי מִצּוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמְדָה". ע"כ.

וכן כתב רבינו בחיי בשער הבטחון (פרק ד' החלק הששי): "ומהם, כי המעשה הטוב [שעושה האדם, או המעשה הרע], מתחלק לשני חלקים: [החלק הראשון]: ממנו [הטוב שעושה באופן ובמקום] נסתרה [1]אין משקיף עליו [אף בריה בעולם] זולת הבורא [יתברך. וגדר הנסתר הוא], כחובות הלבבות [=כלומר, המחשבות שחושב האדם בלבבו, או המעשים שעושה אותם במסתרים] והדומה להם [=כל אלו המעשים שנעשים בסתר, לעולם ועד אין מי שידע אותם מלבד הבורא יתברך]. "עכ"ל. והרי מבואר היטב וברור הדבקה שהיה פשוט לרבינו בחיי בן פקודה, כי מחשבות הלב ומעשים בסתר נתונים רק לבורא בלבד יתעלה שמו.

וכתב הרלב"ג על מה שאמר שלמה המלך (משלי כד, יב): "כִּי־תֹאמַר הֵן לֹא־יִדְעֵנוּ זֶה הֲלֹא־תִכֵּן לְבוֹתָ הוּא־יִבִין וְנִצֵּר נַפְשֶׁךָ הוּא יִדַע וְהַשִּׁיב לְאָדָם כְּפַעֲלוֹ". והסביר הרלב"ג, "כי תאמר - הן לא נוכל לדעת אלו המחשבות אשר קיבוצם מביא לקנין המחשבה, הלא הש"י שהוא תוכן הלבבות ומשלים אותם, והוא שומר נפשך, הוא יודע אם השתדלת בזה הקנין כאשר תמצא ידך, והוא ישיב לאדם גמול כפעלו". ע"כ. ולפי כל זה ידענו, שכל מי שאמר ש-לרבו היה השגה במחשבות הלב כלפי השני, או שידע במעשה בני אדם שעשו בסתר, הרי הכל היה שקר וכזב, ונפל הדבר מיסודו. וכאשר יפול היסוד יפול כל הבנין. ולאמיתו של דבר, כל המעיין בתנ"ך יראה ויבחין מקומות מפוזרים המעידים על כך בפשטות.

ומהם שאמר (ירמיהו יז, ט-ו): "עֵקֶב הַלֵּב מִמֶּלֶךְ וְאִנְשׁ הוּא מִי יִדְעֵנוּ: אֲנִי יְהוָה הֲקִיר לֵב בָּחוּן

בְּלִיּוֹת וְלִתּוֹת לְאִישׁ בְּדַרְכּוֹ כְּפָרִי מַעֲלֵלָיו". וביאר הרד"ק הפסוקים הנ"ל בצורה יפה ומדויקת, וזה לשונו, "עקוב הלב", לפי שדיבר על הבטחון שהוא רע, כשישים בטחונו באדם. וזה תלוי בכונת הלב, כמו שאמר, "ומן ה' יסור לבו", כמו שפירש. לפיכך דיבר בכונת הלב. ואמר, כי הלב עקוב יותר מכל דבר, כלומר מרמה [יותר מכולם], כי יוכל אדם להראות בפיו ובמעשיו [שהוא רוצה ב]טוב, ויהיה לבו רע. ומי ידע זה בלתי האל? לפיכך אמר [הנביא], "מי ידענו". [כלומר מי יוכל לדעת זה חוץ מן הבורא?]. ואמר, אני ה' חוקר לב, והמרמה תלויה בלב! לא בפה ובמעשה, כי אף על פי שתהיה לפעמים המרמה בפה שיאמר דברים שהכונה בהם על שני פנים או יעשה מרמה בידיו, הכל הוא בכונת הלב. לפיכך אמר, "מכל", כי אין דבר מרמה כמו הלב". ע"כ. ודקדק יפה לכתוב הרד"ק, "ומי ידע זה בלתי האל" בתמיהה! כלומר פשוט לרד"ק, שאין אף אדם יודע מחשבות הלב מלבד הבורא ברוך הוא.

יהושע ואנשי גבעון

עוד עלה בדעתנו להביא ראייה ממה שמסופר בנביא יהושע, על יושבי גבעון, אשר רימו וגנבו את דעתם של בני ישראל, את דעתם של נשיאי העדה, ואפילו את דעתו של יהושע נביא ה', מנהיג ישראל, וממשיך דרכו הראשון של משה רבנו. שכן אמר לו הקב"ה (יהושע פרק א, פסוקים א, ה, ו, ט): "מִשָּׁה עֲבָדִי מִתְּעַתָּה קוּם עֲבֵר אֶת־הִירְדֵן הַזֶּה אִתָּה וּמְלִיִּחֶם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל ... לֹא־יִתְּיָצֵב אִישׁ לְפָנֶיךָ כִּלְ יָמַי חַיִּיד כִּי אֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אֶרְפֶּךָ וְלֹא אֶעֱזֹבְךָ ... חִזַּק וְאַמֵּץ כִּי אִתָּה תִּנְחַל אֶת־הָעָם הַזֶּה אִתָּה אֶרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁמַעְתִּי לְאֲבוֹתֶם לֵתֵת לָהֶם ... הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חִזַּק וְאַמֵּץ אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עִמָּךְ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹל אֲשֶׁר תִּלְדְּ".

והנה, אע"פ שיהושע היה נביא ה' יתברך, אשר הובטח לו מפי הקב"ה, שיהיה עמו כאשר היה עם משה רבנו, בכל זאת אנו למדים ממה שנביא ונציג כעת, מפורשות מן הפסוקים, שגם יהושע ונשיאי העדה לא רק שלא ידעו מחשבות ליבם של יושבי גבעון, אלא אפילו לא ידעו ולא הבחינו, שכל דבריהם שקר כזב ותרמית! ובאמת היה שגנבו דעתם, ובעקבות הדברים הללו של השקר, כרתו עמם בטעות "ברית", מה שהיה אסור להם לעשות, ואם היו יודעים לפני כן שמדובר בשקר ותרמית, בודאי שלא היו כורתים עמם הברית.

וזה המעשה הכתוב בספר (יהושע ט, ו-ט): "וַיֵּשְׁבִי גִבְעוֹן שְׁמֵעוּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לְיִרְחֹו וְלָעָי: וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵמָּה בְּעִרְמָה וַיִּלְכוּ וַיִּצְטִירוּ וַיִּקְחוּ שָׂקִים בָּלִים לְחִמּוּרֵיהֶם וְנֹאדוֹת יַיִן בָּלִים וּמִבְּקָעִים וּמִצַּרְרִים: וַנְּעֹלֹת בָּלוֹת וּמִטְּלֹאוֹת בְּרַגְלֵיהֶם וּשְׁלֵמוֹת בָּלוֹת עֲלֵיהֶם וְכֹל לֶחֶם צִידָם יָבֵשׁ הָיָה נִקְדָּים: וַיִּלְכוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַמַּחֲנֶה הַגִּזְלֹל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו וְאֶל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאנוּ וְעַתָּה כְּרַתוּ־לָנוּ בְרִית: וַיֹּאמֶר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַחַיִּי אֹלֵי בְּקִרְבֵי אִתָּה יוֹשֵׁב וְאִידָּ אֶכְרַתְּ לָךְ בְּרִית: וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ, עֲבָדֶיךָ אֲנַחְנוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ מִי אַתֶּם וּמֵאֵין תִּבְאוּ: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה מְאֹד בָּאוּ עֲבָדֶיךָ לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־שָׁמַעְנוּ שְׁמֵעוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמִצְרַיִם: וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך הכשן אשר בעשתרות: ויאמרו אלינו וקינינו וכל-ישבי ארצנו לאמר קחו בידכם צידה לדרך ולכו לקראתם ואמרתם אליהם עבדיכם אנחנו ועתה פרתנו לנו ברית: זה לחמנו הם הצטידנו אתו מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה יבש והיה נקדים: ואלה נאדות הלו אשר מלאנו חדשים והנה התבקעו ואלה שלמותינו ונעלינו כלו מרב הדרך מאד: ויקחו האנשים מצידם ואתפי יהוה לא שאלו: ועש להם יהושע שלום ויכרת להם ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה: ויהי מקצה שלשת ימים אחרי אשר-ברתו להם ברית וישמעו ביקרבים הם אליו ובקרבו הם ישבים.

ומה כוונת הפסוק שאמר, "ויקחו האנשים מצידם, ואתפי יהוה לא שאלו"? יונתן תרגם וביאר הדברים, וזה לשונו, "וקבילו גבריא לפתגמיהון, ואולפן מן קדם יי לא תבעו", משמע שקיבלו והאמינו לדבריהם, ומפי השם לא ביקשו לדעת האם אמת הם דוברים או לאו. ורש"י כתב, "ויקחו האנשים מצידם קבלו דבריהם, שצדום בפיהם, קישון (שמות כא יג): וְאִשָּׁר לֹא צָדָה", נמצאת למד, שיושבי גבעון גנבו דעתם של יהושע ונשיאי העדה, ולא ידעו כי פיהם שקר דובר. "ואת פי ה' לא שאלו" - מכאן אנו למדים שאם היו שואלים את פי השם יתברך, היה מגלה להם אם יושבי גבעון דוברי אמת או לאו. ע"כ.

ומסקנת הדברים שנשיאי העדה שהם גדולי הדור, ויהושע בן נון שהיה נביא ה', וממשיך דרכו של משה רבנו, ואשר קיבל הבטחה מן ה' יתברך! שנאמר לו (יהושע פרק א פסוק ה): "לֹא יתניצב איש לפניך כל ימי חיידך כְּאִשֶּׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֲהִיָּה עִמָּךְ לֹא אֶרְפָּךְ וְלֹא אֶעֱזָבְךָ". אע"פ כן, אפילו הוא לא ידע שהם מרמים, ולא הבחין כי שקר בפיהם, ולא השכיל לראות כי גונבים הם את דעתו! ואם לא ידע הוא ששקר היה בפיהם, והצליחו להטעותו, קל וחומר שלא ידע מחשבותם שחשבו בתוך ליבם. ואע"פ שהיה ראוי במצב זה אשר יש בו תועלת וצורך רב שאכן יהושע ידע מחשבותם, על מנת שלא יעברו על ציווי ה' יתברך, הנה בכל זאת ראינו כי לא ידע ולא קיבל היכולת לידע דבר זה, כי ידיעת מחשבת הלב נתונה רק לבורא יתברך בלבד, ואינה ניתנת לאף בריה בעולם, לעולם! [ומכאן ילמד האדם, כי יכולת הבחירה נתונה לכל בני האדם, וגם לאדם כמו יהושע בן נון, יכולת הבחירה נתונה בידו לבחור היה, אם להאמין להם, או לשאול את פי ה'. וזהו יסוד גדול בענין הבחירה, שנתונה לכל אדם לעשות ככל העולה על נפשו. וכמו שכתב רבינו הטהור (רמב"ם הלכות תשובה פרק ה הלכה א). ע"ש]. וכן מבואר במדרש (בראשית רבה ט' ג): "רבי חני בשם רבי יצחק אמר (דברי הימים א כח, ט): [אתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יוניחך לעה, קדם עד שלא גוצרה מחשבה בלבנו של אדם כבר היא גלויה לפניך. רבי יודן בשם רבי יצחק, קדם עד שלא נוצר יצור כבר מחשבתו גלויה לפניך". ע"כ.

ראיות ברורות מן התנ"ך

וכן אמר שלמה המלך החכם באדם (משלי יג): "מצרף לבסף וכור לזהב ובחן לבות יהנה", וביאר רש"י הפסוק, "מצרף לבסף וכור לזהב - המצרף עשוי לצרוף כסף למלאכתו וכן הכור לזקק הזהב, אבל הלכות הקב"ה זוקקו ובוחנו ויודע מחשבותו". ומכיון שרק הוא

יודע מחשבותם, הרי שרק הוא יכול לנקותם. ובסוף פרושו של הרלב"ג על הפסוק הזה, סיים ואמר, "ואולם הלכות אין שם מי שיכחנם זולתי ה' יתברך". עכ"ל. וראה קורא נעים כמה פשוט היה לכל אותם המפרשים הללו, שאין מי שיודע מחשבות הלב מלבד ה' יתברך. ואם יטען הטוען, מדוע אנו מאריכים כל כך הרבה בדברים אלו? עליך לדעת, שהחדרת מחשבות אלו לעם ישראל, הם תבלין הרע ביותר להחדרת השקפות מינות ועשיית כל התועבות שיש. וכמו שכבר בארנו במקום אחר דבר זה וכיוצא בו, באותם שהפכו מדרשים הנמנעים או דברים של חז"ל, לפשטים ממש. ולא הבינו פירושיהם האמיתיים.

עוד יש להביא את מה שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים ז, י): "יְגַמְרֵנָּה רַע | רָשָׁעִים וַיִּתְכַנֵּן צְדִיק וּבָחַן לְבוֹת וּכְלִיֹּת אֱלֹהִים צְדִיק", ופירש הרד"ק, "ובחן לבות וכליות אלהים צדיק - הוא [צדיק], שהוא [לכבוד] בוחן ליבות, ויודע מחשבות האדם, [ולכן] הוא יודע [מי באמת] הצדיקים והרשעים. כי הרבה בני אדם מראים עצמם טובים [כלפי חוץ], ואינם כן. והוא "אלהים צדיק", רצונו לומר: "שופט בצדק", ויתן לכל אחד כפי דבריו ומחשבותיו, כי הוא [לכבוד] יודע הכל". ע"כ. ואמר ירמיה הנביא (ירמיהו יא, כ): "וַיִּהְיֶה צְבָאוֹת שֹׁפֵט צֶדֶק בְּחֹן כְּלִיֹּת וְלֵב אַרְאֶה נִקְמָתָךְ מִהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלְתִּי אֶת־רִיבִי". וביאר הרד"ק, "בוחן כליות ולב - כי אתה כחנת לבם וכליותם, והודעתני מחשבותם כדי שאשמר מהם".

והנה למדים אנו מדבריו של הנביא ירמיה לבורא יתברך, שלעולם לא היה לו סיכוי לדעת מחשבות הלב של אדם מסויים, אלא ה' יתברך, לעת הצורך, גילה לו מה חשבו ותכננו לעשות. כמו שנאמר (שם יח): "וַיִּהְיֶה הוֹדִיעֵנִי וְאִדְעָה אֲזַי הָרְאִיתִי מַעֲלָלֵיהֶם". ויש להסביר כבר כאן לקורא, שכל מה שידע ירמיה הנביא, זה כי ה' יתברך אמר לו מה הם חשבו. וגם כאשר ה' אמר לו, לא הראה לו הבורא יתברך ונתן כח ביד הנביא לדעת מה יש במחשבות הלב שלהם ממש. אלא ה' יתברך גילה לו מה הם תכננו לרעתו. ויוצא שגם באופן כזה, לעולם ועד, אין אחד שיכול לדעת מה בתוך ליבו של חבירו. ואילולי שה' יתברך הודיעו, לא היה יודע, ולא היה יכול להשמר מהם, מפני שרצו להאכילו סם המוות. (הרד"ק בשם אביו).

ועוד אמר הנביא ירמיה (כ, יב): "וַיִּהְיֶה צְבָאוֹת בְּחֹן צְדִיק רָאֶה כְּלִיֹּת וְלֵב אַרְאֶה נִקְמָתָךְ מִהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלְתִּי אֶת־רִיבִי". וביאר הרד"ק, "וה' צבאות בוחן צדיק - אותו שהוא צדיק לעיני בני אדם, לא ידעו בו אם תוכו כבר, וה' צבאות בוחן אותו אם לבו בסתר כמו מעשיו בגלוי, [והוא יתברך] יגמלהו בצדקו, ואם לאו, יגלהו ויפרסמהו לעיני האנשים שידעו מי הוא. כלומר שיכשילוהו במעשיו". ע"כ. וכתב רבנו בחיי בן פקודה (חובות הלבבות, הקדמת המחבר): "ומהם, שלא נהרהר בעבירות, ולא נתאוום, ולא נסכים לעשותם, ומה שדומה לזה, במה שהוא במצפון [לב] האדם, ולא ישקיף עליו [על הלב של האדם] זולתי [מלבד] הבורא, כדכתיב (ירמיה יז): "אני ה' חוקר לב בוחן כליות". וכתוב (משלי כ): "נר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן". ע"כ. עוד מצאנו פסוק מפורש אשר לא משאיר ספקות גם למסתפקים בפירושי המפרשים, שנאמר (מלכים א פרק ח פסוק לח - לט): "כִּלְיֹתַי כִּלְיֹתַי אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְכִלְיֵי־הָאָדָם לְכֹל עֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן אִישׁ נֶנַע לְכַבֵּוֹ וּפְרָשׁ כְּפִיו אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה: וְאֵתָה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכֹּן שִׁבְתָּךְ וְסִלַּחַת וְעֲשִׂיתָ

וְנָתַתְּ לְאִישׁ כְּכֹל־דַּרְכָּיו אֲשֶׁר תִּדְעַתְּ אֶת־לִבָּו כִּי־אֵתָהּ יִדְעַתְּ לִבְדָּךְ אֶת־לִבְבִי כָל־בְּנֵי הָאָדָם. ומה יותר ברור מהמילים הללו: "כי אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם". וביאר התרגום יונתן: "וְאֵת תְּקַבֵּל מִן שָׁמַיָא מֵאֵתֵר בֵּית שְׁכִנְתְּךָ וְתִשְׁבֹּק לְחֻבְיָהוֹן וְתַעֲבִיד בְּעוֹתָהוֹן וְתַתֵּן לְגַבְר כְּכֹל אֹרְחַתְיָה דְגַלִּי קְדָמְךָ לְבִיָּה אֲרִי אֵתָּה הוּא, לִיֵּת בַּר מְנַךְ קְדָמְךָ [=אין אף אחד חוץ ממך] לְחוּד גְּלָן לְכַבֵּיָא דְכָל בְּנֵי אַנְשָׂא". ומבואר מדבריו, שלא רק שה' יתברך הוא לבדו יודע מחשבות הלב. מסביר רבינו יונתן, שאין מישהו בעולם אשר יודע מחשבות לב האדם חוץ מן הבורא.

ולכן, למסקנת הדברים, זיכנו האל יתברך להביא מקורות רבים המורים והשוללים את המחשבה הקשה שנכנסה בתוך עם ישראל, שיש איזה "צדיק", "קדוש", "בעל השגה", שיכול לדעת מחשבות לב האדם. וכל הסובר כן, הרי הוא כופר ביסודות התורה הטהורה. ומוסכם פה אחד לכל הדעות שאין אדם ובריה בעולם, מלבד הקב"ה, אשר יודע ליבות ומחשבות בני אדם.

לפיכך, המסקנה הפשוטה לכל בר דעת, שכל אותם הסיפורים אשר סיפרו לנו בדורינו, וכדורות הקודמים, אשר היו אנשים גדולים בישראל, שהיה ביכולתם לידע מחשבות בני אדם, ומה שצפון בתוך ליבו של האדם וכיוצא בזה, ולא רק זה, אלא אף עבירות בסתר שבכיכול היו יודעים על אחרים. כל זה בגדר סיפורים בעלמא, ואין שום מקור והוכחה לדבריהם שיש אמת בדבר, ומתוך הראיות החותכות אשר ביארנו לעיל, צר לי לבשר ולהודיע לקורא הנכבד, שכל אותם הסיפורים הללו הם דברי שקר וכזב, וכן מי שדאג לעשות זאת, ולהפיץ השקר הזה בעם ישראל (בידיעה ששקר בפיו), הרי הוא גנב וגונב דעת הבריות, וכבר אמרו לנו רבותינו זכרונם לברכה בתלמוד הטהור (בבא מציעא נח:): "גדולה אונאת דברים מאונאת מוון".

ולא עוד, אלא שגרם לרבים להאמין לדברי כפירה ממש, מפני שסוברים הרבים שיש בני אדם אשר הגיעו ליכולת זו, והימדך יתכן? הרי נאמרה זו היכולת והגדולה על הקב"ה בלבה, שנאמר עליו, "בְּחַן כְּלִיּוֹת וְלֵב", ולא נאמר זה על בשר ודם, ולמעשה השוו מידת בשר ודם, לבורא יתברך שמו. וכזה עשו מידת בשר ודם החלוש, למידת הבורא יתעלה שמו.

וברצוננו לבקש מכל אותם הסוברים כן, להתוודות ולעשות תשובה על מחשבה זו. שנאמר בירמיהו (נ"ב): "שׁוּבוּ בְּנֵים שׁוֹכְבִים אַרְפָּה מְשׁוּבְתִיכֶם". ואף על פי שגדלתם כך, ושמעתם זאת מרבותיכם, וכך קראתם בספרים, ואפילו של גדולים בישראל, אל זה יהיה לפלא בעיניכם. וכמו שאמר שלמה המלך (קהלת פרק ז' פסוק כ'): "כִּי אֲדָם אֵין צְדִיק בְּאַרְץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טוֹב וְלֹא יִחְטָא". והרי ודאי לי שכמה מהצדיקים אשר סברו כך, אינו אלא בשגגה וטעות. וכאשר אנו מוכיחים זאת, פשוט כי דברים אלו עולים לרצון לפני ה', אשר זכינו להפיץ האמת, ולגלות לעם ישראל טעות זו אשר התהלכה בקרבנו מזה שנים רבות.

ועושים זאת אנו, למען השבת הרבים משגגה זו, וכזה נזכה להחזיר עטרה ליושנה, ולהחזיר

למקורות, לתנ"ך, למשנה, לתלמוד בבלי והירושלמי, למדרשים הנאמנים שיצאו תחת ידיהם של חז"ל, לראשונים עמודי ההוראה שהיו נאמנים ליסודות הדת, וכך נזכה להפיץ האמת של הקב"ה, ולהשפיל השקר והמרמה מישראל, וכל זה למען יתגדל ויתקדש שמו הגדול בעולם.

ואל יהיה זה לפלא בעיניך, כלומר, אל יהיה זה לפלא בעיניך על גודל השקרא, שכן כבר הודיעונו חז"ל בתלמוד (בבלי מסכת סוטה דף מט עמוד ב): "בעקבות משיחא - חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקרא, ומלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרה, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים".

והנה מבואר היטב מדברי התלמוד הללו, שלא רק שהאמת תהא נעדרת, אלא שחכמת החכמים, כלומר, חכמת חכמי המשנה והקודמים להם, אף היא תסרה, כלומר, שלא יהיה מצוי וגלוי חכמתם הידועה לכל, אלא ילכו בני אדם אחר ההבל ויהבלו! והרי לך, שהודיעונו חז"ל, כי האמת תהא נעדרת לסוף הדורות! ולכן כל המאמין בדברי חז"ל וסמוך עליהם, לא יהיה זה לפלא בעיניו, כאשר הוכחנו את גודל השקרא! שכן אם לא מצוי שקרא לפי שיטת המקשה, ממה הוזהירונו חז"ל בכלל?

אז איך ראינו במציאות "ניסים" ו-"נפלאות"? ❧

ד) והנה מוכרחים אנו לתת הקדמה חשובה מאוד, לפני שהקורא יכנס, יקרא, ויפנים, כמה רב, וגדול, היה השקר שגדלנו עליו כל השנים. אמנם, עם כל אמיתות הדברים והראיות החותכות מן התנ"ך, מן המשנה, ומן התלמוד שנוכרו עד עתה. עדיין יהיה קשה הדבר להמון בני אדם, ובפרט לאנשים ש-"ראו" בעיניהם, "ניסים" - "נפלאות" - "אותות" - "הזזת גרמי השמים" - "ידיעת הדברים שבסתר" - וכן על זאת הדרך. ולכן, כאשר יתברר ויתלבן לאדם, האמת שבפסוקי התורה, והאמת שבמסורת חז"ל, הנה אז ישאר נבוך מאוד, שהרי הוא בעצמו ראה הדברים בעיניו, והם ההיפך הנמור ממה שכתבנו, לכאורה.

וראשית כל בכדי לסדר את הראש והשכל של אותם החפצים לדרך האמת, יש לציין שגם אנחנו בתחילת ההתעוררות לדרך האמת, ועזיבת אותם דעות כוזבות שעליהם גדלנו, הנה הוקשה לנו דבר אחד ממה שכתב הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק יא הלכה טו - טז): "זו"ל: "המכשף חייב סקילה, והוא שעשה מעשה כשפים... ודברים האלו [=כל עניני העבודה זרה], כולן [=כולל כולן]. דברי שקר וכזב הן, והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות, כדי שינהגו אחריהן, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו, ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן. שנאמר, "כי לא נחש ביעקב, ולא קסם בישראל",

ונאמר, "כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם, אל מעוננים ואל קוסמים ישמעון, ואתה לא בן וגו' ... כל המאמין [רק המאמין בלבד ב]- בדברים האלו, וכיוצא בהן [=כל עניני עבודה זרה למיניהם], ומחשב בלבו שהן אמת, ודבר חכמה [הם], אבל התורה אסרתן, אינן אלא מן הסבלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת, ידעו בראיות ברורות, שכל אלו הדברים שאסרה תורה, אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגללן, ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים, "תמים תהיה עם ה' אלהיך". ע"כ.

כלומר, הרמב"ם בעצם מסביר, לא רק שאסור לעשות כישופים, אלא "כישופים" זה דבר שקר גמור, ואינם פועלים מאומה! ויוצא, שכישופים זה מין ממיני עבודה זרה, וכל מי שעושה, "הסרת כישופים", הרי הוא כופר בכל התורה כולה. ומדוע? מפני שרק המאמין בכחה של עבודה זרה, נחשב לו שעבד עבודה זרה וכפר בכל התורה. ודע כי כל עניני עבודה זרה שנאסרו בתורה, הם הבל הבלים! כלומר, לא אסרה התורה אותם מפני שיש בהם כח חלילה, אלא כמו שהזירה מן השקר בהרבה מן הדברים, כך אותם עניני עבודה זרה שקר גמור והבל מהובל.

ונאמר (ויקרא פרק יט פסוק ד פרשת קדושים): "אַל־תִּפְנֹוּ אֱלֹהֵי־אֱלִילִים וְאֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם". וכן נאמר (ויקרא פרק יט פסוק לא פרשת קדושים): "אַל־תִּפְנֹוּ אֱלֹהֵי־אֲבֹתַי וְאֱלֹהֵי־עֲבָדַי אֲלֵי־הַיַּדְעָנִים אֲלֵי־תַבְקָשׁוֹ לְטַמְאָה בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם". וכתב התרגום ירושלמי, "לא תסטו אחרי שואלי בידין [משביעים, מכשפים, נביאי שקר] ומעלה זכורו [דורש למתים] ומבקשי עצם ידוע, ולא תבקשו להטמא בהם אני יי אלהיכם". ופירש האבן עזרא, "האבת מגזרת, הנה בטני כין לא יפתח באבות חדשים יבקע". (אויב לב, יט), כי הם עיקר זאת האמונות. והידענים מגזרת דעת, שיבקשו לדעת העתידות. וריקי מוח אמרו, לולי שהאובות אמת, גם כן דרך הכשוף, לא אסרם הכתוב [כלומר שאומרים בדעתם הריקה, שהבורא לא היה אוסר דבר שלא פועל כלום, ובודאי הכישוף יש בו ממש, וכן המעלה אוב]. ואני אומר היפך דבריהם, כי הכתוב לא אסר האמת, רק השקר, והעד [=האמת לדברינו, הם] האלילים והפסילים [זהם כוודאי שקר גמור, כי אין אלהים אחרים, וכך בדיוק הכישופים]. ולולי שאין רצוני להאריך, הייתי מבאר דבר בעלת אוב [=אצל שאול המלך] בראיות גמורות [=שהכל היה שם על דרך השקר ולא על דרך האמת]. וטעם אני ה' אלהיכם - שלא תבקשו כי אם השם לבדו, והנה הזכיר לטמאה, כי נפש הפונה והמבקשת טמאה היא, כי איננה דבקה בשם". ע"כ.

והנה דע קורא נעים, כי כל המאמין בכח עבודה זרה, כלומר אפילו המאמין בלבד, ועוד לא עושה מעשה, נחשב לו ככופר בכל התורה כולה. כמו שכתב רבינו הטור (רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ב הלכה ד): "מצות עבודת כוכבים כנגד המצות כולן היא, שנאמר, וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות" וגו', ומפי השמועה למדו, שבעבודת כוכבים הכתוב מדבר. הא למדת שכל המודה [=המודה בלבד בכח עבודה זרה! אפילו לא עבד], בעבודת כוכבים, כופר [=ממש] בכל התורה כולה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם. שנאמר, "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם". וכל הכופר בעבודת כוכבים, מודה בכל התורה

כולה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם, והוא [=כפירה בעניי העבודה זרה, הם] עיקר כל המצות כולן". ע"כ.

וכן כתב רבינו במפורש כמה הלכות לאחר מכן (רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ב הלכה ו): "כל המודה בעבודת כוכבים שהיא אמת [=בגון זה האומר ומודה שיש כח לכישוף ושאר עניי עבודה זרה וכיוצא בה]. אף על פי שלא עבדה, הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא, ואחד העובד עבודת כוכבים ואחד המגדף את ה', שנאמר, "והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר, את ה' הוא מגדף". לפיכך תולין עובד עבודת כוכבים, כמו שתולין את המגדף, ושניהם נסקלין, ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודת כוכבים, ששניהם כופרים בעיקר הם". עב"ל.

ואמרו בספרי (ספרי דברים פרשת עקב): "וסרתם, מדרך חיים לדרך מות. ועבדתם אלהים אחרים, וכי אלהים הם? והלא כבר נאמר (ישעיה לז ט): "ונתון את אלהיהם כאש כי לא אלהים המה! ולמה נקרא שמם "אלהים אחרים"? שמאחרים את הטובה מלבוא בעולם. עוד סיבה שנאמר על הכל הבלים זה, "אלהים אחרים", שעושים את עובדיהם אחרים ומשונים. עוד סיבה שנקרא שמם, "אלהים אחרים", על שם שאחרים קורים אותם אלוהות ולא הבורא יתברך. דבר אחר, "אלהים אחרים" - שאחרים הם לעובדיהם, וכן הוא אומר (ישעיה מז ז): "אף יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו".

וכן כתב רבינו המאירי בבית הבחירה על התלמוד (בבלי סנהדרין ז): "והלוחש על המכה, ר"ל שמרפא בלחישות ומיני כשפים, ואף על פי שהם דברים המוניים [דברים של עמי ארצות, ובודאי] אין קפידא כל כך בהם [כלומר שלא פועלים מאומה], פירשוהו בגמ' ברוקק ואומר על ריקתו דברי תורה, כגון, "כל המחלה אשר שמתי במצרים", וזהו בזיון התורה בכללה וכו', שאלו היו הלחישות נעשות בכשפים, כבר הם ממיני ע"ז ולא הוצרכו לשנותה, והתבאר במקום אחר שהקורא על התינוק שלא יבעת או שמניח עליו ספר תורה או תפילין בשביל שיישן או שיתרפא, לא דיו שהוא בכלל חברים ומלחשים ומכשפים, אלא שהם בכלל כופרים בתורה שאין התורה רפואה לגוף אלא לנפש, אבל הבריא שאומר פסוקים להגן על עצמו בזכות קריאתם ולהנצל בכך מן הפגעים, הרי זה כדרך תפלה ומותר". ע"כ. ויותר ברור מזה אין! ולהרחבה בנושא עיין במורה נבוכים חלק ג' פרק כט'.

אמנם מה נעשה עם מה שכתוב (שמות פרק ז פסוק י - יג פרשת וארא): "וַיִּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהוּ וַיַּעֲשׂוּ כִן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַח אֶהֱרֹן אֶת־מִטְהוֹ לִפְנֵי פְרַעֲהוּ לִפְנֵי עַבְדָּיו וַיְהִי לְתַנְיָן: וַיִּקְרָא גַם־פְּרַעֲהוּ לְחַכְמָיִם וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַהֲטִיהֶם כִּן: וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְהוֹ וַיְהִיוּ לְתַנְיִם וַיִּבְלַע מִטְהֵ־אֶהֱרֹן אֶת־מִטְתָּם: וַיַּחֲזֶק לֵב פְּרַעֲהוּ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה". והנה מפורש לכאורה, שפרעה קרא לחכמים ולמכשפים, וגם הם עשו בלהטיהם כן, והשליכו איש מטהו ונעשה לנחש! והרי לכאורה יש במעשיהם ממש. ואיך יחלוק הרמב"ם על תורה מפורשת לכאורה?

אלא אחר המחשבה וההתבוננות, בוודאי שצדקו דברי הרמב"ם, כי אין כח אחר מלבדו יתברך. ואמת כי אין במעשיהם שום דבר והכל הבל! והכל הוא בגזירת ה', או על מנת להגדיל את הנס המעותד לבוא. או על מנת להכשיל ולנסות את הרואים בן, שייחסו חשיבות לכוחות אחרים ולהעמידם בנסיון, האם ילכו אחרי ה' יתברך או ימירו אותו.

וכן כתב הרב החשוב רבינו יעקב אנטולי בספר מלמד התלמידים (פרשת צו): "ואפשר לומר, [שמה שאמר] "שבעבור זה", הוא כמו, "ולמה זה", כלומר, הגד לבנך, למה אתה עושה פסח מצה ומרור. כמו שאמר רבן גמליאל. והכל עולה לענין אחד. כי המכוון [המטרה של חג הפסח] הוא סיפור הנפלאות כמו שאמרנו, [בכדי] להעמיד האמונה, כי בנאולה היא [אשר היתה במצרים] הראה השם על ידי משה, כי [רק] לו [יתברך] הממשלה בשמים ובארץ ... ולפי שפרעה נמשל מקדם לתנין הרובץ בתוך יאוריו לפי גאותו על היאור הטוב אשר במצרים, הראה לו [ה'] יתברך על ידי משה רבינו, תחלה המופת במטה, אשר נהפך לנחש [לתנין], ואחר [כן], שב [להיות, שוב] מטה, [כל זה על מנת] להודיע שממשלתו מקרית [ולא פועלת כלום, כי עם בחפצו יתברך, ובוודאי] לא תעמוד [ממשלתו, ואין שום דבר במעשי ההבל שלהם]. גם מטה אהרן בלע מטות החרטומים, להודיע כי אין מעשיהם כמעשיו, כי הם היו עושים בלהט [שהיו מאמינים במעשי כישוף, ומה שפעל הדבר, הכל בשביל להגדיל הנס], [ואמנם אהרן], הוא היה עושה בדבר ה' ... [ואם תשאל וכי מעשיהם מועילים בכלל? הרי אין בכישופים כלום ושום דבר! אלא] לפי שרצה השם להקשות לב פרעה ולב עבדיו לגדל עונשם, צוה נביאו לעשות מופתים, בדרך שתפול בו [בפרעה ובעבדיו] תעיה, לומר שהיה עושה אותם [כאילו דבריו פועלים] בדרך להט". ע"כ.

והנה כבר מדבריו אלו קבלנו תשובות להמון קושיות שיסורו אצל בני אדם לאחר קריאת זה המאמר. ובעצם מסביר רבינו יעקב אנטולי, שמה שראו בני אדם כמה "קדושים" עושים ניסים, פלאות ונפלאות, דבר זה לא מעיד על צדקותם או על יושרם והליכתם בדרך תורת אמת. אלא דבר זה בא להכשיל את אותם שנכשלו ועשו בני אדם לאלוה, והאמת היא, כי ה' יתברך הוא זה שעושה את ה-"ניסים" הללו, וכל זה על מנת להקשות את לב הטועים המעריצים בשר ודם. או שדבר זה יבוא בניסיון לנו, אם ננטוש את דברי התורה המפורשים בעבור מעשה "ניסים"? והאם נמיר את ה' אלהינו בעבור "אות ומופת" שראינו?

ולכן ידע כל קורא מאמר זה, אם לאחר שתקרא את הדברים, עדיין תתעקש לומר שהמציאות שראית נוגדת את הכתובים המפורשים ותסתפק בדעתך באמינות דברי התורה או בדברי חז"ל הטהורים, הרי שהאמתך בכך קרובה לכפירה ביסודות הדת.

ולכן המובן מדבריו של רבינו יעקב אנטולי, שאין במעשה הכשפים שום דבר והכל הבל הבלים. אלא מכיון שרצה ה' יתברך להראות לפרעה שממשלתו מקרית וכד בבד להקשות את ליבו, אמר למשה רבינו שיזרוק המטה ויהפוך לנחש, וכן הם עשו, ונהפך המטה שלהם בגזירת ה' יתברך לנחש, ולהם זה היה נראה כאילו בלהט הדברים נעשים, כלומר ככישוף. ולא שיש במעשיהם ממש. וההוראה הגדולה ביותר לכך, הוא שהמטה של משה בלע את הנחשים אשר להם. להורות, שאין במעשיהם

כלום, אלא הכל הוא בגזירת ה' יתברך. והכל היה על מנת להקשות את לב פרעה. שיחשוב בדעתו שיש כח בלהטיהם.

וכבר ציוונו בתורתו תורת אמת, הזהיר ואמר (דברים פרק יג פסוק א - ו פרשת ראה): "את כל-הדרך אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא-תסוף עליו ולא תגרע ממנו: פ כִּי-יָקוּם בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת: ובא האות והמופת אשר-דבר אליך לאמר גלגלה אחרי אלהים אחרים אשר לא-ידעתם ונעבדום: לא תשמע אל-דברי הנביא ההוא או אל-חולם החלום ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את-יהוה אלהיכם בכל-לבבכם ובכל-נפשכם: אחרי יהוה אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת-מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקון: והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר-סרה על-יהוה אלהיכם המוציא אתכם מ-ארץ מצרים והפך מביית עבדים להדיחך מן-הדרך אשר צוה יהוה אליך ללכת בה ובערת הרע מקרבך".

והנה ודאי ופשוט מדברי הפסוקים הללו, שה' יתברך מודיע הודעה חשובה לבניו, שאם יבוא נביא שקר ויוסיף על התורה או יגרע ממנה, הן בכתובים והן בפירושים כמו שנבאר בהמשך המאמר הזה. תדע לך, כי כל מה שאמר הוא שקר גמור ומצוה להשמידו! ואם תקשה, הרי הוא עושה אותות ומופתים, וכל מה שהוא מברך ואומר לאחרים, זה קורה, כמו שאומרים הרבה בני אדם בדורינו מעשים שראו בעיניהם. על זה אמר ה' יתברך, "ונתן אליך אות או מופת: ובא האות והמופת ... לא תשמע אל-דברי הנביא ההוא או אל-חולם החלום ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את-יהוה אלהיכם בכל-לבבכם ובכל-נפשכם".

כלומר, מודיע הכורא יתברך בתורתו ואומר, נביא השקר יעשה אותות, הוא יעשה מופתים, ולא בגלל שיש כח בידו חלילה, אלא אומר ה' יתברך, אני עושה זאת בעצמי ונותן בעצמי לכל זה לקרות, והכל בשביל לנסות אתכם עם ישראל, האם תלכו אחר השקר או תלכו אחר ה' אלהים אמת. ועיין כמה שכתב רבינו הרמב"ם בענין הניסיון בספרו מורה הנבוכים (חלק ג' פרק כד). ועיין עוד בתלמוד בבלי עבודה זרה (נד: נה.) שאין שום כח לעבודה זרה לא להועיל ולא להזיק. ולפיכך כל האותות והמופתים שעושה נביא השקר, אינו עושה כי יש לו כח לעשות, אלא מכיון שהנביא הזה הולך בדרך רעה וסר מחוקות התורה, ה' יתברך מכשילו לעשות אותות ומופתים לפי דעתו המשובשת, ובכך רוצה לנסות את עם ישראל, האם ילכו אחר אותות ומופתים, או שיאמינו רק בתורתו תורת אמת!

וכתב רש"י, "ונתן אליך אות - [=נביא השקר יתן לך אות בגרמים אשר נמצאים] בשמים, כענין שנאמר [=לטובה] בנדעון (שופטים ו, י) ועשית לי אות, ואומר (שם ו, לט) יהי נא חורב אל הגוה וגו'. או מופת - בארץ, אף על פי כן לא תשמע לו. ואם תאמר מפני מה נותן לו הקב"ה ממשלה לעשות אות, כי מנסה ה' אלהיכם אתכם." ע"כ. והנה פשוט לרש"י, שאין ביד נביא השקר או כל רב אחר בדור זה או בדורות עברו כח לשום דבר בעולם מצד עצמו.

ואף אם ראינו שהיה אחד כזה, כלומר, אם ראינו שהיה נביא שקר, שנעשה לו, מה שעשה ה' יתברך לגדעון נביא האמת בענין המופתים הנזכרים, תדע, כי לא בא האות הזה מכוחו, אלא כל זה בא על מנת להעמיד אותנו עם ישראל בניסיון, האם בעבור כך נאמין לדברי השקר והמינות של נביא השקר, או לא. וכתב הרא"ש, "וא"ת הואיל וסופו לקלקל, למה עשאו הקב"ה נביא פן יטעה את בניו? לכך כתיב, "כי מנסה ה' אלהיכם אתכם", וכ"ש שאין לו לשמוע לאותם הנביאים הנעשים מתחלתם ע"י כשפים". ע"כ.

וכתב בספר בכור שור, "ובא האות והמופת ... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. שאפילו העמיד לך חמה בחצי הרקיע כיהושע, לא תשמע אליו. רבי יוסי הגלילי אומר: הגיעה תורה לסוף דעתה של עבודה-זרה, לפיכך נתנה לה ממשלה (ספרי כאן ריש סימן פד, וסנהדרין צ, א) כלומר: הגיעה לסוף דעתם של יבריות של עבודה-זרה, לידע ולנסות אותם אם לבם שלם עם הקב"ה שלא יוכל שום אדם לפתותם, ולפיכך פעמים שהקב"ה מקיים דברי נביאי-הבעל והעובדי אלילים, לנסות הם את יראיו, כדכתיב, "כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים", לא יוכל שום-דבר להפרידכם מאחרי-השם". ע"כ.

ומצאנו לאבן עזרא שכתב, "וטעם כי מנסה - בעבור שעזבו, ולא המיתו. ונסיון השם להראות צדקת המנוסה". ע"כ. והנה דברי האבן עזרא הללו צריכים ביאור. מסביר האבן עזרא, מדוע בכלל ה' יתברך מנסה את בני אדם בניסיון כה קשה? אלא מפרש ואומר, מכיון שבתחילה התפתו בני אדם לדברי שקר, וקיבלו דברי השקרנים ההורסים את דבר ה', ולא דחו דבריהם והשמידום, לכן ה' יתברך מעמיד אותם בניסיון מפעם לפעם, יותר ויותר קשה, ומביא אותות וניסים כביכול ביד "רבנים", וביד מי שנחשב ל-"קדוש", וכביכול ברכותיהם עוזרות ועושות ניסים, ולא בגלל שהם צדיקים וטהורים, אלא כל זה בעבור שהלכו בני אדם אחר השקר של אותם שקרנים. וכעת המבחן שלהם הוא, האם ידחו את המציאות שהם רואים ויאמינו לתורת משה, או שילכו אחר המציאות שראו, ויאמינו באותות של נביאי שקר שבאו על מנת לנסותם.

ואחר המחשבה והעיון, לפי דעתנו הדין נתן לכך, כלומר, אם הנביא או הרב השקרן שהורס את תורת משה אמת, לא היה "עושה" אות ומופת בדרכו הנתעבת, לא היה זה בכלל ניסיון לבני ישראל, כי לא היו מחזיקים ממנו מאומה, ולא היו עומדים כלל בניסיון. אולם אחר שרואים הם כי ה-"קדושים" הללו פועלי "ישועות", כעת יבוא להם הניסיון, האם להאמין להם בגלל האותות והמופתים, או להאמין בתורת ה' אמת. ובכך גם מכשיל ה' יתברך לאותם "קדושים" לחשוב שהולכים הם בדרך נכוחה, וכל זה מפני שעזבו את דרך ה' ויחודו בתחילה. וכדוגמת פרעה בדיוק אחד לאחד.

ולמה הדבר דומה? לבני אדם שהולכים בדרך רשע, מחללים שבת, עובדים עבודה זרה, ועושים כל הרעות שבעולם. וכפי הבטחת התורה, עליהם להיות מעונים, עניים, חולים ורצוצים. אולם רואים אנו בהיפך, שיש מן הרשעים שהם שלוי עולם והשיגו חיל, וכל בתיהם מלאים בטוב, ואין להם חולי אחד בחייהם. ומה יאמר האומר? מפני שרואה את המציאות

שהינם שלווים ושמחים, דברי התורה הינם שקר? האם מפני כך יתן דופי בתורה? ודאי שלא. כל בר דעת ותינוק בן יומו מבין, שכל זה בא על מנת לנסות אותנו עבדי ה'. וכבר האריך בזה רבינו בחיי בן פקודה החכם השלם בספרו חובות הלבבות שער הבטחון פרק ג' בהקדמה החמישית.

וכתב רבינו המאירי בבית הבחירה בפירושו לתלמוד (בבלי סנהדרין צ:): "נביא שהוחזק [לנביא אמת]. שציוה מכה נבואתו לעבור על איזה דבר מצוה מדברי תורה או מן התלמוד, יש צדדים שאנו חייבים להאמין בו, ויש צדדים שאנו צריכים שלא להאמינו ולהכחיש את נבואתו. וכיצד הוא הדין בענינים אלו? כל שצוה לשנות דבר אחד לעולם, כגון שהתנבא שאין החמץ אסור בפסח [או כמו אלו שאומרים שאין צורך לישון בסוכה, כי יש שם מין, "אורות נבחים" המסוגלים להזיק את האדם, וכיצא בזה מהבליהם המרוכזים. וכגון אלו שאומרים שאין מצוה להוכיח בדורינו וכיצא בזה], הן דרך נבואה בעקירת אותה מצוה [שאמר שבאה לו נבואה מאת ה' שכבר התבטלה זו המצוה שציוה משה רבינו עליה], הן דרך פירוש שהיא משל לדבר אחר [כלומר, לא אמר שה' יתברך אמר לו שיבטל את המצוה, אבל הסביר שהמצוה אינה כפי שלימדנו בעלי המסורה, אלא הכל הוא על דרך המשל ואין חובה לעשותה ממש במציאות], או שלא ניתנה אלא לפי הזמן, [כלומר שהמצוה הזו שציוה ה' יתברך על ידי משה נביא היתה עד הזמן הזה], אפילו [אמר זה הנביא] בלאו אחד [מן התורה], או ב[מצוות] עשה אחד [אין שומעין לו].

או שהתנבא בתוספת מצוה על התורה שלא מדרך גדר או הוראת שעה או לקיום שאר מצות, אלא דרך נבואה חדשה וגזירה אלהית [שקיבל משמים, כמו שטוענים מאמיני השלישיות ודומיהם], אפילו עשה אותות עליונות [מופתים וניסים גמורים], כגון העמדת חמה וכיצא כאלו מה שאי אפשר חס ושלום, שאין ה' מעמיד חמה לעוברי רצונו, אפילו הפליג [זה הנביא] בכמה מופתים, אין שומעין לו [לעולם מפני מופתיו], אלא מכחישין נבואתו אפי' הוחזק [כנביא אמת], וממיתין אותו כחנק בלא שום פקפוק ומשוא פנים, שהרי בא להכחיש נבואת משה רבינו שנתנה לחק עולם בלא שנוי או תוספת או מגרעת, מלמד שאין נביא רשאי לחדש בה דבר מעתה, שהתורה נתנה בהסתפקות [בשלימות] כללי לכל טבע ולכל מקום ולכל זמן.

ולא סוף דבר בדברי תורה, אלא אף [אם הוסיף או גרע] בדברי סופרים, כגון שהתיר חמץ בשעה ששית, או אסרו בחמישית, שלא מתורת גדר, אפילו אמר שאין תחום שבת אלא באלפים ואחת, או שהוא באלפים חסר אחת, שהרי הוא מכחיש מה שנודע מפי הקבלה [למשה מסנין]. וזה שנאמר, "לא בשמים היא", ונמצא בכל אלו מכחיש נבואתו של משה שנתפרסמה לנו בנבואה עולה על מדרגת כל נבוא, ושנחלקה נבואתו מכל נבואות שבועולם בהרבה מדרגות גדולות כמו שהתבאר בספרי גדולי המחברים [הרמב"ם], ושלא נתלית האמנתנו בו באות ומופת, שכל אותותיו לא נעשו לראיה על נבואתו, אלא לצורך, אלא שנתלית האמנתנו בו לחדוש שלמותו עם היות עינינו רואות ואזנינו שומעות בפרסום כללי כאמרו, "בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם", והרי בין האמנת עינינו להאמנת שאר נבואות, החלוק שיש בין הרואה את הדבר בעיניו, למי שאינו רואה את הדבר, אלא ששומעו מפי העד.

[אם] צוה הנביא המוחזק, להוסיף או לגרוע או לעבור לפי שעה [קלה, ולא יפסוק בן לעולם], אם בהיתר ענין ע"ז הוא, אין שומעין לו כלל, אפילו צוה לעבוד ברגע זה ולבטלו לשעתו אפילו בלאוין שבו, ואפילו בעשה, כגון נתון מזבחותיו וגרוע אשוריו, וכיוצא באלו. ובכלל זה כל שיעשה דבר לכונת הריסת פנה מפנות הדת, כגון [שיקלקל ויהרוס בענין] מציאותו ואחדותו יתברך [כגון אלו המחלקים את ה' יתברך ואפילו במשלו], והסתלק הגשמות ממנו וכדומים לאלו, וכל שעשה כן, הרי דינו כ[אותו אחד בדיוק] שלפניו צוה להוסיף או לגרוע, או לעבור בשאר מצות לפי שעה [ומכחישין נבואתו אפי' הוחזק כנביא אמת, וממיתין אותו כהנך בלא שום פקפוק ומשוא פנים, שהרי בא להכחיש נבואת משה רבינו שנתנה לחק עולם בלא שנוי או תוספת או מגרעת].

[אם עשה] שלא לכונת הריסת פנה מפנות התורה על הדרך שביארנו, אלא לאיזה צורך, שומעין לו, והוא שאמרו, "אלו תשמעון", אפילו אמר לעבור על דברי תורה [לשעה קלה לצורך], כגון אליהו בכרמל, שהקריב בחוץ להכחשת נביאי הבעל, וכן אלישע שאמר, "וכל עץ טוב הפילו", אף על פי שהתורה אמרה, "לא תשחית את עצה לגרוח עליו גרזן", אפילו צוה בדרך זה לחלל שבת [לשעה קלה], שומעין לו. וכן כל כיוצא בזה. כל מה שכתבנו בענינים אלו הוא כנביא המוחזק או בשהתחיל לעשות עצמו נביא בנתינת אות, אבל כל שלא הוחזק, ואינו עושה עצמו נביא בנתינת אות, אלא שבדברים בעלמא הוא אומר שהוא נביא, [אם אמר כן] בשאר מצות אין עושין בו כלום, ובע"ז דנין אותו כמסית או כמדיח לפי מה שהוא כשאר הדיוטות". עכת"ל. והדברים ברורים למבין.

ונחתום הקדמה זו בדברי רבינו הטהור (משנה תורה, הלכות יסודי התורה ט"ה): "בְּמַה דְּבָרִים אָמַרְתָּ בְּשָׂרְךָ מִצְוֹת. אֲבָל בְּעִבּוֹדַת כּוֹכָבִים אֵין שׁוֹמְעִין לּוֹ וְאֶפְלוּ לְפִי שְׁעָה. וְאֶפְלוּ עֲשֵׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוּלִים וְאָמַר שֶׁה' צִוְּהוּ שֶׁתַּעֲבֹד עֲבֹדַת כּוֹכָבִים הַיּוֹם בְּלִבְד אוֹ בְּשַׁעֲה זֹו בְּלִבְד הָרִי זֶה דְּבַר סְרָה עַל ה'. וְעַל זֶה צִוְּהוּ הַכְּתוּב וְאָמַר (דברים יג א) "וְכָא הָאוֹת וְהַמוֹפְתִ" (דברים יג ד) "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבַרֵי הַנְּבִיא הַהוּא" (דברים יג ו) "כִּי דְבַר סְרָה עַל ה' אֱלֹהֵיכֶם". שֶׁהָרִי כָא לְהַכְחִישׁ נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וּלְפִיכֵךְ נִדְעָ בּוֹדָאֵי שֶׁהוּא נְבִיא שְׁקֵר וְכֹל מִה שְׁעֲשֵׂה בְּלֹט וְכַשּׁוּף עֲשֵׂה וְיַחְנֵק". עכ"ל. והרי לך קורא נעים, מכל ההקדמה הברורה הזו, ש-מעשה אין לך להקשות, כיצד ראית מעשה נסים ונפלאות על ידי "צדיקים" או "קדושים". כי הכל הוא בעבור הניסיון.

המון עקשנים מסרבים להודות

(ה) והנה כעת, אחר כל מה שראינו במאמרים הקודמים, והוכחנו במפורשות, שאין אדם שידע או יודע מחשבת הלב של אדם אחר מלבד הבורא יתברך. לאחר הבנה זו, יש כאלו, עקשנים נבוכים, שמסרבים לקבל את האמת ממי שאמרה, וגרוע מכל, יראים הם מן האמת. [ולכן רבינו הטהור קרא לספרו, "מורה הנבוכים", להורות הדרך לאותם נבוכים, שנבוכו עד עתה ממה שנדלו עליו, והוא יהיה להם למורה נאמן אשר ממנו יוכח להם האמת]. ודנו עמנו בנושא החקירה, אשר עשינו, ושלחנו להם את התשובה, ולאחר דיון ארוך עם אחד מהם, שלח לנו דבר מסוים, שלכאורה נראה, שאכן היה אדם כזה בעולם שיודע מחשבות לב האדם.

ואלו הם דבריו של המקשה: "אני לא סותר שאדם לא יודע [מחשבות הלב]. אבל הקב"ה יכול לתת. כמו שנבוכדנצר רצה שיבוא מישהו, ויגיד לו מה החלום שחלם, ומה הפתרון; וה' יתברך נתן לדניאל לדעת". ע"כ קושייתו של האיש הנזכר.

תשובה: "תחילה נציין, שכל מה שהזכיר הנ"ל בתשובתו, מעשה זה מובא בנביא דניאל בפרק ב. ושם מסופר, שנבוכדנצר חלם חלום שלהבנתו חשוב מאוד. ומפני ששכחו, היה טרוד מאוד. ולכן פנה לכל החרטומים והחכמים שלו, וציוה אותם לומר לו החלום ופתרונו, ואם לא יעשו כן, יהרוג הוא את כולם. ובתקופה זו הנוכרת, כבר הוגלו לבבל, דניאל, חנניה, מישאל ועזריה על ידי נבוכדנצר, נבוכדנצר התרשם מהם מאוד, ונתן להם תפקידים בכירים בממלכתו, ולאחר ששמעו זאת, דניאל, חנניה, מישאל ועזריה, הבינו שהם עתידים להיהרג על ידי גזרתו, ולכן התפללו לה' יתברך שיגלה להם החלום ופתרונו.

וזכה דניאל, שהקב"ה הראה לו בחלום את חלומו של נבוכדנצר, ובנוסף לזה, גילה לו גם הפתרון של החלום, ואכן עמד דניאל לפני נבוכדנצר ואמר לו החלום ופתרונו. (ענין בדניאל פרק ב). ולכן, בתחילה עלינו להבין, שכל מה שראה דניאל, היה כל זה בחלום הלילה! שנאמר (דניאל ב, ט): "אֲדִינן לְדַנְיָאֵל בְּחֻזָּא דִּי־לִילְיָא רֻזָּא גְלִי אֲדִינן דְּנִיָּאֵל בְּרֻדְ לְאֱלֹהֵי שְׁמַיָּא". הרי מבואר מפשט המקרא, שהקב"ה הוא זה שנתן לדניאל לחלום את חלומו של נבוכדנצר, ובנוסף לזה, הוא זה אשר גילה לו גם את הפתרון. ונשים דגש על דבר חשוב, מה בדיוק הראה הקב"ה לדניאל? את החלום! ומה בדיוק החלום אשר חלם נבוכדנצר? דניאל מתאר בדיוק את חלומו של נבוכדנצר. בחלום הוא רואה פסל ענק, ראשו עשוי זהב, חזהו וזרועותיו כסף, בטנו וירכיו נחושת, שוקיו עשויים ברזל, וכפות רגליו חלקם חרס וחלקם ברזל. והנה לפתע מופיעה מאליה אבן, ומרסקת את הפסל לרסיסים שאותם מעיפה הרוח, והאבן הופכת להר גדול.

ומה פירושו של החלום? דניאל מפרש לנבוכדנצר את החלום, ומסביר ש-"ראש הזהב", משול לממלכתו שמושל בה עתה, שהיא חזקה וקיימת וחשובה מאוד בדיוק כמו ענין החלום שבו ראה - "ראש הזהב". ומה שראה בחלומו - "זרועות כסף" - פירוש זה הענין לממלכת פרס ומדי, שתקום אחר מלכות בלשצר בנו של נבוכדנצר, אחר שיטול השררה מזרעו, אך היא נמוכה ושפלה מהמלכות שלו, בדיוק כמו שהכסף פחות מן הזהב, ולכן ראה בחלומו דווקא "זרועות כסף" ולא "זרועות זהב".

ומה שראה בחלומו - "בטנו וירכיו נחושת" - פירוש זה הענין, משל לארץ יוון, אשר היא זו שתמשול לאחר מכן, והיא מלכותו של אלכסנדר מוקדון הידוע. ומה שראה בחלומו - "שוקי הברזל" - פירוש הענין שהם משולים לממלכות ישמעאל, אשר תמשול אחריה. ומה שראה בחלומו - "כפות רגלים", פירוש זה הענין ורמוז הוא, על כך שבאחרית הימים, יהיו ממלכות שחלקן חזקות וחלקן חלשות, אבל - "האבן" הנוכרת בחלום, מסמלת את מלכות הקב"ה שלעולם לא תתבטל, והיא מלכות מלך המשיח!

ואחר שפירש לו החלום, נבוכדנצר נדהם, כורע על ברכיו לפני דניאל ומכיר באמיתות דתו וגדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, והוא נותן לדניאל בעבור פירושו מתנות, וממנה אותו על כל חרטומו. ע"כ תוכן המעשה.

והנה ממעשה זה אנו למדים, שהראה הקב"ה לדניאל את חלומו של נבוכדנצר, שבחלום זה העביר ה' יתברך בדרך משל לנבוכדנצר, מה עתיד להיות עם ממלכתו, ושאר הממלכות אשר ישלטו אחרי מלכותו, ומה סופם של כל אלו, עד שיקים הקב"ה את מלכותו שתהיה לעד, והיא מלכות מלך המשיח, במהרה בימינו. ונמצאנו למדים בפשטות, שאין כל קשר בין ידיעת מחשבות הלב, לבין המעשה הנ"ל. ויותר מכך, שטות מראש היה לחשוב שיש קושי בין המעשה הזה לכל מה שכתבנו למעלה.

כי למעשה הקב"ה הראה לדניאל את החלום הנבואי, אשר קיבל נבוכדנצר בחלום הלילה מאת ה' יתברך, ולא שהראה לו את מחשבת ליבו של נבוכדנצר. והראיה, שנבוכדנצר אפילו לא זכר את החלום, ואם היה החלום במחשבת ליבו, לא היה צריך שיאמרו לו, אלא זה החלום מסר מה' יתברך על העתיד לבוא. ולכן מתוך טרדתו ורצונו הגדול לידע החלום ופירושו, גזר שאם חכמיו לא יאמרו לו החלום ופירושו, יהרוג אותם.

ומתוך זה נדע בבירור, שאם היה מדובר כאן במחשבת הלב של נבוכדנצר, הרי ודאי שהיה יודעו וזוכרו היטב, ולא היה צריך כלל שיאמרו לו מה החלום אשר שכח. נמצאת למד מכל האמור לעיל, שאין אדם יודע מה במחשבות ליבו של חברו. והנה כל אלו המקרים המעטים והדומים להם, הם בעצם ראייה לפנינו על גדולתו ושבתו של הבורא יתברך.

ולכן פשוט וברור לכל, שאין קושי ממה שהבאנו לעיל והסקנו, ש-"אין אדם יודע מה בלבו של חברו". כלומר, שיוודע בעצמו ומכיר בהם מדעתו, אין אדם כזה בעולם, ומי שאומר שהיה כזה אדם, צר לי לבשרו, שהוא טעה, או הוטעה בגדול. ויתר על כן שם מכשול לאחרים, לחשוב במחשבתם כאילו חס ושלום יש בשר ודם, אשר הגיע לדרגתו של הקב"ה יתעלה שמו. ולכן, לשיטתם, אם יש אדם כזה בעולם, ודאי שצריך אף לירא ממנו, ואף לפחד מדבריו, לסור למרותו, ולעשות כל מה שאומר, או שאמר לאחרים בעבר.

האם האר"י ידע מחשבות הלב ומעשי בני אדם בסתר? ❧

(ו) ובעת, אחר הבנה זו, עלינו להתבונן במה שנאמר על האר"י על ידי תלמידו ר' חיים ויטאל (בתחילת ספר עין חיים בשער ההקדמות) "והנה היום אביע חידות ונפלאות תמים דעים, כי בכל דור ודור הפליא חסדו אתנו, אל ה' ויאר לנו ע"י השרידים אשר ה' קורא בכל דור ודור, כנוכר וגם בדורינו זה אלוהי הראשונים והאחרונים, לא השבית גואל מישראל ויקנא לארצו ויחמול על עמו, וישלח לנו עיר וקדיש מן שמיא נחית, הרב הגדול האלהי החסיד, מורי ורבי, כבוד מורנו הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי זכרו לחיי העולם הבא, מלא תורה כרמון, במקרא, במשנה, בתלמוד, בפלפול, כמדרשים והגדות. במעשה כראשית, במעשה

מרכבה, בקי בשיחת אילנות, בשיחת עופות, בשיחת מלאכים, מכיר בחכמת הפרצוף הנוכח, כרשב"י [הכוונה לספר הזוהר שמוחם בטעות לרשב"י]. בפרשה ואתה תחזה, יודע בכל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות. יודע במחשבות בני אדם טרם ויציאום מן הכח אל הפועל. יודע עתידות, וכל הדברים ההווים בכל הארץ, ולמה שנגזר תמיד בשמים, יודע בחכמת הגלגול מי חדש, ומי ישן, ואיפת האיש שהוא באיזה מקום תלויה באדם העליון, וכאדם הראשון התחתון. יודע בשלהבת הנה, ולהבת אש דברים נפלאים. מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים הראשונים והאחרונים, ומתעסק עמהם בחכמת האמת. מכיר בריח האדם כל מעשיו, על דרך שהוא ינוקא בפרשת בלק. וכל החכמות הנוכחים, היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם, ועיני ראו ולא זר דברים מבחילים לא נראו ולא נשמעו בכל הארץ, מימי רשב"י עליו השלום ועד הנה. ע"כ.

לאחר שקראנו את השבחים והיכולות הללו שנאמרו על האר"י, מתוך עדותו של תלמידו המובהק והגדול מכולם, אשר הפיץ את כל תורתו החדשה, תורת "הקבלה". נשים דגש כעת על חלק מן השבחים אשר נאמרו כאן, ונבדוק יחדיו, האם יש אמת בדבר וקיימת יכולת כזו לבשר ודם?

נאמר עליו: "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו [=בעבר] ושעתידים לעשות [=בעתיד]". אם כן וכך היה, נשמח להבין, כיצד יתכן להסביר את דברי חז"ל בתלמוד (ככלי שבת נה.): "אמר ליה רבי זירא לרבי סימון: לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא. [אמר רבי זירא לרבי סימון. צריך אתה להוכיח את ראש הישיבה]. אמר ליה: לא מקבלי מינאי. [אמר לו, צודק אתה. אבל יודע אני שבגלל מעמדו לא יקבל תוכחת]. אמר ליה: אף על גב דלא מקבלי לוכחינהו מר. [אמר לו, אף על גב שלא יקבל ממך, לשיטתך, חייב אתה להוכיח]. דאמר רבי אחא ברבי חנינא: מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה, דכתיב: "ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו'".

אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל: לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דין שלא ישלטו בהם מל אכי חבלה ועל מצחם של רשעים תיו של דם פדי שישלטו בהן מל אכי חבלה. [מלאכי חבלה, יתכן ומדובר במלאכים ממש, כלומר, לא שיש מלאכים קבועים הנמצאים במצב של "מחבלים", אלא פעמים מלאך של השם יתברך יכול להיקרא מלאך חבלה או אפילו שד וכו', כי שליחותו באותו ענין באה לחבל או להזיק בני אדם, והכל בשליחות השם יתברך, ולא שהלילה הוא מלאך רע אשר עושה פעולות רעים מדעת עצמו, אלא הכל בשליחות השם יתברך, וכינו אותו כך חז"ל מפני שליחותו שנשלח לפגוע, לחבל, להזיק וכו' לפי הוראת הכורא, כדוגמת המלאכים שהקב"ה שלח לסדום ועמורה]. אמרה מרת הדין לפני הקדוש ברוך הוא [אין הכוונה שקיימת ישות שנקראת "מרת הדין". אלא הכל הוא לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע]: רבוננו של עולם! מה נשתנו אלו מאלו?

אמר לה: הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו: רבוננו של עולם! [אותם אלו הצדיקים] היה בידם למחות ולא מיחו! אמר לה: זו לא טענה, מכיון ש-גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם. אמרה לפניו: רבוננו של עולם! אם לפניך גלוי, להם מי גלוי? והיינו

דְּכַתִּיב: "וְקָן כְּחֹר וּבְתוּלָה טָף וְנָשִׁים תִּהְרָגוּ לְמִשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּו אֶל תִּגְשׁוּ וּמִמְקַדְשֵׁי תַחֲלוּ". וּבְכַתִּיב: "וַיַּחֲלוּ בְּאֲנָשִׁים הַזִּקְנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת". תַּנִּי רַב יוֹסֵף: אֶל תִּקְרֵי "מְקַדְשֵׁי" אֶלָּא "מְקוֹדְשֵׁי" – אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּיְמוּ אֶת הַתּוֹרָה מִלֵּה מֵאֲלָף וְעַד תֵּיּוֹ". ע"כ.

ובראשית הדברים יש לציין, שכל מה שנאמר כאן, הוא על דרך המליצה והמשל. כלומר, לא קיימת ישות בפני עצמה שנקראת, "מדת הדין". אין הקב"ה צריך יועצים. ואין הקב"ה צריך משכנעים. אלא הכל הוא על דרך המשל והמליצה על מנת לשבר את האוזן ולהביאה אל המטרה של זה המאמר והבנת המוסר מן הדברים. והמטרה של זה המאמר הוא, להסביר ולהבהיר לאדם ב' דברים: א) עליך לעשות את שלך, וה' יתברך יעשה את שלו. ב) לעולם אין אדם יודע מחשבות ליבו של חברו. ואפילו כאשר מדובר באנשים צדיקים ביותר ומובחרים ביותר. לעולם ועד אין אדם יודע מחשבות ליבו של האחר. וכל מי שיטען אחרת, הרי אנו יודעים שכל דבריו שקר וכזב הם!

ולפיכך, ממעשה זה אשר אירע בזמן הנביא יחזקאל למדים אנו מתוך ביאורם על הפסוקים של חכמינו זכרונם לברכה בתלמוד ובמדרש, שאפילו צדיקים גמורים שקיימו כל התורה כולה, מתוך שלא מיחו ברשעים, נענשו. וכאשר הקב"ה מעיד, הרי זה ודאי אמת שהיו צדיקים גמורים, הן כלפיי חוץ והן כלפי פנים הלב, דהיינו שהיו עושים מעשיהם מתוך צדקות אמיתית, ולא עושים עצמם צדיקים כלפיי חוץ ורשעים מבפנים, ובכל זאת הטענה הזו שנאמרה, "היה בידם למחות, ולא מיחו". עמדה לפני הבורא יתברך ולפני חשבונו הנסתר, עד כדי כך שכאשר חיפש עליהם זכות, אמר, "גְּלוּי וְיִדְוַע לִפְנֵי, שְׂאֵם מְחוּ בְּהֵם לֹא הָיוּ מְקַבְּלִים מֵהֵם", ומשמע שגם אם היו מוכיחים ומוחים בידי הרשעים לא היה עוזר ומועיל להם דבר זה המעשה. אבל מכיון שאין יודעים הם מחשבות הלב, הודיעו לנו חז"ל במליצה זו, שבסופו של דבר ה' יתברך לא מחל להם. ונהפכה הגורה הטובה, ונגזר עליהם לרעה שימותו כאותם הרשעים הגמורים.

ולא זו בלבד, אלא שמתו אלו ראשונים, לפני הרשעים בעלי העבירות. שנאמר (יחזקאל ט, ו): "וּמִמְקַדְשֵׁי תַחֲלוּ וַיַּחֲלוּ בְּאֲנָשִׁים הַזִּקְנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת". ואמרו חז"ל, "תַּנִּי רַב יוֹסֵף: אֶל תִּקְרֵי "מְקַדְשֵׁי" אֶלָּא "מְקוֹדְשֵׁי". וכל זה היה, מפני שאין אדם יודע מה בליבו של חברו, אלא רק הקב"ה יכול לידע ולהעיד שלא יקבלו התוכחה או מחאה, ומפני שעשו חשבונות שמים, וסברו שלא יקבלו מהם, אף על פי שכביכול צדקו בדעתם, בכל זאת מפני שאין לאדם לנסות ולחשוב מה בליבו של חברו, כי אין ביכולו לידע לעולם מחשבת הלב, אלא רק לסבור שכך הדברים. ולכן אינו פטור ממצות התוכחה והמחאה.

ומה שנאמר על האר"י בשם תלמידו, "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו ושעתידים לעשות", משמע מדברים אלו, שגם היה יודע האם בני אדם יקבלו מחאה או לא, ואם יחזרו בתשובה או לא. ולומר דבר כזה, משמעותו "הקלה" היא, שאם היה האר"י בזמן המעשה שהבאנו לעיל בתלמוד, היה היחיד שלא צריך למות ולהענש, מתוך כל הקדושים אשר קיימו התורה מאלף ועד תיו, זאת אומרת שכל אותם הגדולים

הללו שהפסוק העיד עליהם שהיו צדיקים וקדושים, ומתו בגלל שלא מוחו, אם האר"י היה ביניהם לא היה ניזוק כלל, מפני שחוסר מחאתו באותם הרשעים, היה בעקבות ידיעתו הברורה שאינם יקבלו את מחאתו, ולכן לא היה נענש כלל.

והמשמעות "החמורה" של הנאמר על האר"י, שחלילה נמצא בתוך התורה הקדושה טעות' שהרי העידה התורה ואמרה (ספר דברים כט, כח): "הַנְּסִתְּרֵת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגַלְתְּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עֲדֵי־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־מַלְדֵּדְבְּרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". ולפי שבח זה, צריך לשנות הפסוק ולומר: "הַנְּסִתְּרֵת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלִהְיוֹת אֶת־הָאָרֶץ הַקְּדוּשָׁה, וְהַנְּגַלְתְּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עֲדֵי־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־מַלְדֵּדְבְּרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". ובעצם למעשה יוצא שיכולתו וגדולתו היחודית של האחד והיחיד הבורא יתברך שמו, קיימת וניתנה גם לבשר ודם!

וזו אכן כפירה ממש על הנאמר בתורה הקדושה, והשוואת הקב"ה לבשר ודם, והרי כבר נאמר בתורה (דברים ו, ד): "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". כלומר, שהוא אחד ואין כמוהו שני. ולומר על בן אדם כלשהו, שבחים מאין אלו, שוודאי ופשוט שלא היו, מלבד הכפירה והשקר שיש בכך, הרי שמדובר כאן בהחטאת הרבים וחילול ה' יתברך לדורות, שהרי אנו רואים כיום בדורנו אנו, כחמש מאות שנה לאחר הנאמר לעיל על האר"י, שקיימים יהודים רבים בכל רחבי העולם, אשר מאמינים כי לרבים יש היכולת לידע הנסתרות, דהיינו שרכם יודע במעשיהם אשר עושים בביתם [בסת] מבלי להיות נוכח, ומבלי שנאמר לו על ידם כלל! וזו היא רק דוגמא קטנה מתוך מיני רבות, השם ירחם ויציל את עמו הטחור.

והנה אלו שלא מוכנים לקבל האמת ממי שאמרה, ולא שתאמרו שנאמרו הדברים על ידינו חלילה, אלא הבאנו והצבנו את דברי התורה הזאת, כי לא מליבנו בדינו הדברים, ולא ממוחינו חלילה באו! והם שאינם מוכנים לקבל האמת, משיבים לכל מה שאמרנו לעיל בזה"ל: "אתם לא מכירים את האר"י והמהרח"ו, ולא למדתם לעולם בדבריהם, או שלמדתם ולא הבנתם, מי הם, ומיהו גדולתם וקדושתם, ולכן, אתם יכולים להגיד שזה נשמע לכם תמוה, אך לומר שזה שקר וכפירה, כיצד אתם מעיזים"? ע"ב.

תשובה: הנה אותם הטוענים כך כפי שראינו עתה, לא די להם שמחשיכים זוהרה האמיתי של התורה הקדושה, לא די להם שמאמינים בדברי כפירה, ולא די להם שבעצם האמנה בשקר זה אשר אוחזים בו, הם משווים מידת קונם למידת בשר ודם החלוש והקרין מן החומר! אלא בדבריהם, הם מנסים לדחות את ההוכחות הברורות מתורת בתירוצים קלושים, ועושים כל זאת, על מנת להשאיר בתוך השקר שחיים בו בשביל לא לצאת מאיזור הנוחות. וכל זה נזכיר ונאמר, לאחר שהוכח להם האמת שחור על גבי לבן.

ויתירה מזאת יש לומר לצערינו הרב, שאותם אשר אינם מקבלים האמת שהבאנו, הינם בנדר מזידים, ולא שוגגים כפי שהיו מבחחילה [ומדוע בתחילה היה דינם ודינו שוגגים? מכיון שנדלו ישירות לתוך הכפירה הזאת, אך לאחר ההוכחות שהצבנו לעיל, חוסר קבלת הדברים מהם, הופך אותם ישירות למזידים בדבר]. ומפני שלא נותר להם מה להשיב וכיצד להתמודד תורנית עם הראיות החותכות, הם משיבים ואומרים, "אתם לא למדתם מעולם בדברי האר"י ותלמידו המהרח"ו או שגם אם

למדתם בוודאי לא הבנתם מי הם ומה הם היו, וכמה גדולים וקדושים הם! הנה תשובה זו ידועה מאנשים "למדנים" שלמדו המון שנים והשתקעו בדעותיהם, וכאשר באים אליהם עם ראיות ברורות, כל מה שיש להם לומר זה כך, "מה למדת בחיים", "אתה לא למדת מספיק", זו אחת מהדרכים הערמומיות של "ידעני הספרים" למיניהם, לדחות בקש את המקשים נבוכה.

וכמובן שנשיב לטענה זו ונאמר: וכי הכחשתנו על שבחי האר", נובעת מחוסר הכרת גדולתו או מתוך זלזול בגדולתו? הרי כבר הוכחנו בהוכחות חותכות וברורות מן התנ"ך וחז"ל בתלמוד, שאין לאף אדם ולו הגדול ביותר מכולם כדוגמת משה רבנו, את היכולת לידע הנסתרות, כגון ידיעת מעשי האדם בסתר, ומה שעתידי לעשות, ומחשבת לב האדם האחר טרם יוציא מן הכח אל הפועל, ולא רק זה, אלא, שהתנ"ך וחז"ל מעידים ומגידים, שיכולת זו נתונה רק להקב"ה בלבד, לכן כאשר הוכחנו זאת, בוודאי שאין כלל קשר בין גדולת האדם וחכמתו, לבין ענין זה שנאמר על האר"י! כי יכולת זו שייכת רק לבורא יתברך בלבד, לכן טענה זו מתבטלת וחסרת טעם מעיקרה!

ונמשיל הדבר, יש כספת אחת גדולה עם אלף מטבעות זהב. את תכולת הכספת לא ניתן לראות, אלא דווקא בעל הכספת הוא האחד והיחיד אשר יודע היכן היא נמצאת ומה תכולתה. פעם אחת הוצרך בעל הכספת למסור לעבדו מטבע אחד לצורך ענין חשוב. מה עשה? לא נתן לו את מיקום הכספת ואת המפתחות לשם. אלא הלך הוא בעצמו והוציא מטבע אחד, והביאה הוא בעצמו לעבדו. באופן שאע"פ שקיבל עבדו מן הכספת, עדיין לא ידע היכן היא, ומה מתרחש בתוך הכספת, וכמה אוצרות יש שם. זה המשל הנמשל הוא, בדיוק מה שאנו מביאים כאן ומדגישים, ה' יתברך, כאשר רצה לגלות לאחד מנביאיו, מה מישוהו חשב בלב, לא גילה לנביא את מחשבות הלב של פלוני, אלא אמר הוא לנביא את תוכן המחשבה האחת, מתוך רבות המחשבות של אותו אדם שרוצה לעשות הרע. ופשוט ביותר ההבנה אחר ההסברה הברורה.

ודוגמאות לכך ראינו, כגון: רבקה אשר הוגד לה ברוח הקודש דברי עשיו בנה בליבו, שרצה להרוג את בנה יעקב. וגם כל זה, היה לשעת הצורך על מנת שתבריא את יעקב מפני עשיו. אך בכל זאת אותם שלא חפצים באמת, עומדים בדעתם וטוענים שאנו לא מבינים מה שנאמר, וכי אפילו המקובלים אומרים שרק הקב"ה יודע מחשבות לב האדם, אם כן, נשמח להסבר על אותם השבחים שנאמרו על האר"י, בספר שנאמן ומקובל על כולם ומעידים שכתבו ר' חיים ויטאל בעצמו (תלמידו הגדול ומפיץ כל תורתו של האר"י) ושם הספר "עץ חיים", ששם כתוב בהקדמתו לשער ההקדמות וזה לשונו: "והנה היום אביע חידות ונפלאות תמים דעים, כי בכל דור ודור הפליא חסדו אתנו, אל ה' ויאר לנו ע"י השרידים אשר ה' קורא בכל דור ודור כנוכח, וגם בדורינו זה אלוהי הראשונים והאחרונים, לא השבית גואל מישראל, ויקנא לארצו ויחמול על עמו, וישלח לנו עיר וקדיש מן שמיא נחית, הרב הגדול האלהי החסיד, מורי ורבי, כבוד מורנו הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי זכרו לחיי העולם הבא, מלא תורה כרמון, במקרא, במשנה, בתלמוד, בפלפול, כמדרשים והגדות. במעשה בראשית, במעשה

מרכבה, בקי בשיחת אילנות, בשיחת עופות, בשיחת מלאכים, מכיר בחכמת הפרצוף הנוכח, כרשב"י בפרשה ואתה תחזה, יודע בכל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות.

יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל יודע עתידות וכל הדברים ההווים בכל הארץ, ולמה שנגזר תמיד בשמים, יודע בחכמת הגלגול מי חדש, ומי ישן, ואיפת האיש ההוא באיזה מקום תלויה באדם העליון, וכאדם הראשון התחנן. יודע בשלהבת הנר, ולהבת אש דברים נפלאים. מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים הראשונים והאחרונים, ומתעסק עמם בחכמת האמת. מכיר בריח האדם כל מעשיו, על דרך ההוא ינוקא כפרשת בלק, וכל החכמות הנוכרים, היו אצלו כמונחים כחיקו בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם, ועיני ראו ולא זר דברים מבהילים לא נראו ולא נשמעו בכל הארץ, מימי רשב"י עליו השלום ועד הנה.

וכל זה השיג שלא ע"י שמוש קבלת מעשיות ה"ו, כי איסור גדול יש בשימושם, אמנם כל זה היה מעצמו ע"י חסידותו ופרישותו אחרי התעסקו ימים ושנים רבים בספרים חדשים גם ישנים בחכמה הזאת, ועליהם הוסיף חסידות ופרישות וטהרה וקדושה, היא הביאתו לידי אליהו הנביא, שהיה נגלה אליו תמיה, ומדבר עמו פה אל פה, ולמדו זאת החכמה". ע"כ הדברים אחד לאחד. וכעת נעמוד על כמה נקודות מהדברים הנאמרו שם.

נאמר בציטוט הנוכח: "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות, יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל יודע עתידות וכל הדברים ההווים בכל הארץ ולמה שנגזר תמיד בשמים ... מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים הראשונים והאחרונים ומתעסק עמם בחכמת האמת". עכ"ל. וקשה! שהרי במקומות רבים בתנ"ך, אנו למדים, שנאמרו התארים הללו, ויכולת וגדולה כזו, רק על הקב"ה בלבד. ולכן מי שאומר כך על האר"י, בעצם חולק על הפסוקים אשר נציג עתה:

נאמר בירמיה (כג, כד): "אם יסתר איש במסתרים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻם יְהוָה". בפסוק זה מודיע הנביא בשם ה' יתברך ואומר, וכי יש אדם בעולם אשר יכול להסתר או להסתתר מן ה' יתברך? כלומר האם יעלה על הדעת המחשבה הרעה, שאם עשה אדם עבירה כלשהי בסתר, ואני לא אדע עליה? או יותר מזה, אם חשב לעשות אדם עבירה בסתר ליבו ואני לא אדע עליה? על זה השיב ה' ואמר, "הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻם יְהוָה". ונשים דגש על צמד המילים, "אֲנִי מְלֵא", כוונתו במילים אלו, שהיכולת הנוכרת הזו של ה' יתברך, היא נמצאת רק אצלו בלבד, ולא אצל אחר.

וכן אמר שלמה המלך (במשלי טו, א): "בְּכֹל־מְקוֹם עֵינֵי יְהוָה צְפוּת רְעִים וְטוֹבִים". והודיע שלמה המלך, שהקב"ה צופה ורואה הכל בכל מקום, ורואה במעשים הרעים והטובים. וביאר המצודת דוד, "בכל מקום. אף אם יסיתו במסתרים, מ"מ צופות עיני ה' לראות מעשה הרעים והטובים ולא נכחד ממנו". עכ"ל.

וכן נאמר בנביא (ירמיהו ז, ט-י): "עקב הלב מכל ואנש הוא מי ידענו: אני יהוה חקר לב בחן פליות ולתת לאיש פדרכו כפרי מעלליו". שואל הנביא בשם הקב"ה, מי יודע איזה אדם ליבו עקום ומעוות? והאם בוטח באמת הוא בכורא יתברך או לא? אמר הקב"ה, "אני יהוה חקר לב בחן פליות ולתת לאיש פדרכו כפרי מעלליו". כלומר, ה' יתברך הוא היחיד בעל היכולת הזו!

ואמר הנביא (ישעיהו כט, טו): "הוי המעמיקים מיהוה לסתר עציה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי ראנו ומי ידענו". והנה מה שאמר, "הוי המעמיקים מיהוה", כלומר, המעמיקים דווקא מה' יתברך! ולא מבשר ודם אחר, מפני שרק הקב"ה רואה ויודע במחשך מעשיהם. וכיאר המצודת דוד: "הוי המעמיקים מה" - אמר הנביא, יש להתאונן על העם החושבים להסתיר עצתם מה' במעמקי הלב, כי יאמרו, אין האל יודע מחשבות האדם. והיה במחשך מעשיהם. כל מעשיהם הרעים יעשו בחושך להסתתר מכני אדם ויאמרו מי רואה אותנו ומי יודע ממעשינו הואיל ונעשה בחושך, אבל לא יראו מה". ע"כ.

עוד נאמר בנביא (דניאל ב, כב): "הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא". כלומר, הקב"ה, הוא זה אשר מגלה לנביא עמוקות ונסתרות, מפני שאין האדם יכול לדעתם לבדו. וכך ביאר האבן עזרא, "הוא - מגלה עמוקות ונסתרות, שלא יוכל אדם לדעתם כאשר יתחננו עבדיו אלה כמוני, שגילה לי סוד החלום. ידע מה בחשוכא - הפך האדם [שאינו יודע מה יש בחושך ואינו יודע המעשים בסתר]". ע"כ. ומעידה תורתנו הקדושה (דברים כט, כח): "הנסתרת ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד-עולם לעשות את-כל-דברי התורה הזאת". וכיאר רש"י, "הנסתרת לה' אלהינו - ואם תאמרו מה בידנו לעשות? אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחידה שנאמר "פן יש בככם איש וגו'", ואחר כך "וראו את מכות הארץ ההוא", והלא אין אדם יודע טמונותיו של חברו! [לכן] אין אני מעניש אתכם על הנסתרות, שהן לה' אלהינו, והוא יפרע מאותו יחיד".

ולפי תלמידו של האר"י הוא ר' חיים ויטאל, שהעיד בלשונו וכתב בקולמוסו, שרבו יודע, "כל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות", דהיינו שידע כל העבירות שבני האדם עשו בעבר, ושגם עתידים לעשות בעתיד! והנה אם כן לפי דברים אלו, האר"י היה מחוייב על פי דין תורה במצוות תוכחה על כל העבירות של בני אדם, שהרי אם אדם יודע שחבירו עשה חטא מסויים, חובה עליו להוכיחו. וזה היפך מה שאמר בתורה, שאינו מעניש את הרבים על עבירות של היחידים! ומדוע? משום שה' יתברך מעיד בתורתו, שלעולם ועד אין אדם יודע על חבירו מה עשה בסתר! ולכן רק ה' יתברך יכול לקחת הדין והמשפט!

ותירה מזאת על פי האמור, אם האר"י היה יודע מה אדם יחשוב גם בעתיד, ומה יעשה לעתיד, כפי שהעיד תלמידו ר' חיים ויטאל בזו הלשון: "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות. יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל". הרי שהאר"י היה מחוייב למנוע כל אחד ואחד מלעשות עבירה. כמו שכתב רבינו הטהור הרמב"ם (ספר המצוות להרמב"ם מצות עשה רה) וז"ל: "והמצוה הר"ה היא שצונו להוכיח החוטא,

או מי שירצה לחטוא [=לעיתיד], ולמנוע אותו ממנו במאמר ותוכחה. ואין ראוי לנו שיאמר אחד ממנו אני לא אחטא ואם יחטא זולתי מה לי?, דינו עם אלהיו! זה הפך התורה. אבל אנחנו מצווים שלא נמרה ולא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה, ואם השתדל להמרות חייבים אנו להוכיחו ולהשיבו, ואעפ"י שלא יצא עליו עדות יחייב עליו דין. והוא אמרו יתעלה (ספר ויקרא יט, יז) "הוכח תוכיח את עמיתך". וכבר בארו החכמים (עב"מ לא) שחוב מצוה זו על כל אדם ואפילו הפחות לנכבד, הוא חייב להוכיחו. ואפילו קילל אותו וביזהו לא יסור מלהוכיחו עד שיכהו, כמו שבארו מקבלי התורה, ואמרו (ערכין טז) עד הכאה. עכ"ל.

והרי לך בוודאי, שאותם סיפורים ודברי אנדות, לא היו ולא נבראו מעולם. ואין שום בריה ולא תהיה, אשר יש לה יכולת להתבונן במחשבות הלב של בני אדם, בין בעבר, בין בהווה ובין בעתיד. כמו כן, אין אדם אשר יודע כעת, או ידע לעתיד, או ידע בעבר, מה אחר עשה במחשבים ובסתה, משום שדבר זה נתון רק אל הבורא יתברך בלבד.

ורבים מאותם העקשנים שלא מוכנים לקבל הראיות הברורות, החליטו לשנות שיטה וגישה בזה הויכוח, מפני שהבינו שלא ניתן להתווכח עם הראיות הברורות מן התנ"ך ועם הראיות הברורות מדברי חז"ל הקדושים, ולכן היו חייבים לעשות הכל, בכדי לא להודות באמת ולקבלה ממי שאמרה, כי דבר זה, כלומר קבלת האמת, היתה מחייבת אותם לחזור בתשובה על כפירתם בה' יתברך ויתעלה שמו, לכן מה עשו? מצאו דרך אחרת לשיטתם להצדיק השבחים השקריים הללו, וכך היא תמצית טענתם: "מה שהאר"י זכה לדעת בעניין מחשבת לב האדם, וכל מעשיו של האדם שעשה, זה מפני שהיה מכיר בחכמת הפרצוף, כפי שהעיד עליו תלמידו ר' חיים ויטאל ואמר שם בשבחיו, וזה לשונו: "מכיר בחכמת הפרצוף הנזכר כרשב"י בפרשה ואתה תחזה". ע"כ טענתם הקלושה.

והנה בתשובה זו, חשבו כי בטענה זו יוכלו להפריך את כל הראיות וההוכחות שהבאנו לעיל, ובאמת רחמנות על סכלותם. על כן נעמוד על טענתם ונשיב להם דבר דבור על אופניו: ונאמר בנביא (שמואל א טז, ז): "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל אֶל־תִּבֹט אֶל־מַרְאֵהוּ וְאֶל־גִּבְהַת קוֹמָתוֹ כִּי מֵאִסְתֵּיהֶוּ בִּי לֹא אֲשֶׁר יֵרָאֶה הָאָדָם כִּי יֵרָאֶה לְעֵינַיִם וְיֵהוּנָה יֵרָאֶה לִלְבָב". וביאר הרד"ק, "אל תבט אל מראהו - בוחן לבות וכליות בני אדם, ידע לבב אליאב כי איננו ישר, לפיכך אמר לשמואל, אל תבט אל מראהו, כי אף על פי שהוא יפה מראה והגון למלכות לפי מראהו, אני יודע לבבו, ומאסתיהו למלכות, כי איננו הגון לפי לבבו". ע"כ.

ואם הנביא הגדול שמואל עליו השלום, ששקול כמשה ואהרן, לא ידע מחשבות הלב, מי הוא זה ואיזה הוא אשר יוכל לדעת מחשבות הלב של בני אדם. ויותר מזה יש לומר, כאן לא מדובר במחשבת הלב רגילה, אלא כאן מדובר בכחירה של מלך לעם ישראל! ולכאורה, אם יש אפשרות לראות בחכמת הפרצוף עבירות של בני אדם על ידי הסתכלות בפניהם, או בכף ידם, מדוע לא ראה זה שמואל על אליאב בהיותו עמוס בעבירות? וכיצד לא ידע חכמה זו הנביא הגדול? ואם ה' יתברך לא היה עוזרו, מוכח שהיה שמואל הנביא נכשל לבחור מלך רשע על עם ישראל.

וגם לא מצינו וראינו בשום מקום בתנ"ך שאמר ה' יתברך לנביאיו לכדוק בני אדם על ידי הסתכלות בפניהם, או על ידי חכמת כף היד השקרית, שבדו הגוים מליבם, ונמשכו רוב האנשים מעם ישראל אחר הבלים אלו לצערינו הרב. ולהיפך הנמור מוכח מכאן, שהרי אחת הסיבות ששמואל הנביא רצה לבחור באליאב למלך, הוא דווקא משום שהיה נראה טוב כלפי חוץ, וגבוה קומה, ופניו היו מאירות וטובות. כמו שהסביר המצודת דוד, "כי לא - רוצה לומר, איני רואה לתלות בדבר אשר רואה האדם [בעיניו, כי בן אדם] יראה לעינים, [כלומר, האדם יראה], אם הנראה הוא יפה עינים, שהוא הדבר אשר יראה האדם [ויתמקסס לו], ואין לתלות המלוכה בדבר זה". ע"ב.

וכתב רש"י, אל תבט אל מראהו - אל יופי תארו, כי מאסתיהו! [מדוע?], לפי שכעסן הוא! כמה שנאמר, "ויחר אף אליאב בדוד". (שמואל א' י"ז כ"ח). ומה שאמר, "כי לא אשר יראה האדם, אף ע"פ שקראת לעצמך רואה, שאמרת לשאול, "אנכי הרואה" [לעיל שמואל א' ט' י"ט] כאן אני מודיעך שאינך רואה". ע"כ תוכן דבריו. ונראה שעל זה רמז ה' יתברך ואמר, "אל תבט אל מראהו", לטוב ולרע, אין בוחנים את צדקות האדם על פי מראהו, ואי אפשר לדעת שום דבר מן העבירות והמצוות שעושה האדם בסתר, על ידי הסתכלות בפניו.

ולכן קל ופשוט להבין הדבר, שלא ניתן לראות עבירות של האדם שעשה בסתר או מחשבות ליבו, אפילו על ידי הסתכלות בפרצוף או בחינה בכף היד! שכל אלו הדברים הם הבל הבלים. וכן תרגם יונתן, "וְאָמַר יי' לְשִׁמְוֵאל לֵאמֹר תִּסְתַּכֵּל בְּחִזּוּיָהּ וּבְרוּם קוֹמַתֶיהָ אֲרִי רַחֲקֶתִיהָ אֲרִי לֹא כְמוֹ רַחֲוֹן בְּנֵי אֲנָשָׁא אֲרִי בְנֵי אֲנָשָׁא חֲזֹן בְּעֵינֵיהֶן וּקְדָם יי' גְּלוֹן מִחֻשְׁבַּת לְבָא". חמשה מילים שבהם התרגום יונתן מסיר את המחשבות הרעות המולידות כפירה ומינות בליבות של בני אדם, ומפרש, "וּקְדָם יי' גְּלוֹן מִחֻשְׁבַּת לְבָא". כלומר, רק לפני ה' יתברך גלוי וידוע מחשבות הלב של האדם.

עוד אמר שלמה המלך החכם באדם (משלי י"ג): "מִצַּרְף לְכֶסֶף וְכוֹר לְזָהָב וּבִחַן לְבָנֹת יְהוָה". וביאר רש"י, "מצרף לכסף וכוור לזהב - המצרף עשוי לצרף כסף למלאכתו וכן הכור לזקק הזהב, אבל הלבבות, הקב"ה זוקקן ובוחרן [ורק הוא] יודע מחשבותן". ובסוף פרושו של הרלב"ג על הפסוק, סיים ואמר, "ואולם הלבבות אין שם מי שיבחנם זולתי ה' יתברך".

וכן אמר דוד המלך (תהלים ז', ט'): "יְגַמְרֵנָא רַע | רְשָׁעִים וְתִכְוֶנֶן צְדִיק וּבְחַן לְבָנֹת וּכְלִיֹּת אֱלֹהִים צְדִיק". ופירש הרד"ק, "ובחן לבנות וכליות אלהים צדיק - הוא, שהוא בוחן ליבות, ויודע [לבדו] מחשבות האדם, הוא יודע [מן] הצדיקים [מן] הרשעים. כי הרבה בני אדם מראים עצמם [מכחין כאלו] טובים, ואינם כן. והוא, "אלהים צדיק", רצונו לומר, שופט בצדק ויתן לכל אחד כפי דבריו ומחשבותיו, כי הוא יודע הכל". ע"כ. וכן אמר (ירמיהו י"א, ט'): "יְהוָה צְבָאוֹת שֹׁפֵט צְדָק בְּחַן כְּלִיֹּת וְלֵב אֲרָאָה נְקַמְתָּ מִהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלְתִּי אֶת־רִיבִי". וביאר הרד"ק, "בוחן כליות ולב - כי אתה בחנת לבם וכליותם, והודעתני מחשבותם, כדי שאשמר מהם". ע"כ. ולמדים אנו מכאן, שהודה הנביא ירמיה ושיבח את ה' יתברך על רוממותו וגדולתו, שהוא

יתברך היחיד שיודע מחשבות בני אדם, ומכיון שרצה ה' לשמור את הנביא, גילה לו ה' יתברך מה זוממים עליו בני אדם בליבותם, ועל זה שיבח הנביא את ה' יתברך, ואמר, שרק לו היכולת הזו! ומכיון שכך, ראוי הוא שנעבדהו. כמו שאמר וביקש (ירמיהו יא, יח): "וַיְהִי־הָיָה הַיּוֹדֵעַנִי וְאֵדְעָה אֶזְרָאֵתִי מֵעַלְלֵיהֶם". והרי לך קורא נעים, כי אם לא היה מודיעו ה' יתברך דבר זה, מעולם הנביא לא היה יודע, ולא היה יכול להשמר מהם, והוא מפני שרצו להאכילו סם המוות. (הרד"ק בשם אביו).

וכעת אנו מבינים את הערצה העיוורת הנולדה בעם ישראל, עד כדי כך ששגו במחשבות אלו בני אדם חשובים, מפולפלים, חכמים, אשר כל חשקם לפי עניות דעתנו היה לעשות רצון האל. ושגו בכך שניאה גדולה, ואם לא ה' יתברך מאיר לנו הדרך, היינו שונים ונופלים בכך עד היום. אבל די! צריך לומר את האמת. הדברים שנאמרו על האר"י, לא רק שלא נכונים, אלא כל מי שסובר כך, הרי הוא כופר וממיר את ה' יתברך בבשר ודם! וכאשר נפל היסוד נפל הבנין. וקל להבין.

ונאמר עוד (ירמיהו ב, ב): "וַיְהִי־הָיָה צְבָאוֹת בּוֹחֵן צְדִיק רֹאֶה כְלוּזוֹת וְלֵב אֶרְאָה נִקְמָתָךְ מֵהֶם כִּי אֶלְיָךְ גִּלְתִּי אֶת־רִיבִי". וכיאר הרד"ק, "וה' צבאות בוחן צדיק", כלומר אותו שהוא צדיק לעיני בני אדם, ולא ידעו בו אם תוכו כבדו, וה' צבאות בוחן אותו, אם לבו בסתר כמו מעשיו בגלוי יגמלוהו בצדקו, ואם לאו יגלוהו ויפרסמהו לעיני האנשים, שידעו מי הוא. כלומר שיכשילוהו במעשיו". עכ"ל.

ויראת מאלהיך

ו) עוד ראינו שמתוך השבחים הללו שנאמרו על האר"י, נוצר סתירה ומבוכה ענקית בינם לבין פסוקי תורה מפורשים, שהרי נאמר על האר"י: "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו ושעתידים לעשות יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאום מן הכח ... מכיר בריח האדם כל מעשיו". ע"כ. ולהבדיל אמרה התורה הקדושה והעידה (ויקרא יט, יד): "לֹא־תִקְלָל חֵרֶשׁ וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וַיְרֹאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה". וכיאר רש"י, "ויראת מאלהיך - לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמיט ולומר לטובה נתכוננתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך; וכן כל דבר המסור ללבנו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מפירות בו, נאמר בו ויראת מאלהיך". עכ"ל. והנה מכאן הוכחה חזקה ביותר, שאם היה לבני אדם הבחנה כלשהי, שיכלו באופן כלשהו לדעת מה אדם עשה בסתר, לא היה לה' יתברך לומר, "ויראת", ומתוך שאמר כן, אנו למדים שרק לו יתברך יש יכולת כזו.

וכן נאמר בעוד ארבעה מקומות בתורה, "ויראת מאלהיך" ואלו הם הפסוקים (ויקרא יט, לב): "מִפְנֵי שִׂיבָה תִּקְוֶה וְהִדְרֵת פֶּגַע זָקֵן וַיְרֹאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה". (ויקרא כה, יז): "וְלֹא תוֹנֶה אִישׁ אֶת־עַמִּיתוֹ וַיְרֹאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם". (ויקרא כה, לו): "אֲלֹתֵיכֶם מֵאֵתוֹ גִּשְׁף וְתַרְבִּית וַיְרֹאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ וְהִי אֱחִיד עִמָּךְ". (ויקרא כה, מז): "לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּה וַיְרֹאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ". ע"כ.

ואם תשאל, מה שייך ענין ריבית לסתר הלב, הרי מעשה ריבית לכאורה נעשה רק במעשה, שמבקש מן הלווה ריבית. אלא ניתן לתרץ ולומר, שמדבר בדברים הנעשים בסתר, כגון שהוא נהנה מהלווה בדרכים אחרות שאין הדבר מורגש אלא רק בלב. כגון, כבוד, מעמד וכיוצא בזה. וגם רש"י הוקשה לו כן, וכתב, "ויראת מאלהיך - לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הריבית, וקשה לפרוש הימנו, ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר "ויראת מאלהיך". או התולה מעותיו בנכרי, כדי להלוותם לישראל בריבית, הרי זה דבר המסור לליבו של אדם ומחשבתו, לכך הוצרך לומר ויראת מאלהיך". ע"כ. ולתירוץ השני מובן, שרק הוא יודע האם הדבר נכון או לא. ולכן הזהיר ה' ואמר, "ויראת מאלהיך".

ואם בני אדם היו יודעים על ידי הכרת הפנים, או חכמת כף היה, או ידעו מחשבות אדם מעין אלו, מדוע אמר במצוה זו, "ויראת מאלהיך"? והכל צפוי וידוע לפניו יתברך, ואם יש מישהו שהיה יודע מחשבות הלב הרעות של האדם לתת כסף ליהודי בריבית, ולתלות את הכסף הזה בנכרי, כלומר שהוא שייך לנכרי, הרי נמצא שהיראה בדבר זה לא רק מה' יתברך, אלא גם מבשר ודם, ולא שייך לומר, "ויראת מאלהיך". ופשוט הדבר וכבר הכל מובן, ולשקר אין רגלים. ואפילו שהדברים כתובים על ספר. אין בזה כלום.

והנה לך מה שכתב רבינו הטהור באגרת תימן (עמוד קסה) "וממה שראוי לך לדעת, שהדברים האלה וכיוצא בהם - שוא וכזב. ולא יהיו לך לראיה [ותשתכנע שהם אמת] לפי [בגלל] שתמצאם כתובים בספרים, [כי אין בכך כלום כאשר הדברים הנאמרים הם שקר]. שהמכזב כמו שהוא מכזב בלשונו, כך הוא מכזב בקולמוסו, ואין זה נמנע עליו. והכסילים הבעורים [שאין מוחם שלם] הם שיעשו אצלם לראיה אמיתית הדבר בהיותו כתוב, אין לנו להאמין סכרות מפנים האלה, אלא מפנים אחרים". עכ"ל.

וגם אתם קוראים נעימים, אל תהיו חסים לעולם למי שכתב, ולמה שנכתב, ולא משנה מי זה יהיה, אלא עליכם לדרוש תמיד האמת, ולהודות בה, וללמד גם לאחרים, ולא לעשות חשבונות ולהיות נגועים חלילה, ולומר כי מפני שגדלנו שחכם פלוני היה כך וכך, לא יתכן שיש בזה טעות ודברי כפירה, בגלל שגדלנו מקטנות על שבחיו וגדולתו, אלא עלינו להיות כמו דוד המלך, ואף ללמוד ממנו ממעשה כבשת הרש. שכן כאשר הדבר מושלך על דברים אחרים שלא קשורים לאדם עצמו, הינו חורץ הדין.

ומה שכתבנו בענין החשבונות שעושים בני אדם, כבר הזהיר על זה שלמה המלך ואמר (קהלת פרק ז' פסוק כט): "לִבְדָּבָר רָאָה זֶה מִצְאָתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה בִקְשׁוֹת חֲשָׁבוֹנוֹת רַבִּים". ולאחר מכן מציאנו שכתב הרמב"ם באגרותיו: "החולי הגדול והרעה החולה, שכל הדברים שימצא אדם כתובים [בספר], יעלה על ליבו בתחילה שהם אמת, וכל שכן אם יהיו ספרים קדמונים, [וכל שכן] אם נתעסקו אנשים רבים באותן הספרים, ונשאו ונתנו בהן. מיד יקפוץ דעתו של נמהר [וכסיל כמו בדורינו אנו, לומר], ש-אלו [וראי] דברי חכמה [הם], ויאמר בלבו, וכי לשקר עשה עט סופרים [בלומר לחינם ישב מישהו וכתב חיבורים? לא יכול להיות שהשקיע כל כך ויצא ממנו שקר?], [יאמר הקורא עוד], [וכי] בחינם נשאו ונתנו [גדולי עולם] אלו, באלו הדברים?

[ו]דע לך אתה הסיכור דעה מופסדת זו, כן זאת היא [הסיבה] שאברה מלכותינו והחריכה בית מקדשנו, והאריכה גלותינו, והגיעתנו עד הלום. שאבותינו חטאו ואינם, לפי שמצאו ספרים רבים ... שדברים אלו עיקר עבודה זרה [הם]. וטעו ונהו אחריה, ודמו שהם חכמות מפוארות ויש בהן תועלת גדולה. ע"כ. וגם בדורינו אנו ובדורות הקודמים, נכתבו ספרים, נכתבו מגילות, ונשארו ונתנו גדולי עולם באותם ספרים, ופלפלו בחכמות סרק, שאין בהם שום תועלת, ולהיפך הוא הנכון, ימצא שם מינות קשה והחמורה ביותר שהיתה מבריאת העולם. והרי לכם, כי הרמב"ם ראה את הנולה, וחכם עדיף מנביא. וזה מה שקורה בדורינו אנו.

חכמת הפרצוף - מעם ישראל או מן הגוים? ❧

ז) ובעת, אחר הכנה ברורה זו שעוררה ותעורר רבים לדרך האמת, עלינו להתבונן במה שנאמר על האר"י על ידי תלמידו, "מכיר בחכמת הפרצוף", ויש לתמוה, מה הוא המושג הזה החדש הנולד בעם ישראל העולה על שם, "חכמת הפרצוף"? יש לציין שדבר זה לא נזכר בתור "חכמה", לא בתלמוד, לא במשנה, ולא בתנ"ך. ולא צוינו מאת הבורא יתברך לבדוק בני אדם על ידי ראיית פניהם חלילה וחס.

והנה לצערנו הרב, רבים מן מחשבות הגוים הערלים, הוכנסו לתוך דתינו הטהורה במסווה של יהדות. ובכדי להבין את הנוק העצום שנעשה כאן, תחילה יש להבהיר לקורא, את השיטה הרעה של ענין מסטי זה שנקרא, "חכמת הפרצוף" או "חכמת כף היד". ולפני שנביא הדברים, נרצה לומר ולהעיר, שכבר ממושג זה שנקרא, "חכמת הפרצוף", אנו מוצאים גזענות, המקנה לאדם מידות תרומיות או פחיתות על פי חיצוניותו בלבד. ובכך יוצא, שעל פי ענין זה, בני אדם נבחרים על פי חיצוניותם, שהרי כל מה שחשוב לפי חכמה זו, הוא תווי פניו של האדם על מנת למדוד את מהותו הפנימית. ובכך אחשוך אני שמחשבה רעה זו נכנסה גם מהיוונים הערלים, אשר אצלם רדיפת הגוף והתחרות הוא למקום ראשון.

ומה הוא בעצם, "חכמת הפרצוף"? או "תורת הפנים"? או בשפה האנגלית, "פרסו-נולוגיה" - "Personology"? שיטה זו, היא סוג אבחון של תכונות אופי, אשר "נמצאות" באדם, ואבחון זה מתבצע ומתבסס על התבוננות בתווי הפנים של האדם לדעת פרשנות הגוים. כלומר, שעל פי שיטה זו, מקור המידות של האדם וטבעיו נרשמים ונחקקים בתווי פניו. שיטה זו מבוססת על "פיזיו-נומיה", או, "פיזיו-גנומיה", ביוונית: "physis" - פירוש, "טבע", "gnomon", פירוש, "שיפוט". כלומר, "טבע שיפוט". יש לציין ששיטה זו היא תאוריה המבוססת על הרעיון, לפיו, הערכת מראהו החיצוני של אדם, בעיקר פניו, יכולה לספק תוכנות על אופיו, ואישיותו של האדם המדובר.

והנה יש לציין ולהעיר כאן, שאין כל ספק, שכאשר אדם מכיר מישהו היטב, יכול לזהות מתי הוא עצב או שמח על פי הסתכלותו בהבעות פניו, מכיון שהשמחה והעצב, היגון והכעס ניכרות בפנים של האדם. ולא דווקא אם מכיר אדם מסויים, אלא אפשר לראות על הפנים של האדם את מצב רוחו בלבד.

אבל לקרוא את מחשבות הלב, ולדעת מעשים בסתר אשר עשה האדם, או לדעת איזה מידות יש באדם שטמועות בו, או לדעת תאוותיו של האדם, ולאיזה דברים הינו נמשך, ומה יעשה בעתיד על ידי חכמת הפרצוף וכו'. כל זה מחשבה רעה וחיצונית, וזרה ליהדות.

במהלך ההיסטוריה האנושית היו מספר רב של ניסיונות לקשר בין תכונות אנטומיות לבין תכונות אישיות. ניסיונות קישור אלו התמקדו במקרים רבים בתווי פניו של האדם. במצרים העתיקה ובסין [=על פי מחקרים שברקו זאת. כך המצרים היו חושבים, אמנם לא נתנו נימוק לדבריהם כיצד ואיך הדבר מתבצע, כלומר, כיצד מעשיו של האדם, נחקקים בתווי פניו. אמנם הסינים, נתנו טעם לדבריהם, והיוונים כפי שנראה בהמשך, נימקו דבריהם כפי שיטתם. ומבואר יוצא שאין לענין זה שום קשר ליהדות ולמסורת היהודית איש מפי איש, אלא דבר זה היה בראשם ובמוחם של הגוים], בלי קשר בין שתי התרבויות, התפתחו תאוריות המייחסות קשר בין מראה הפנים וההתנהגות האנושית, הסינים הציעו רעיון שהפנים משקפים את האנרגיות, הבריאות והמזל של האדם. היוונים פיתחו את הפיזיונומיה, תאוריה המבוססת על הרעיון לפיו הערכת מראהו החיצוני של אדם, בעיקר פניו, יכולה לספק תובנות על אופיו ואישיותו.

על פי "תורת הפנים", אבחון כזה "יסייע" להבין את אופיו של האדם, שכן אישיותו משתקפת ונחקקת באיברי פניו, אשר מעבירים מסרים חזקים יותר מכל איבר אחר בגוף. החלקים המאובחנים משתרעים בין המצח לסנטר (עור, שיער, מצח, גבות, עיניים, אף, לחיים, אוזניים, פה, שפתיים, שיניים וסנטר). צורת האיברים אינה משתנה באופן תדיר במהלך השנים, ולכן מתייחסים אליהם כאל נתונים בסיסיים או כתכונות מולדות גנטיות.

והנה דבר רע זה, חדר קשות מאוד לדת משה וישראל, ואף נכתבו ספרים על כך. ומדוע דבר זה רע כל כך? מכיון שהוא מחלק את בני האדם לפי תכניתם החיצונית! וה' יתברך אמר ב-תור הערה לאדם והזהירו, "האדם יראה לעינים, וה' יראה ללבב", כלומר, שאסור לאדם לבחון את האחר על פי צורת מראהו חלילה, מכיון שהבורא יתברך הוא היחיד אשר יודע מה בתוך ליבו של האדם! אדם בוחן את האחר על ידי החיצונית, אז כביכול מודיע ואומר, שגם לו יש יכולת להביט בסתר האדם, או במעשים אשר עשה בסתר.

ומכיון שאין לזה בסיס ביהדות ובמסורת חז"ל, אלא בדיוק ההיפך, כי כבר ראינו עד עתה, שהתנ"ך כולו סותר וחולק על שיטה זו, כפי שראינו מפורש בשמואל הנביא שאמר לו ה' יתברך: **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי-שְׁמוּאֵל אֱלֹהֵי-תַבַּט אֱלֹהֵי-מֶרְאֵהוּ וְאֱלֹהֵי-נֶבִיא קוֹמְתוּ בִּי מֵאִסְתֵּיהוּ בִּי | לֹא אֲשֶׁר יֵרְאֶה הָאָדָם בִּי הָאָדָם יֵרְאֶה לְעֵינָיו וַיְהִי יֵרְאֶה לְלֵבָב.** (שמואל א טו, ז). והנה אע"פ כן, כלומר, אע"פ שישנם פסוקים מפורשים המעידים ומגידים על אמיתות דברינו. הנה בכל זאת הצליחו אנשים לגנוב דעתם של עם ישראל בדבר זה, וכיצד עשו זאת? על ידי פסוק מן התורה, שכביכול מתאים לשיטתם, וזה כמובן מתאים דווקא לאותם אלה שלא מעיינים היטב, כפי שנראה בהמשך.

ואמרו, כי יש לכך שורש מן הפסוק (שמות פרק יח פסוק כא פרשת יתרו): "וְאַתָּה תַּחֲזֶה מִכָּל־הָעַם אֲנָשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֱמֶת שֹׁנְאֵי בַעַז וְשֹׂמְתֵי עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלֵפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת". ואמרו, שמה שנאמר, "ואתה תחזה" - ציוה עליו יתרו למשה רבינו, שיבדוק את אלו האנשים החשובים, במצחיהם, בשערותיהם, ויקח את כף ידם ויביט בהם, ועל ידי כן יבחר מי שישפוט את עם ישראל.

כלומר, אלו שפירשו באופן כזה, הם בעצם גורמים להוצאת לעז על האיש משה רבינו, אשר היה הגדול מכל בני האדם שהיו בעבר, ושיהיו לעתיד. וכפי שכבר הוכחנו לעיל מתוך פסוקי התורה שמעידה במפורש, שמה רבינו הוא ארון הנביאים והגדול מכל הנביאים שהיו ושיהיו. ובעצם אותם הטוענים דעה זו ואומרים שמה רבינו, יעשה מעשה כזה רע, ויבחר אנשים על פי מראה הפנים, בדיקת שערותיהם, שרטוטי כף ידם, בלא לבדוק את ענינם ולברר עליהם היטב כמו שצריך, אלא יעשה בדיקה, מאגית, ומסטית? ואע"פ שאומרים שכך יעץ יתרו למשה, ומשה לא צריך לזה. בכל אופן אמרו בתוך ספרם את העובדה שאפשר לבחון בני אדם על פי חיצוניותם. ובוזה השרישו ענין רע מאוד בעם ישראל והולידו מחשבה שלא קשורה לעם ישראל כלל, ואף נחשבת לזרה מאוד.

והנה באיזה ספר אחד רשם מחברו (לפני 750 שנה בערך. למקור הדברים - לפנות למחבר הספר אשר מופיע פרטיו בסוף הספר) כך: "פתח ואמר, ואתה תחזה וגו': שואל, אבל כתוב ואתה תחזה? ולא כתוב, "תבחר". ומשיב אלא "תחזה" הוא לפי ראות עינים. במה? [איך בוחרים בני אדם אם הם ראוים] בצורה [החיצונית] של האדם, באלו שש בחינות ... והכל הוא במקרא הזה [רמז. מה שנאמר] "ואתה תחזה", אחד [=בחינה אחת שתעשה] בשער [=כלומר, שתבחרם על פי סוג השיער שלהם]. מכל העם, ב' במצח. אנשי חיל, ג' - בפנים. יראי אלקים, ד' - בעינים. אנשי אמת, ה' בשפתים. [=כלומר, שעל פי ספר זה, אנשי אמת נבחרים בצורת שפתיהם] שונאי בצע, ו' - בידים, [כלומר] בקוים שלהם. כי אלו הם סימנים להכיר על ידם בני אדם, לאלו שרוח החכמה שורה עליהם. ועם כל זה, משה לא היה צריך לזה, אלא מה כתוב, ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל. משום שרוח הקודש היה בא אליו והודיע לו, ובו היה רואה הכל". ע"כ.

והנה לפי דברי המחבר הזה, יתרו ציוה על משה רבינו, שיבחר אנשים על פי ראיית הפנים, ועל פי שרטוטי כף היד. ואע"פ שהסיק שבסופו של דבר, משה רבינו לא הוזקק לכך, משמע בכל זאת מדבריו, שמי שאין לו רוח הקודש כדוגמת משה וכיוצא, יכול הוא לבחון בני אדם על פי "חכמה" זו! ובכך החדיר בכוונת תחילה השקפה רעה זו, ופעל המחבר הזה בערמה גדולה, כי אע"פ שהאמין בענין זה הנקרא "חכמת הפרצוף", בכל זאת ידע, כי אם יאמר שמה בחר אנשים על פי ענין זה, זו היא סתירה מפורשת מפשט התורה ומקבלת תורה שבעל פה כפי שנראה בהמשך! ולכן מה עשה? אמר ואימת שיש דבר כזה, ואף ניתן לבחון בני אדם על ידי דבר זה! אלא שמה לא הוזקק לכך!

ולאחר שכתבנו כן, כך מצאנו מפורש בתלמוד (בבלי סנהדרין ק: ק) שאחת מן הסיבות שאסור לקרוא בספר בן סירא ונחשב הוא לספר חיצוני לכל דבריו על פי רבותינו הטהורים. הוא

משום שנאמר בו כך: "מי שזקנו דק וקלוש, תדע שהוא חכם וחרף ביותר. מי שזקנו עב תדע ששוטה הוא. ומי שיש לו מעברים בזקנו, שזקנו מפוצל, אף אחד לא יכול לנצחו בערמימותו. והתלמוד מגנה מאוד את הדברים הללו שהביא בן סירא, שכן ביסודם של דברים אלו מצאנו גזענות גדולה, המודדת את האדם על פי חיצוניותו, וכאילו אין בחירה לאדם מה לעשות. ואין יכולת בידו לשנות את מידותיו, וכי חלילה יש בני אדם שהגיעו לדרגת ה' יתברך, ויכולים לידע נסתרות מעשי בני אדם שעשו בסתר.

שכן, אם נאמר שכאשר אדם הלך וזנה עם אשה נשואה חלילה, נרשם רושם זה בתווי פניו כפי דבריהם, ומעשה זה שעשה היה בסתר, נמצא אם כן, שיש יכולת ביד בני אדם, לדעת את מעשיו של האדם שעשה בסתר! ואם כן מוכרח שיוצא מכאן לעז על כל הנביאים, שהרי המון נביאים לא הוכיחו את בני דורם על המעשים שעשו בסתר כי לא ידעו מכך כלל וכלל! שכן אם ניתן לראות ברושם האדם את מעשיו שעשה בסתר, אם כן מוכרח לומר, שהנביאים היו יודעים את מעשיהם של כל בני דורם שראו, והמעשים אשר עשו בסתר, ואם כיצד לא הוכיחום? והיו לא מעט מקרים, שבני אדם היו עובדים עבודה זרה, ולא ידעו הנביאים על כך כפי שמבואר בספרי הנביאים. בוודאי שלענין זה אין שום בסיס ושום ענין ליהדות הטהורה.

ומכאן תלמד כמה חז"ל גינו את הענין הזה, עד כדי כך שספר בן סירא נחשב חיצוני. ואסור לקרוא בספרים חיצוניים. וכפי שנראה כדלקמן מה דינו של האדם, אשר עסק בספרים הללו. ולכן כל ספר שעסק בחכמת הפרצוף ושרטוטי כף היד, ואפילו רק האמין בהם, כלומר, אין צריך שילך לעשות מעשה, אלא כתב ודרש באותם דברים, וחשב שהם אמת ויש בהם דבר מסויים, אסור לקרוא בשום ספר מספריו!

אוי לעם ה' יתברך, יותר חמור מכל שמד אלו הדעות הזרות של תרבויות שונות שחדרו לתוך עמנו הטהור בגלות המרה. ותראה ותתבונן בפירושו של רש"י שכתב, "ואתה תחזה - ברוח הקודש שעליך". כלומר, רש"י מסביר, שיתרו לא התכוין שמשו רבינו יבדוק מי האנשים הראויים לפי חכמת פרצוף או שיטה אחרת של הגויים, אלא רש"י מפרש ואומר, מכיון שמשו רבינו מדבר עם הבורא יתברך תדיה, אמרו לו יתרו, דווקא "תחזה", מלשון "חזיון", שיאמר לו הבורא יתברך את מי לבחור ומי לא במראה הנבואה!

ולפי שיטת חכמת הפרצוף, משה רבינו אמר היה לבדוק שש מאות אלף איש אחד אחד, את שערותיהם, את פרצופיהם, את שרטוטי כף ידיהם, ולאחר מכן לבחור באנשים הראויים, וחס ושלום לעם החכם והנבון לחשוב מחשבה רעה כזו!

ואתה הקורא אל תחשוב שמה שאמר שלמה החכם באדם, שכוונתו לשיטתם חלילה, אלא כך אמר (קהלת פרק ח פסוק א): "מִי־בְהַחֲכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר חֲכָמָת אֲדָם תֵּאִיר פְּנֵיו וְעַז פְּנֵיו יִשְׁנָא". ומה הוא, "חכמת אדם תאיר פניו"? הוא ההיפך מן הכעס, כי אדם חכם תמיד יחייך וישמח מכל הבא עליו. וכ"כ האבן עזרא, "וענין חכמת אדם תאיר פניו, כלומר - תשים אור בפניו, והענין [שהחכמה] תסיר כעס, כענין [שנאמר], "באור פני מלך חיים", וענין, "ועז פניו

ישונא", [זה הוא] סור עזות פנים ממנו, כי החכמה תוליד הענוה, כי בהתגבר הנשמה על הרוח, יסור הכעס ועזות המצח". ע"כ. והנה פשוט כי כוונת שלמה המלך ללמד את האדם מוסר השכל, שהתורה והחכמה היא זו שתוליד הענוה ותעלה השמחה וירבה השלום. ולא שיש ביד החכמה או ביד מעשיו של האדם להפוך את תווי פניו לרושם אחר הלילה וחס.

והנה אמרו רבותינו במשנה (משנה מסכת סנהדרין פרק י משנה א): "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי מעשי ידי להתפאר ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורס. רבי עקיבא אומר, אף הקורא בספרים החיצונים, והלוחש על המכה, ואומר (שמות ט"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו". ע"כ.

וכתב רבינו הטהור הרמב"ם (שם בפירוש המשנה כתבי יד גרסא א) "וספרים החיצונים - אמרו ספרי מינין. וכן ספרי בן סירא, שהיה איש, חיבר ספרים בהזיות, מעניני "אלפראסה", שאין בהם חכמה ולא תועלת, אלא אבוד הזמן בדברים בטלים, כגון אלו הספרים המצוים אצל הערבים מספרי הדורות, ומנהגי המלכים ויחסי שבטי הערבים, וספרי השירים וכיוצא בהם מן הספרים שאין חכמה בהם ולא תועלת גשמית אלא אבוד הזמן בלבד". וכתב הרב יוסף קאפח (עמוד קמ"ה הערה 11): "טענת הכרת תכונותיו של אדם על ידי סימנים חיצוניים כגופו או בשעריו, כעין אותם שהזכירו בתלמוד בדף ק' עמוד ב". ע"כ.

ובכתבי יד נוספים של הרמב"ם בפירושו למשנה, נמצא כתוב כך: "וספרים החיצונים אמרו שהם ספרי תועים וכן (בסוגיא דסנהדרין ק): ספר בן סירא, והוא היה איש שחיבר ספרים, יש בהם התולים מעניני הכרת פנים, אין בהם טעם ולא תועלת, אלא איבוד הזמן בהבל, כגון אלה הספרים הנמצאים אצל הערב [=ערבים] מספור דברי הימים, והנהגת המלכים ויחסי הערבים, וספרי הנגון וכיוצא בהן מן הספרים שאין בהם חכמה ולא תועלת גופני, אלא איבוד הזמן בלבד". ע"כ. והרי לך קורא נעים שלא רק שהרמב"ם ידע מחכמה זו, אלא אף גינה אותה מאוד, ולספרים חיצונים דברים אלו יחשבו.

והוא הדין לשיטת "חכמת כף היד", או "חכמת שרטוטי כף היד". קריאה בכף היד או "כירו-לוגיה", היא שיטה המתיימרת לגלות פרטים על אופיו או עתידו של אדם, על-פי התעמקות במאפייני כף ידו. לפי שיטה זו, מחולקת כף היד לאזורים שונים, בהתבסס על קווים אופייניים. ככל שהקווים בולטים יותר, כך חזקים יותר ההיבטים שהם מייצגים, כביכול, בתכונותיו של האדם.

יש לציין שהאזכור הכתוב הראשון לכירולוגיה נמצא בהודו, בכתבים ה-"אנגה וידיה" בסנסקריט, שהאגדה מייחסת ל-"אלת הים" ששמה "סמודרה". ההודים האמינו כי הבורדה זוהה על ידי החכמים, לפי סימנים מיוחדים בידיו וברגליו. היוונים והרומאים כינו את התורה בשם "כירו-מנטיה" - כלומר "ניחוש לפי היד", כשהכוונה - "לכל היד". אך הידע

העתיק והמקיף אבד עם השנים. ניתן למצוא התייחסות אל השיטה בכתבי "דמוקריטוס" - ו-"אריסטו". גם "היפוקרטס", ו-"פיתגורס" עסקו בה. אנטוניוס קיסר העסיק כירומנט אישי בשם ארטמידור, שהובא מארץ לוד (באסיה הקטנה). חסיד גלהב לשיטה זו היה יוליוס קיסר שנהג לבדוק את ידי הקרובים לו ואת ידי מתחריו. כוהני מקדש אונגרוס ברומא למדו את תורת היד כעניין שבחובה.

מהמאה הרביעית אסרה הכנסייה כל שימוש בתורה זו, והעובר על האיסור נחשב לכופר באל שדינו ברוב המקרים - מוות. [=כלומר, אף הנוצרים שר"י, גינו דבר זה עם השנים], בימי הביניים הובאה התורה לאירופה על ידי הצוענים. תקופת הרנסאנס החזירה עטרה ליושנה כאשר חיזוי העתיד הפך למשני ביחס לאבחון אופיו וכישוריו של הנבדק. אצל הסינים קימים עד היום ההקשרים הפילוסופיים שבין הכירומנטיקה לאי צ'ינג, כאשר כף היד מחולקת לשמונה אזורים, כל אחד מהם מקושר לאחת משמונה הטריגרמות של האי צ'ינג. ע"ב.

ולמדים אנו מכלל זה, שכל ענין חכמת הפרצוף, או חכמת שרטוט כף היד, אלו היו דמיונות, אשר דמיינו לעצמם כל מיני תועים שהטעו אחרים. וכל זה חדר לדת היהודית ביתר שאת וביתר עוז ב-750 שנה האחרונות. והנה פסוק מפורש הנוגד את השיטה הזו, שנאמר (שמואל א פרק טז פסוק ז): "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל אֶל־תִּבֹּט אֶל־מַרְאֵהוּ וְאֶל־גִּבַּהּ קוֹמְתוֹ כִּי מֵאִסְתִּיהוּ כִּי לֹא אֲשֶׁר יֵרָאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יֵרָאֶה לְעֵינָיִם וַיהוָה יֵרָאֶה לְלֵבָב". והרי לך שה' יתברך הוצרך להזהיר את שמואל הנביא מיד כבואו לבחור מלך, וכל זה מפני מה? שלא יחשוב לבחור באליאב בגלל צורתו החיצונית. והורה לו מיד ה' יתברך, כי מה שהאדם רואה ושופט מי האיש על פי מראהו, ועל ידי זה רוצה להכריע, האם הוא ראוי או לא, דבר זה סותר את האמת!

והטעם לזה, כי האדם יראה לעינים, ר"ל האדם שופט על הנאה ויפה מצד ראות החושים, שהם לא יחושו רק חיצוניות הדבר הנראה, לא פנימיותו, ולכן יגדרו היופי לפי המראה החיצונית, הגם שתהיה צורתו הפנימית הנפשית מלאה מומים ותכונות רעות. לא כן ה', [שהוא] יראה ללבב, הוא [יתברך] לא יביט רק ללבב, על צורתו הפנימית, אם היא יפה בתכונותיה ונאה במדותיה זה האיש היפה אצלו, הגם שחיצוניות האיש שפל הקומה ומכוער המראה. (ע"פ המלבי"ם).

ויותר מזה יש לומר, אם יש אפשרות לראות בחכמת הפרצוף את העבירות של בני אדם על ידי הסתכלות בפניהם, או בשרטוטי כף ידם, מדוע לא ראה זה שמואל על אליאב בהיותו עמוס בעבירות? וכיצד לא ידע חכמה זו הנביא הגדול? ואם ה' יתברך לא היה עוזרו, למדים אנו בפשטות, היה נכשל לבחור מלך רשע על עם ישראל.

וגם לא מצינו וראינו בשום מקום בתנ"ך שאמר ה' יתברך לנביאי, לבדוק בני אדם על ידי הסתכלות בפניהם או על ידי שרטוטי כף היד שבדו כמה אנשים מליבם. ולהיפך הגמור מוכח מכאן, שהרי אחת הסיבות ששמואל הנביא רצה לבחור באליאב, הוא דווקא משום שהיה

נראה ראוי כלפי חוץ וגבוה קומה, ופניו היו מאירות וטובות. כמו שהסביר המצודת דוד, "כי לא - רוצה לומר, איני רואה לתלות בדבר אשר רואה האדם [בענינו, כי בן אדם] יראה לעינים, [כלומר, האדם יראה]. אם הנראה הוא יפה עינים, שהוא הדבר אשר יראה האדם [ייתמקסס לו]. ואין לתלות המלוכה בדבר זה." ע"כ.

ולכן ראשית כל, עלינו לומר, שמה שהם טוענים ואומרים על האר"י, "הוא ידע מחשבות על ידי חכמת הפרצוף וכו'", אך במציאות הדברים, כאשר נתבונן היטב, נראה כי אין הדבר כפי שאמרו וטענו, כי נאמר בשבחים, "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות, יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל, יודע עתידות וכל הדברים ההווים בכל הארץ, ולמה שנגזר תמיד בשמים". ומהנאמר כאן, אין כלל קשר בינם לבין חכמת הפרצוף.

וגם אם נשאר בדעת העקשנים, שכל טענותיהם נאמרו על מנת שלא להודות על האמת, ונאמר כי על ידי חכמת הפרצוף האר"י ידע מה שידע, הרי מוכח מכל מה שהבאנו עד עתה, שזו כפירה ממש ביסודות הדת! ומדוע? מפני שכבר הוכחנו לעיל, שהיכולות הללו נמצאות אצל הקב"ה בלבד, ולעתים נדירות, ול-צו השעה לעת צורך גדול, היה ה' יתברך מגלה לנביא הראוי את תוכן מחשבת לב האדם האחר. אלא שהיה מגלה בלבד, ולא נותן לנביא יכולת לדעת מה יש בליבו של האחר לגמרי.

ומדוע שמנו דגש על ענין זה? משום שר' חיים ויטאל הדגיש את שבחו של האר"י ביותר, ואמר: "וכל החכמות הנוכרים היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם." ע"כ.

וכאן בעצם יש סתירה לכל הטענות והתירוצים שניסו לתרץ, כל אותם הנצמדים לשקף כי בתחילת הויכוח, עמדו על זה שאכן היה להאר"י את היכולות הללו הנוכרים. אך לאחר שהוכחנו בהוכחות חותכות שלא משאירות ספק לאף אדם הדבק בתורת אמת, שאין יכולות כאלו לאף אחד, ואפילו לנביא הגדול מכולם, הוא "משה רבנו", וכמובן שכל היכולות הללו שייכות רק לבורא יתברך ויתעלה שמו.

לכן משום שלא נותרה להם ברירה, חיפשו טענה אחרת ואמרו: שאנו הכותבים, לא הבנו את השבחים שנאמרו, "כי כל היכולות הללו כגון, ידיעת כל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות, ומחשבותיהם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל, הייתה באמצעות חכמת הפרצוף". ע"כ. לכן עתה, אחר טענה זו שלהם, נחזור שוב לשבחים ונדייק בהם היטב, שכך כתב ר' חיים ויטאל וזה לשונו: "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו ושעתידים לעשות יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל יודע עתידות וכל הדברים ההווים בכל הארץ ולמה שנגזר תמיד בשמים ... מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים הראשונים והאחרונים ומתעסק עמהם בחכמת האמת, מכיר בריח האדם כל מעשיו על דרך ההוא ינוקא בפרשת בלק." ע"כ.

ומה נאמר לאחר כל השבחים הללו? כיצד המשיך דבריו על כל הנאמר לעיל? כך אמר והדגיש זו"ל: "וכל החכמות הנזכרים היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם". ע"כ. והנה הפלא ופלא, איננו מבינים איך עד היום, תלמידי חכמים, אנשים הבקיאים בכל התורה כולה, לא העלו על ליבם ולא הקרו את הדברים הכתובים כאן. ואחר המחילה, אין צורך לירא לומר זאת, מדובר כאן בהכחשת יסודות הדת וכפי שמנה אותם הרמב"ם בהלכותיו ובפירושו למשנה. וכונתנו למה שאמר ר' חיים ויטאל תלמידו של האר"י, "וכל החכמות הנזכרים היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם". והדבר הכולט ביותר, הוא מה שנאמר, "בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם". ע"כ.

ההבדל בין משה רבינו לשאר הנביאים

והנה כעת נבחן את הדברים, כתב רבינו הטהור (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז'): "מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה, אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו ... הנביאים מעלות מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו כך בנבואה נביא גדול מנביא, וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום אחר שתפול עליהן תרדמה כמו שנאמר במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, וכולן כשמתנבאים אבריהן מזדעזעין וכח הגוף כשל ועשתנותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה ... כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה ... אלו שהם מבקשין להתנבא הם הנקראים בני הנביאים, ואף על פי שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן ואפשר שלא תשרה". עכת"ל.

והנה במפורש כתב הרמב"ם, שמלבד שנבואת הנביאים לא באה אלא בחלום בחזיון הלילה, או ביום, שתיפול עליהם תרדמה, אלא עוד מבואר "כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים". ור' חיים ויטאל, תלמידו של האר"י כותב עליו כך: "וכל החכמות הנזכרים היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם". ומה אלו החכמות? אותם הנבואות והידיעות ש"יודע" אותם על כולם.

והנה, ומה אם הנביאים הטהורים אין מתנבאים בכל זמן שירצו, וכי יעלה על הדעת שהאר"י היה מתנבא בכל עת שירצה? ודאי שלא! ואם נאמר שכן, הרי זו כפירה מוחלטת ביסודות הדת. ודע לך קורא נעים, שאם לא תחליט בדעתך שהנאמר כאן על האר"י הוא שקר מיסודו, ולא היו ולא נבראו אותם הדברים, הרי שבכך לצערינו הרב, הינך כופר גמור, אשר משווה את מעלת האר"י למעלת נביא האמת משה רבינו אדון הנביאים.

וכמוכן, כל זה אנו מדברים רק בענין הנבואה בלבד, שהרי כבר נאמר במשה רבינו, שהוא היחיד שהתנבא בכל עת שירצה! וזה ההבדל בינו לבין שאר הנביאים כולם! ולכן כאשר הינך סובר שקיים עוד אדם מלבד משה רבינו, שהגיע למעלתו, הרי זו כפירה לבשעצמה.

וכמוכן כל מה שכתבנו זה בענין הנבואה בלבד. ושלא נדבר על כל הדברים והשבחים שנאמרו על האר"י, שאפילו על משה רבינו לא ניתן לומר את הדברים הללו. כלומר, גם אם תרצה לטעון ולומר, שהאר"י הגיע לדרגתו של משה רבינו, והיה שווה לו בנבואה, נענה ונאמר, שמחשבות לב האדם, וידיעת מעשי בני האדם שעשו בסתר ובמסתרים, ומעשים שעתידים לעשות, דבר זה לא שייך לאף בריה כלל.

והנה כתב רבינו הרמב"ם (שם שם הלכה ו): "כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים, חוץ ממה שרבינו רבן של כל הנביאים, ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים בחלום או במראה! ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול, כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר, "פה אל פה אדבר בו", ונאמר, "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר, "ותמונת ה' יביט", כלומר שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בוריו, בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו.

כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין, ומשה רבינו אינו כן! הוא שהכתוב אומר, "כאשר ידבר איש אל רעהו", כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו, כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכיין דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ובזה הבטיחו האל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים". ע"ב.

ודע כי משה רבינו היה היחיד שזכה לכך, ושבר כל המסכים כולם. כמו שכתב רבינו הטהור (פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י משנה א): "... והיסוד השביעי נבואת משה רבינו. והוא, שנאמין שהוא אביהן של כל הנביאים שקדמו לפניו והבאים אחריו, הכל הם למטה ממנו במעלה, והוא בחיר ה' מכל המין האנושי, אשר השיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג וישיג כל אדם שנמצא ושימצא. ושהוא עליו השלום הגיע לתכלית הרוממות מעל האנושיות עד שהשיג המעלה המלאכית ונעשה במעלת המלאכים, לא נשאר לפניו שום

מסך שלא קרעו ולא עצר בעדו שום מעצור גופני, ולא נשאר בו שום דבר מן החסרון לא מעט ולא הרבה, והושבתו בו הכוחות הדמיוניים והחושים בכל השנותיו, ונתבהל כוחו המתעורר, ונשאר שכל בלבד, ועל ענין זה אמרו עליו שהוא מדבר עם ה' בלי אמצעות המלאכים". ע"כ. והרי שאחד מיסודות הדת הוא להאמין ולדעת שמשם רבינו היה היחיד שהגיע לדרגה זו.

ולכן, ממה נפשך, אם תאמר שהאר"י הגיע למדרגת הנביאים, בוודאי שמה שנאמר עליו בציטוט שהבאנו הוא שקה מכיון שגם הנביא לא מתנבא בכל עת שירצה. ואם תאמר שהגיע לדרגת משה רבינו, הרי הינד כופר ביסודות דתינו. וכבר כתב עליך רבינו הטהור (שם ע"ב): "... וכאשר יפקק אדם ביסוד מאלו היסודות הרי זה יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, וחובה לשנותו ולהשמידו ועליו הוא אומר הלא משנאיך ה' אשנא וכו'". ע"כ. וכל זה הערנו רק על הציטוט הנזכר בלבד, שמשמע שהיה האר"י מעין "נביא", כמו שנאמר עליו על ידי ר' חיים ויטאל וז"ל: "וכל החכמות הנזכרים היו אצלו כמנוחים בחיקו בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם". ע"כ.

וזה מלבד מה שסופר על האר"י בציטוט הנזכר שהבאנו בתחילת הדברים, שהינו יודע מחשבות הלב, שכבר סתרנו את זה היסוד לגמרי לעיל. וכל זה שאמרנו מבלי לדבר על הנאמר "שיודע מה יחשבו בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל". שזו היא אחת מן המחשבות הקשות ואשר גדלנו עליהם, חלילה לעם ה' ממחשבות אלו, שהרי יש בזה משום השוואת מידת בשר ודם למידת הבורא יתעלה שמו. שעליו נאמר בלבד, "הכל צפוי"!

עוד נראה מה שכתב ר' חיים ויטאל בסוף דבריו על האר"י: "וכל זה היה מעצמו ע"י חסידותו ופרישותו אחרי התעסקו ימים ושנים רבים בספרים חדשים גם ישנים בחכמה הזאת ועליהם הוסיף חסידות ופרישות וטהרה וקדושה היא הביאתו לידי אליהו הנביא שהיה נגלה אליו תמיד ומדבר עמו פה אל פה ולמדו זאת החכמה". עכ"ל. אחר המחילה הרבה, יש כאן משום הוצאת שם רע על אליהו הנביא זכור לטוב, אשר היה נביא ה' וצדיק אמת! לבוא ולומר עליו שהוא לימד את האר"י את החכמה השקרית הנזכרת לעיל, שכבר ביארנו שלא היתה ולא נבראה בעם ישראל. כלומר, שהיה בשר ודם ביכולות של הקב"ה ללא הגבלה ובכל זמן שירצה כנאמר כאן על האר"י!

וברצוננו להעיר דבר אחר, אם האר"י היה יודע הכל כולל הכל, כמו שנאמר עליו: "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות, יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל יודע עתידות וכל הדברים ההווים בכל הארץ ולמה שנגזר תמיד בשמים ... מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים הראשונים והאחרונים ומתעסק עמהם בחכמת האמת". ע"כ. ואחר שאנו מבינים מכאן, שהיה יודע הכל, וכל מה שעתידים בני אדם לעשות, ואפילו מחשבות בני אדם, וכן יודע מה שנגזר בשמים.

איננו מבינים, מדוע היה צריך האר"י את אליהו הנביא בכלל? יוצא למעשה לשיטתם, שאליהו הנביא היה צריך אותו! שהרי אפילו אליהו הנביא אינו יודע מה שהאר"י יודע, על פי האמור!

וכעת אנו מבקשים מאותם אלו שנצמדו לשקף ולא היו חפצים ב-אמת, לאחר שראו כל הראיות הנ"ל. אלא תעשו וידוי ותחזרו בתשובה על מחשבותיכם, כי לאחר כל זה, נפל לכם כל הבניין אשר בניתם, מפני שלאחר שהצגנו את כל הראיות הברורות שראינו לעיל, ניסיתם עדיין לגבות את עצמכם בטענה זו: "אתם לא הבנת נכון, כי עובדה ששאר המקובלים וגם המהר"ח כתבו, שרק הקב"ה יודע מחשבות בני אדם, ושוודאי שהאר"י לא היה יכול תמיד וכו'". ע"כ.

וזו תשובתנו לנאמר לעיל: "אבל כיום אנו יודעים ששקר דיבר פיהם, משום שר' חיים ויטאל תלמידו הגדול והמובהק של האר"י, וממשיך דרכו כותב בן במפורש בלשונו ובקולמוסו: "לדעת מעשי בני אדם אשר עשו ואשר עתידים לעשות, ולדעת מחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל, יודע עתידות, וכל הדברים ההווים בכל הארץ ולמה שנגזר תמיד בשמים, מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים הראשונים והאחרונים ומתעסק עמהם בחכמת האמת, ושהיה מכיר בריח האדם כל מעשיו". ואם כן כיצד תענו על המשך דבריו אשר סותרים ומנפצים לכם את כל התירוצים אשר תירצתם? מפני שר' חיים ויטאל בכבודו ובעצמו חולק עליכם, וכותב במפורש, "וכל החכמות הנזכרים היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם".

והנה לפנינו בעדות זו אנו רואים שיש בשר ודם אשר הגיע למעלותיו של הקב"ה. ובאמת שאין כבר מה לומר ולהרחיב יותר בענין זה. ועתה, מבקשים אנו מכם תחזרו בכם ותקבל האמת ממי שאמרה. וכמוכן אין צורך לקבל מאתנו משום שאנו אלו שאומרים בן. אלא פשוט עליכם לקרוא את הראיות הברורות והחדות כתער, אשר הבאנו לעיל מתוך התנ"ך, המשנה והתלמוד, והפוסקים המפרשים הממשיכים את דרכם.

כי אפילו עמרם קיבל התוכחה והאמת ממרים, וזכה שיבוא דרכו משיח גואל ישראל, וכך גם דוד המלך עליו השלום אשר קיבל האמת והתוכחה מנתן הנביא, ובכך זכה שממנו עתיד לצאת משיח בן דוד! והאמת היא, שכל השבחים אשר הבאנו וציטטנו מתוך ספרו של ר' חיים ויטאל (עץ חיים בהקדמה לשער ההקדמות) שהעיד על האר"י, הם דברי כפירה ממש באלהינו היחיד והמיוחד, אשר לו השמים והארץ.

איננו שופטים את הטועים והשוגים

והנה עלינו לעמוד על עניין חשוב ולומר על מנת להיות נקיים מה' יתברך ומישראל, כי איננו שופטים את הנמשכים אחר הדברים הללו חלילה, מפני שכל אדם יכול לטעות, ועובדה שכך גם אנו חשבנו וטעינו בעבר, וזאת מפאת שגדלנו על דעות אלו, ונמשכנו אחר אלו

שנמשכו אחר קודמיהם בשגנה, ולא שמנו ליבנו לחקור ולבדוק את הדברים באותו הזמן. אך לאחר תפילות רבות ובקשות רבות על האמת, זיכנו האל יתברך, והראה לנו את האמת, עם הוכחות וראיות ברורות שאין עליהם עוררין. ובודאי שאנו עפר לרגליהם של אותם שחשבו לעשות למען הכורא ושגו בכך. ואין בדברים אלו שכתבנו, חלילה וחס לשפוט או לדון את אלו שנמשכו אחר ההבלים שעליהם גדלנו.

ועוד עלינו לציין שכל רצונינו הוא להעמיד את האמת למען בוראינו שבראנו והביאנו לזה העולם. ולכן כל מי שהרים יד בתורת משה, וחלק על דברי רבותינו השלימים מקבלי המסורה והאמת, וחלק על יסודות דתינו, כמו שכתב רבינו הטהור הרמב"ם בהקדמה לפרק חלק (פירוש המשנה סנהדרין י"א). ע"ש. ולפיכך כל מה שכתבנו בכל הספר הזה עד עתה, הוא מזה שאנו מחוייבים לפרסם את האמת על פי דין תורתנו הקדושה.

וכעת זה המבחן והנסיון של עם ישראל, האם הם מחליטים להודות על האמת, ולקבל על עצמם את מצות יחוד הקב"ה בעולם, ושאין עוד אלוה אחר מלבדו. כי ידוע שאפילו משה רבינו, מי שנקרא, "איש האלהים", הגדול שבנביאים, אם לא יעשה דבר כראוי, ודאי שעלינו להוכיחו ולא להחריש, כי בכל מקום שיש חילול ה', אין חולקין כבוד לרב, ומי שציוה על הכבוד, ציוה גם לא לכבד. מי שציוה לעשות, ציוה גם לא לעשות. מי שציוה לשמור שבת, ציוה גם לחלל שבת (בשעת חולי וכיוצא בו כנוכר בחו"ל).

והראיה לדברינו, שמוכא בתלמוד בבלי (סנהדרין פב): "ויאמר משה אל שופטי ישראל ונו' הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא, אמרו לו, הן דנין דיני נפשות, ואתה יושב ושותק? מה עשה? עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל, והלך אצל כוזבי, אמר לה השמעני לי, אמרה לו בת מלך אני, וכן צוה לי אבי, לא תשמעי אלא לגדול שבהם, אמר לה, אף הוא נשיא שבט, ולא עוה, אלא שהוא גדול ממנו, שהוא שני לבטן, והוא שלישי לבטן. תפשה בבלוריתיה והביאה אצל משה, אמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי היתירה לך? נתעלמה ממנו [משה] הלכה. געו כולם בכביה. והיינו דכתיב (במדבר כה, ו) "והמה בוכים פתח אהל מועד", וכתיב (במדבר כה, ז) "וירא פנחס בן אלעזר", מה ראה? אמר רב, ראה מעשה ונוכר הלכה, אמר לו, אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני, "הבועל את כותית קנאין פוגעין בו"? אמר לו קריינא דאינרתא איהו ליהווי פרוונקא. ושמואל אמר ראה שאין (משלי כא, ל) חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה'. כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב". ע"כ.

ופירש רש"י, "שמואל אמר מאי וירא ראה שאין חכמה - כלומר נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה נגד ה', שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, לפיכך הורה פנחס הלכה בפני רבו [לפני משה רבינו], ולא המתין ליטול רשות ממשה, שלא יראו הרואים וילמדו להתיר את כותית". ע"כ. ולכן כאשר אנו רואים ולמדים מדברי חז"ל שפנחס בן אלעזר הורה הלכה בפני רבו, רבם של כל ישראל הוא משה רבינו, משום שראה פנחס חילול ה' גדול, ולא שחלילה משה רבנו עשה חילול ה', אלא היה זה זמרי שעשה חילול ה', שהיה

ראש בית אב לשמעוני ולקח הוא את הכותית [כזכי בת צור], ופנחס נהג ועשה כדעת התורה הקדושה, והורה הלכה בפני משה רבינו, ברבים, משום שראה חילול ה'. ולכן פשוט וברור לכל החפצים באמת, והקנאים לדבר ה', שכאשר אנו רואים חילול ה' כזה כמו שכתבנו בזה הספר, אסור לנו לשתוק בשום פנים ואופן, אלא מחובתנו ומדין תורתנו הקדושה שעלינו למחות בדבר זה בכל כוחנו, ולא לעשות שום חשבון לאף בשר ודם!

והראיה שאם פנחס הורה הלכה לפני רבו, אע"פ שמשה היה אדון הנביאים והגדול שבגדולים, כפי שהעידה התורה הקדושה, בכל זאת, משום שהיה חילול ה', לא חס פנחס על כבודו של משה רבינו, אלא חס על כבוד קונו, ואף הורה הלכה לפניו ברבים! וזהו גדולתה וטהרתה של תורתנו הקדושה, שכאשר אדם גדול ככל שיהיה, אם יעשה חילול ה', אז מחובתנו לעמוד בפרץ ולמחות! וכאן במעשה של פנחס, יש לציין, כי משה רבנו לא עשה חילול ה', הוא חלילה, אלא רק מתוך זה ששתק, ולא השיב כראוי, ובכך לא קיים את ההלכה כפי שקיבל הוא בעצמו במעמד הר סיני, "כל הבועל כותית קנאים פוגעים בו". ולכן במעמד זה היה חילול ה' גדול. ואז עמד פנחס, מתוך קנאתו הטהורה לה' יתברך, והורה ההלכה לפני משה רבנו, ובכך התפעל לקיים מצות בוראו, להרוג את זמרי ואת כזכי בת צור!

ועלינו להדגיש ולציין, כי באופן כללי, אסור לאדם להורות הלכה לפני רבו, ואם עשה כן, כאילו חלק על השכינה וחיוב מיתה בידי שמים וכו'. כפי שפסק להלכה (משנה תורה, הלכות תלמוד תורה, פרק ה, הלכה א-ג) רבינו הרמב"ם וזה לשונו: "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו יתר מאביו, שאביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה, מביאו לחיי העולם הבא. ראה אבידת אביו ואבידת רבו, של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא, מניח את של רבו, ואחר כך של אביו. אביו ורבו שבוים בשביה, פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד חכם, פודה את אביו תחלה. וכן אם היה אביו תלמיד חכם, אף על פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבידתו ואחר כך משיב אבידת רבו. ואין לך כבוד גדול מכבוד הרב, ולא מורא ממורא הרב, אמרו חכמים, מורא רבך כמורא שמים.

לפיכך אמרו כל החולק על רבו [הוראת רבו], כחולק על השכינה, שנאמר, "בהצותם על ה'", וכל העושה מריבה עם רבו בעושה מריבה עם השכינה. שנאמר, "אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש בם", וכל המתרעם על רבו, כמתרעם על ה', שנאמר, "לא עלינו תלונותיכם כי על ה'", וכל המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר שכינה, שנאמר, "וידבר העם באלהים ובמשה". איזהו חולק על רבו, זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד, שלא ברשות רבו. ורבו קיים, ואע"פ שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה". ע"כ.

ולאחר שראינו כמה חמור ואסור לאדם להורות הלכה לפני רבו, עתה נראה כיצד ובאיזה אופן מותר לאדם להורות הלכה לפני רבו, ולא רק שמותר אלא חובה ומצוה על כל אדם

לעשות כן! וכך פסק הרמב"ם בזו הלשון: היה בינו ובין רבו י"ב מיל [12 ק"מ], ושאל לו אדם דבר הלכה, מותר להשיב! ולהפריש מן האיסור, אפילו בפני רבו מותר להורות! כיצד? כגון שראה אדם עושה דבר האסור, מפני שלא ידע באיסורו [=זה העובר על הדין], או מפני רשעו [=המשכות אחר מעשיו הרעים בידעה שזה אסור], יש לו להפרישו, ולומר לו, דבר זה אסור, ואפילו בפני רבו, ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות, שכל מקום שיש חילול ה' [=שמתחיל שם שמים על ידי מעשה עבירה], אין חולקין כבוד לרב". ע"כ.

לכן כאשר אנו רואים את החילול ה' הגדול הזה שנעשה כאן, אשר השוו ומשווים בשר ודם, ולו גדול ככל שיהיה [לשיטתם], משווים הם את כוחו לכח ה' יתברך, אז חייבים אנו לעמוד בפנין ולמחות כנגד השקר בגדול, ואפילו אם נצטרך להורות הלכה לפני אנשים שנקראים גדולים. ואפילו לומר זאת ברבים בקהל עם ועדה, חייבים ומצויים אנו לעשות כן, משום שלמדנו, שכל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב!

אבל כולם ראו ולא שאלו שאלות

ונשוב ונענה על עוד אחת מקושיות בני אדם, והוא, שאיך כולם ראו ולא שאלו שאלות, ומדוע רק אנחנו זוכים לגלות את האמת? וזו תשובה לדברים אלו: ה' יתברך מודיע בתורתו (דברים יח, ג): "תמים תהיה עם יהוה אלהיך". כאשר אנחנו הקטנים ראינו סתירה מוחלטת בזו בין יסודות דת האמת, מסורת מסודרת, פסוקי תנ"ך מפורשים, הנה לא יכולנו לעמוד ולהחריש. כי הציווי היחידי בתורה להיות תמים, הוא להיות תמים רק עם ה' יתברך, ולא עם הבריות. מי שרואה כאלו דברי כפירה כפי שהוכחנו לעיל מערכה אחר מערכה, ושותק, כי בדתו שאחרים לפניו היו ראו ושתקו והתעלמו, מפני שסובר שהיה להם פשוט וברור שהכל כשורה. אחר המחילה הרבה מכל המקשים, כל התלמוד שלנו מלא בקושיות ותירוצים על דברים קטנים בהרבה יותר מהנאמר לעיל, כוונתנו על אותם השבחים השקריים הללו שנאמרו על בשר ודם, ואין מקום ורשות לאומרם אלא רק על הקב"ה בלבד.

ובטוחני, שאם אחד מנביאי ישראל הטהורים, או מישהו מבעלי התלמוד והמשנה, היו שומעים דברים כאלו שנאמרו על האר"י או על בשר ודם אחר, היו קורעים בגדיהם וזועקים ברחובה של העיר, על הקלקול הנורא שנוצר כאן.

והנה עוד אחד מתכסיסי עולם הדת של היום ודאז, הוא לנפנף בשמות של גדולים על מנת להכשיר את השרץ, שכך זה דרכם של בני אדם, שכאשר אינם מוצאים ראיות מספיק חזקות על מנת להתמודד עם האמת באים הדין ודברים עם שמות של אנשים גדולים. ועל אותו משקל אנו יכולים לומר, שגם קרח בא על משה רבינו עם מאתים וחמשים ראשי סנהדראות גדולי ישראל, שבוודאי כולם היו פי כמה וכמה יותר גדולים מכל הנמנים ברשימה הנזכרת של אותם הבורחים מן האמת. וכן על זאת הדרך עם גדעון הנביא, שרבו עמו כל אנשי עירו. וכן על זאת הדרך עם אליהו הנביא בהר הכרמל שעמדו נגדו ארבע מאות נביאי בעל שחרפו ונידו אותו, ועוד ארבע מאות וחמשים נביאי שקר עובדי האשרה. והיה הוא היחיד.

ובכלל, מה יענו אותם אשר בורחים מן האמת, על מה שקרה עם שבתאי צבי יאבד זכרו ותלמידו נתן העזתי, שכולם סרו למרותו, וכל "גדולי" ישראל נפלו בו והאמינו בו אף למשיח, ועד היום בדורינו אנו, יש המון יהודים שבתאים והם אפילו אינם מודעים לכך.

ומהיכן שבתאי שר"י הגיע? מאיזו אסקוליה? מאותה אסקוליה שכעת אותם אלו שכורחים מן האמת מגינים עליה. ולכן כל מה שכתבו וניסו לתרץ, אין לזה שום שורש ומקור אמיתי מהתנ"ך. ועוד אנו מתפלאים, שאתם מצינים לנו פסוק, המדבר על עצת יתרו למשה רבנו, ומבלבלים בין שני דברים אשר לא קשורים בכלל.

כי טענתם שעל ידי חכמת הפרצוף, האר"י ידע מה שידע. ובעצם אתם משווים בין מה שנאמר על האר"י שידע על ידי חכמת הפרצוף, למה שאמר יתרו למשה רבנו לעשות. כמו שנאמר (בשמות יח, כא): "וְאַתָּה תַּחֲזֶה מִכְּלֵי־הַעַם אֲנֹשֵׁי־חַיִל יְרֵאֵי אֱלֹהִים אֲנֹשֵׁי אֲמַת שְׂנָאֵי בְּצַע וְשִׁמְתַת עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים שְׂרֵי מְאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת". ופירש רש"י: "ואתה תחזה. ברוח הקדש שעליך". יתרו ידע שמשה נביא ה' היה, והיה נאמר מפיו דברי נבואה אשר חזה ברוח הנבואה שזכה אליה. ולכן אמר לו ה', "ואתה תחזה", כלומר, נקט יתרו לשון נבואה למשה, כלומר, שעל ידי רוח הקודש הוא יחזה. מפני שידע יתרו, שאין ידיעת הלב אצל משה, אלא רק אצל ה' יתברך שייכת ידיעת הלב ומעשים בסתה, לכן אמר לו "ואתה תחזה", שעל ידי רוח הקודש, על ידי רוח הנבואה שבך, תחזה האנשים הראויים לדון במשפט.

אך לבסוף גם זה לא קרה, ויתירה מזאת, למדים אנו מכאן ראייה חזקה יותר לכל דברינו לעיל, שדברים אלו אינם מסורים לאדם, ואפילו לגדול שבגדולים הוא משה רבנו, הנה הכתוב גילה דבר גדול וברור, שנאמר (שמות יח כה): "וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנֹשֵׁי־חַיִל מִכְּלֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רִאשִׁים עַל־הָעָם שְׂרֵי אֱלֹפִים שְׂרֵי מְאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת". מדוע כתוב, "וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנֹשֵׁי־חַיִל" בלבד? למה לא נאמר גם יראי ה', אנשי אמת וכו'? ביאר האבן עזרא במקום, "ויבחר משה אנשי חיל - שהיה דבר ברור ולא הזכיר יראי אלהים, כי הוא [יתברך] לבדו ידע ללבב אנוש. ומשה אמר כי בחר לנו אנשים חכמים, כי יוכל לדעת זה. רק יש חכם שאיננו ירא שמים. והזכיר ידועים, שהם למראה העין. ולא הזכירם עתה, כי אחזי דרך קצרה". עכ"ל. והרי מוכח שהיה לכולם ברור, שלא ניתן לדעת מעשי בני אדם אפילו על ידי "ראייה" מסויימת. אלא לעולם ועד, האדם [משה רבינו] יראה לעינים, וה' יתברך יראה ללבב.

ועוד חיזוק והדגיש, "החזקוני", וכתב, "ויבחר משה אנשי חיל - כגון אלו, [ש]היה יכול משה להכיר, עשירים, אבל מדת הלב, כגון יראי אלוקים, אנשי אמת, שונאי בצע, אין בשר ודם יכול לראות, רק לפי אומד הדעת, לפיכך לא הזכירם כאן, וגם במשנה תורה לא הזכיר משה, רק חכמים ונבונים וידועים, לפי שכ"כ יש ביד אדם להכיר בחברו אם הוא חכם אם לאו, אבל ירא שמים אינו יכול להכיר". ע"כ. ושפתיו ברור מללו. ועתה יש לנו לשאול, מדוע לקחת מילים שנאמרו על ידי יתרו למשה רבנו, שאין בהם כל קשר למה שטענתם, וניסיתם לבלבל ולתאר שהאר"י ידע גם הוא על ידי חכמת הפרצוף כדוגמת משה!

והרי מוכח מכאן בדיוק ההיפך הגמור, כי במקרה הזה יתרו אמר למשה, "ואתה תחזה", כי ידע שבשביל לבחור את האנשים הללו שתיאר לו, זה חייב לבוא על ידי חזיון ורוח הקודש, כלומר שהקב"ה משרה על משה בדרך כל הנבואות המתוארות בתורה. ולמעשה, בפועל התורה העידה לנו, שלא יהיה לנו ספק, ונחשוב חס ושלום, שמשה רבנו בחר אנשים על ידי יכולת של ידיעת לב האדם, ולכן הדגישה התורה ואמרה, "וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל", כי רק דברים הניכרים לעין ולא החבויים, יכל משה רבינו לבחור. אבל שאר הדברים הקשורים והמסורים ללב האדם, אינו יכול לדעת בעצמו ולבחור. ואחר המחילה מכבודם, יש להם טעות יסודית בהבנה בסיסית ופשוטה בדת משה.

ובנוסף לכל, ברצוננו להודות להם, על אשר דאגו לתת לנו מקור ודבר מחזק מאוד לכל דברינו לעיל!

ולאחר כל זה, החליטו המקשים להמשיך בדרכם העיקשת וכך השיבו: "וכל החכמות הנזכרים, היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם". למה אתם משבשים הדברים שוב ושוב? נאמר, "וכל החכמות הנזכרים", לא, "מחשבות", רק מה שהזכיר לעיל והוא בנדר חכמה". ע"כ תשובת העקשנים.

וכעת נענה, "האם אנחנו משבשים הדברים? קודם כל יש לומר, שאתם אלו שטוענים ומנגנים על זה, שהאר"י ידע מחשבת לב האדם, וכל מעשי בני אדם שעשו ושעתידיים לעשות וכו' (השבחים שנאמרו עליו בשער ההקדמות) על ידי חכמת הפרצוף. והנה לאחר שהוכחנו שכל טענותיכם מופרכות, ונפל לכם כל הבנין שבניתם, ויתרה מזאת הבנתם שמדובר בטענות של כפירה בתורתנו הקדושה, עצוב מאוד שבמקום להודות על האמת, אתם מתחבטים עם עצמכם מתוך בלבול, כי כל כך קשה לכם לקבל זאת, כאילו שאמרנו על משה רבנו עליו השלום שהוא כתב כפירה, חלילה לנו מעשות זאת.

וכאן נרצה להעיר הערה קטנה וחשובה, כי כמו שאנו יודעים, רוב הבעיות בדורינו אנו נובעים מתוך זה שבני אדם הפכו את רבם לאלהים, והולכים אחריו כעוורים מגששים באפילה. ועתה עלינו לומר שבאמת אנו מבינים אתכם, כי כאשר אנו כותבים לכם הדברים, ברור לנו כשמש, שהמכה הגדולה הזאת, והאסון הגדול הזה, שתלמידים הופכים את רבם לאלהים, היתה בכל הדורות, ולכן קשה לבוא ולהודות בטעות, אע"פ שהאמת מונחת לכם מול הפנים. ואנו אומרים לכם את זה, מפני שכל רצונינו לקדש שם שמים ברכים, ולהחזיר העטרה ליושנה. וצר לנו לחזור ולשנות הדברים, כי הדבר פשוט לכל מבין, כי כל השבחים המוזכרים על האר"י, הם בנדר מה שנאמר, "החכמות הנזכרים".

ונעתיק שוב את הנאמר על האר"י על ידי תלמידו ר' חיים ויטאל מפיץ תורת הקבלה ונחשב לגדול המקובלים (בתחילת ספר עץ חיים בשער ההקדמות) "והנה היום אביע חידות ונפלאות תמים דעים, כי בכל דור ודור הפליא חסדו אתנו, אל ה' ויאר לנו ע"י השרידים אשר ה' קורא בכל דור ודור, כנזכר וגם בדורינו זה אלוהי הראשונים והאחרונים, לא השבית גואל מישאל

ויקנא לארצו ויחמול על עמו, וישלח לנו עיר וקדיש מן שמיא נחית, הרב הגדול האלהי החסיד, מורי ורבי, כבוד מורנו הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי זכרו לחיי העולם הבא, מלא תורה כרמון, במקרא, במשנה, בתלמוד, בפלפול, במדרשים והגדות. במעשה בראשית, במעשה מרכבה, בקי בשיחת אילנות, בשיחת עופות, בשיחת מלאכים, מכיר בחכמת הפרצוף הנוכח, כרשב"י [ב-רשב"י] של מחבר ספר הזוהר הוא משה דיליאון, שייחס דבריו לרשב"י, אך לאמיתו של דבר אין לרשב"י שום קשר לספר הזוהר] בפרשה ואתה תחזה, יודע בכל מעשי בני אדם שעשו, ושעתידים לעשות. יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל. יודע עתידות, וכל הדברים ההווים בכל הארץ, ולמה שנגזר תמיד בשמים, יודע בחכמת הגלגול מי חדש, ומי ישן, ואיפת האיש ההוא באיזה מקום תלויה באדם העליון, ובאדם הראשון התחתון. יודע בשלהבת הנה, ולהבת אש דברים נפלאים. מסתכל וצופה בעיני נשמות הצדיקים הראשונים והאחרונים, ומתעסק עמהם בחכמת האמת. מכיר בריח האדם כל מעשיו, על דרך ההוא ינוקא בפרשת בלק. וכל החכמות הנוכחים, היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה, בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם, ועיני ראו ולא זר דברים מבהילים לא נראו ולא נשמעו בכל הארץ, מימי רשב"י עליו השלום ועד הנה. ע"כ.

ועתה נעבור יחדיו בקצרה על הנאמר לעיל. מתחיל ר' חיים ויטאל את שבחיו על האר"י ואומר: "מלא תורה כרמון במקרא במשנה בתלמוד בפלפול במדרשים והגדות". בוודאי שהנאמר כאן זה החכמה שהזכיר. עוד נאמר בהמשך, "במעשה בראשית במעשה מרכבה בקי בשיחת אילנות בשיחת עופות בשיחת מלאכים". האם זה לא חכמתו שהזכיר? והנה כאן בהמשך בא לומר לך על חכמה נוספת, שהוא "מכיר", כלומר דווקא "מכיר". כמו שכתב: "מכיר בחכמת הפרצוף הנוכח כרשב"י בפרשה ואתה תחזה" [דרך אנב ידיעה היא גדולה מהכרת]. ושאר החכמות הנוכחות פשיטא שהיו לו, ודאי שכל אלו הם החכמות שלו. ואם תבואו ותאמרו לנו שידיעת המקרא, משנה, תלמוד, פלפול, מדרש, והגדות וכו' השאר כגון מעשה מרכבה וכו', הם לא נקראים חכמות, אז פיכם שקר מדבר. ויוצא פשוט, שמה שנאמר בהמשך "יודע בכל מעשי בני אדם שעשו ושעתידים לעשות, יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל, יודע עתידות וכל הדברים ההווים בכל הארץ, ולמה שנגזר תמיד בשמים", הם גם חלק מהחכמות הנוכחות.

למסקנת הדברים, כאשר ר' חיים ויטאל הודיע כל החכמות [השבהים] סיים ואמר: "וכל החכמות הנוכחים היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה בלתי יצטרך להתבודד ולחקור עליהם". כאן במילים אלו בוודאי כי נגמר הסיפור, ר' חיים ויטאל במילים, עשה הפך בשר ודם ל-אלהים ממש, השווה עבד לקונו בכל המובנים כולם.

ולעולם אבל לעולם, לא תוכלו להוכיח שאחד מהאבות הקדושים הגיע ליכולת כזו, מפני שכבר הוכחנו שלא היה ביכולתם וחכמתם אלו השבחים שנאמרו לעיל, וכמובן לא לאף אחד מהנביאים, ואפילו לא למשה רבנו אדון הנביאים, אשר רק עליו בלבד נאמר בתורתנו הקדושה (במדבר יב, ו-ח): "וַיֹּאמֶר שְׁמַעְיָא בְּרִי אִם־יְהִיָּה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בְּמַרְאֵה אֱלֹהֵי אֶתְנֶדַע בְּחִלּוֹם אֶדְבָּרֶנּוּ: לֹא־כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה כָּל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: פֶּה אֶל־פֶּה

אֲדַבְרֶיכֶם וּמְרִאָה וְלֹא בְחֵידָת וּתְמֵנַת יְהוָה יִכְּיֹט וּמְדוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי בְמִשְׁהָ.
 ולקראת סיום התורה הקדושה, הקב"ה מודיע הודעה חשובה ואומר (דברים לד, ט): "וְלֹא יִקָּם
 נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשְׁהָ אֲשֶׁר יִדְעוּ יְהוָה פְּנִים אֶל-פְּנִים". ולסיום עלינו לעמוד על אחת
 הטענות המרכזיות, אשר כמעט רוב לומדי התורה טוענים, כאשר אנו מציינים ומוכיחים להם
 שלא קיימת יכולת כזו בבשר ודם, ואנו מדברים על השבח שנאמר על האר"י, אשר אמר
 תלמידו ר' חיים ויטאל שידע רבו מחשבות לב האדם וידיעת כל מעשי בני אדם שעשו
 ושעתידים לעשות. והנה רובם ככולם הסתבכו כאשר הצגנו להם מקצת מראיותינו החזקות
 אשר הבאנו לעיל.

אך על מנת לנקות עצמם ולא להסתבך במחשבתם על הגדולים שלהם [שמא הם לא כל
 כך גדולים כפי שחשבו. או שהם גדולים, אבל בנו עליהם סיפורי בדים על מנת לכבוש את לב עם ישראל] משום
 שכולנו גדלנו עליהם שהיו גדולי ישראל, לכן מיד דוחים הראיות, וטוענים שהאר"י היה יודע
 המחשבות על ידי רוח הקודש. כביכול טענה טובה [למתחמקים מן האמת] והרי לשיטתם ראינו
 לעיל שלרבקה הוגד ברוח הקודש את דברי עשו בנה אשר אמר בליבו, ולכן כך גם ניתן לומר
 על האר"י שידע מחשבות לב האדם על ידי רוח הקודש, עד כאן טענתם! אכן טענה זו חזקה
 לאלו אשר לא למדו היטב ולא עיינו היטב בעניין רוח הקודש, וכוונתי לומר שלא יודעים כלל
 מהי רוח הקודש? מי זכה לרוח הקודש? והאם על ידי רוח הקודש ניתן לדעת מחשבות לב
 האדם? ובעזרת ה' יתוסף מיד בסיום ענין זה שאנו עסקנו בו עד עתה, והוא בנוגע למחשבות
 הלב. עתה נעמוד בהמשך זה הספר על ענין "רוח הקודש", שרבים מכני אדם חושבים שאע"פ
 שאין נבואה, בכל זאת לרבים יש רוח הקודש מסויימת שעל ידי כן נתגלים לו דברים.

על כן לענייננו, לאחר שביררנו הדברים עד עומקם, אנו מבקשים ממכם לחזור בכם
 ולעשות תשובה, לא רק על זה שאתם חושבים שהיה אדם לפני כ-550 שנה, אשר
 עלה על מדרגת האבות הקדושים, ועל כל הנביאים הטהורים ואף על משה רבינו,
 אלא בעיקר על זה שלקחו בשר ודם, יצרו עליו סיפורי בדים שלא היו ולא נשמעו
 באומות העולם, ובזה בנו עליו על האר"י, תדמית של איש בשר ודם שהוא בעצם
 אלהים כל יכול. רק חסר לדמות שלו, שהיו כותבים שהוא יושב שם בשמים עם הקב"ה
 יחדיו ודן את כל העולם. ואם לא תקבלו הדברים, מפני שכבר הוכחנו והבאנו לכם ראיות
 חותכות ומפורשות, הנה אנחנו מודיעים לכם שאם תמשיכו להאמין בשקרים הללו
 הנוכרים, אתם עלולים לכפור לגמרי בהקב"ה, מפני שהיותכם מאמינים בכוח של
 בשר ודם שלא קיים, וזהו עבודה זרה ממש. וכבר אמר רשב"י הטהור האמיתי, בתלמוד
 בבלי (מסכת סנהדרין טו): "אמר לו רבי שמעון בן יוחאי: והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר
 נעקר מן העולם, שנאמר בלתי לה' לבדו". ע"כ.